

Lietuvos Socialistų-Liaudininkų Demokratų Partija.

VARPAS

Sausis, 1918 metai.

№ 1.

Darbą tolyn bevarant.

Vėl pradeda skambinti „Varpas“ — po antros ilgesnės pertraukos. Ir ši kartą dar ypatingesnėse sąlygose ir labiau atsakomu momentu, negu 1913 metais, kuomet „Varpas“ buvo pradėjęs eiti po pertraukos, besitęsusios nuo 1906 metų. Nes tuomet buvo atrasta proga ir reikalas ieškoti laisvos „Varpo“ tribūnos daugiau demokratijos socialie samonei budinti, kuomet politikinės laisvės idealas išrodė toli, toli, vos įmatomas ir per ilgą, ilgą kovą atsiektinas, — tai šiandien Lietuvos laisvės klausimas pirmojoje vietoje stovi ir net jo mažiau ar daugiau idealis išrišimas nuo mūsų *šios ir gal tik šios dienos* gyvo darbo bei pasistengimo tepriguli. Ir „Varpui“ šiandien prigulėtų gal daug didesniu ir smarkesniu balsu sugausti, negu 1889 metais, kuomet lietuvių demokratija dar visai miegojo, ar 1913 m., kuomet ji buvo beveik vien kasdienio gyvenimo reikalų reikalėliuose paskendus ir beužmirštanti kaip savo socialų idealą, taip ir tikrąjį pasaulinę politikos kovoje dėl tautos laisvės bei nepriklausomybės. Šiandien demokratijos žymi dalis, tradicijiniai ir net organizacijiniai su „Varpo“ ir varpininkų ideologija surišta, aiškiai ir galutinai nukrypo prie rusų socialistų-revoliucionierių internacionalistų bei maksimalistų sparno žemės ir kituose socialio gyvenimo klausimuose ir net atsisakė nuo savystovės kovos dėl Lietuvos nepriklausomybės, daugiau kai bertainį amžiaus varpininkų atkakliai vedamos taipogi ėmė skelbti Lietuvos laisvės reikalui pragaištingą ir pavojingą idėją, busią kovoj dėl Lietuvos laisvės negalima eiti išvien su nesocialistinėmis lietuvių srovėmis ar partijomis arba „be ar prieš“ rusų revoliuciną demokratiją. Toksai maksimalizmas ar bolševizmas socialiuose ir bendruose politikos klausimuose bei taktikoje ir pasidavimas svetimai malonei opiausiam momentu ir drauge visos tautos gyvybės klausime yra taip kenksmingas Lietuvos darbo žmonių reikalams ir tiems demokratijos idealams, už kuriuos „Varpas“ ir varpininkai visą laiką dirbo, kovojo ir kentėjo, kad tylėti tokiu momentu ilgiau nebegalima. Ir šis naujose sąlygose, naujoje vietoje ir prie naujų aplinkybių pasirodęs „Varpo“ numeris tegul draugams ir priešams parodo, kad Vinco Kudirkos, Povilo Višinskio ir kitų senųjų varpininkų skleistosios idėjos yra gyvos ir negali būti užstelbtos net ir tuomet, kuomet jųjų šalininkų dalis, momento upui pasidavusi, jųjų išsižada ir nueina tarnauti svetimiesiems dievams.

Kitoje vietoje spausdinama „Lietuvos Socialistų-Liaudininkų Demokratų Partijos“ penkių narių deklaracija ir tosios partijos komiteto pranešimas aiškiai

parodė, kas privertė mus atskirai nuo L. Socialistų-Liaudininkų Partijos šios dienos didžiūmos savąja organizacija kurti bei spaudos organą leisti. Čia tik trumpai pabrėžiama, kad anaipol nesamė demokratijos įėgų skaldymo šalininkai, priešingai — manome ir esame įsitikinę, kad tik kuoankščiausias ryšis visų demokratių ir socialistinių pajėgų galėtų kuogeriausią Lietuvos ir jos darbo žmonių reikalus apginti ir prieš reakcijines ar klerikalines užmačias rimtą pajėgą pastatyti. Mes taipgi laikome visai nenormaliu apsirėiskimu, kad įvairių socialistinių krypsnių žmonės visai atskiras partijas steigia arba yra įsisteigę, kuomet idealo ir dirvos veikimo bendrumas, rodytė rodo į reikalą visiems tiems krypsniams sudaryti visą didelę ir galingą partiją, kaip tai yra daugelyj valstybių ir tautų užsieniuose (pav. Austrijoj, Vokietijoj, Švedijoj ir kt.) Bet kaip ir kiekvienos savo idealus gerbiančios srovės ar krypsnio žmonės, lygiai negalime leisti nei sutikti, kada kito krypsnio ar srovės žmonės, vienybės obalsiais ar disciplinos taisyklėmis remdames, mums savo pažiuras antmeta su mumis visai nesiskaitydami, išnešę nutarimus verste verčia juosius pildyti ir mūsų vardu savo politiką dengia, neleisdami net viešai ir lygiomis teisėmis mums savo atskiros nuomonės reikšti bei ją ginti. Šitokios gi taktikos kaip ir laikėsi „L. Soc.-Liaudininkų Partijos“ centro organai (komitetas, laikraštis), savo didžiūmos valia bei jėga remdames. Todėl tai ir pasiryžome savarankiai veikti, kad neleidus galutinai varpininkų auklėtus ir išnešiotus idealus, prieš pat jų įkunijimą, užstelbti. Žinome ir suprantame gerai, kad mūsų pradėtasis darbas dabartinėse sąlygose yra labai sunkus ir atsakomas. Taipgi išanksto numatome, kad sutiksime daug priešingo veikimo iš buvusiųjų draugų tarpo. Bet nenusimename ir drąsiai žiurime į ateitį, tvirtai tikėdami, kad rasis lig valiai pritarėjų, kurie mums padės tą sunkią našą nešti, taipgi turėdami viltį, kad ir į rusų maksimalizmo bei jų internacionalizmo pusę nukrypusieji draugai — bent tie, kurie ne visiškai nustos tautinio charakterio ir savystovumo — prie savo tradicijinio idejos darbo sugrįš, — jei ne čia, Rusijoj, tai bent sugrįžė į Lietuvą. Tuo tarpu gi — kas tik sutinka su mūsų deklaracijoj paskelbtomis mintimis ir užimtąja pozicija, kviečiame kuopon į darbą!

Atsišaukimas.

Draugai!

Antroji Lietuvos Socialistų-Liaudininkų Partijos konferencija (įvykusi rugsėjo 14 — 21 d. 1917 m. Petrograde) pasibaigė. Nuo pat pradžios iki galo ji ėjo po rusų bolševizmo lozungais. Rezoliucijos, tos konferencijos priimtosios, sustatytos rusų socialistų revoliucionierių internacionalistų ar maksimalistų dvasioje. Net toki klausimai, kaip Lietuvos laisvė, Lietuvos likimas, jungiama su svetimos (rusų) tautos demokratijos pozicija prie to klausimo ir pasistatoma prieš savosios tautos tuos visus „elementus, kurie Lietuvos politinę ateitį riša *be ar prieš*

Rusijos revoliucijinę demokratiją“ (žiur. rezoluciją Lietuvos polit. ateities klausimu), — nežiurint, kad Ukrainos ir Suomijos pavyzdžiai, o dar labiau *Lietuvos klausimo* pavyzdys, mums aiškiausia rodo, kad kiek Lietuvos laisvės bei nepriklausomybės klausimas yra bendras ir brangus visiems Lietuvos piliečiams, tiek jis gali būti svetimas, jei ne priešingas, ir visai nerupėti rusų demokratijai. Neminint kitų atsitikimų čia tik nurodome į tą faktą, kaip Lietuvių tautos Taryba susidariusi iš visų Lietuvos visuomenės partijų atstovų, dar kovo mėn. š. m. pareikalavo, kad Rusų vyriausybė pripažintų Lietuvai teisę — kaip tik pasibaigs karas — *sušaukti Lietuvos Steigiamąjį Seimą, kurs nustatytų vidutinę Lietuvos tvarką ir Lietuvos santykius su kaimynėmis tautomis*. Drauge buvo pareikalauta pavesti Laikinajam Lietuvos Valdymo Komitetui visas iš Lietuvos evakuotas valdžios ir visuomenės įstaigas. Praėjo šeši mėnesiai, ir Lietuvių Tautos Taryba į tą savo teisingą reikalavimą iš rusų demokratinės — daugumoje dargi socialinės — vyriausybės *net jokio atsakymo nesulaukė*.

Jeigu Ukraina ar Suomija ką laimėjo, tai tik delto, kad visi kaip vienas žmogus pareikalavo savo tautai ir kraštui prideramų teisių ir, parodę stiprią jėgą, nesibijojo ir nesidrovėjo eiti prieš rusų vyriausybės ir net Darbininkų bei Kareivių Tarybose organizuotosios demokratijos norą ir valią, — tos demokratijos, kuri žodžiais nors ir pripažino kiekvienai tautai teisę apsispręsti, net ir nuo Rusijos atsiskirti, bet darbuose savo žodžius tik žodžiais ir tepaliko.

Tinkame, kad Rusijos politikos gyvenime mes privalome revoliucinę rusų demokratiją remti. Pripažįstame, kad ir Lietuvos laisvės klausimą rišant mums turėtų būti pakeliui su rusų demokratija. Bet čia ir rusų demokratija turėtų elgtis kitaip, negu ji dabar su mumis ir kitomis tautomis kad elgiasi. Jei gi rusų demokratija mūsų reikalų aktyviai neremia, tai mes turime ją prie to priversti. Priversime gi ją su mumis skaitytis tik tuomet, kuomet patįs busime stiprūs. Stiprūs gi pasirodysime, jeigu plačioji mūsų visuomenė, ypač darbo žmonės, bus pilnai susipratę ir griežtai bei primygtinai Lietuvai laisvės pareikalauš. Taigi dabar — *ir tik dabar*, nes greitai gali būti pervėlu — turime mesti į liaudį pilnos *Lietuvos Laisvės* obalsį. Ir kada visi Lietuvos piliečiai atjaus ir supras, kaip mums laisvė brangi ir reikalinga, kada iš kiekvienos krutinės isiverš tos laisvės reikalavimas, tada tik mūsų užgirs ir rusų (be kitų tautų) demokratija ir jų vyriausybė. Vienok konferencijos didžiuma, vietoi sužadinti žmonėse laisvės troškimą ir pašaukti juos į kovą del Lietuvos liuosybės ir nepriklausomybės, siūlo mums laukti, kol rusų demokratija susipras iš savo malonės mums tą laisvę suteikti. Niekas niekam nieko dovanai nedavė. Tik kovoje įgysi savašios teises! Apie tai konferencija, matyti, užmiršo, kada, atmetusi beat kokią bendrą akciją su ne grynai socialistinėmis Lietuvių srovėmis, rišo save prie svetimų tautų demokratijų ir draudė del Lietuvos laisvės! kovoti „be ar prieš rusų demokratiją“.

Konferencija lygiai griežtai atmetė by kokią bendrą darbą su lietuvių visuomenės kitomis (ne socialistų) srovėmis ne tik politikos bei kultūros srityse, bet ir grynai nepartyviuose dalykose, kaip va — šelpimo darbas ir kt. *visai neat-sižiurint* į tai, kad tokių visiems Lietuvos gyventojų sluogsniams bei klesoms bendrų reikalų yra ir visuomet bus (Lietuvos laisvė, šelpimo reikalai, tremtinių Lietuvon gražinimas, sunaikintos Lietuvos atstatymas, apsaugojimas turto, išvež-

to iš Lietuvos valstybines įstaigas iš ten evakuojant ir t. t.) Tuos reikalus prideramai aprupinti galima ir turime aprupinti bendrai, visos šalies ar tautos visomis pajėgomis.

Toliau — santykiuose su rusų socialistų partijomis, supratime pasaulio internacionalo, klausimuose del Laikinosios rusų vyriausybės bei del Rusijos Darbininkų, Kareivių ir Valstiečių atstovų Tarybos, — antroji Liet. Soc.- Liaud. P. konferencija, nutardama dėtis tik su rusų socialistų-revoliucionierių partijos internacionalistų sparnu, apsistodama ant trečiojo internacionalo — Zimmervalde ir Kintalyj sugalvoto ir rusiškai nudažyto bei savotiškai suprasto —, savo pažiu-ras į rusų Laikinosios Valdžios sudarymą ir visą tolinesnį veikimą nustatė taip, kaip tai dabar nustatoma ir veikiama rusų bolševikų.

Del taktikos spaudoje čia daug nekalbėsime. „Naujosios Lietuvos“ taktika — atskirus žmones, savo politikos priešus, niekinti; neapykantą prieš sau nepatin-kamus asmenis kurstyti; ne tiek principo kiek asmens ginčus vesti, — visiems gerai žinoma. Tam prirodimai — taktika prie šelpimo organizacijų bei atskirų veikėjų, klerikalams donosų grąšinimas (p. Balio ir Petrapilio srities Komiteto tuo reikalu pranešimai „Nauj. Lietuvoj“, incidentas su p. Leonu ir kt.). — Mes nemanome, kad laikraštis turėjo ar turėtų slėpti bloguosius pasielgimus bei vi-suomeninės svarbos darbus organizacijų ar jų veikėjų, taipgi nesakome, kad nieko peiktino ar kritikuotino nebuvo ar negali būti kaikiurių šelpimo organiza-cijų gyvenime. Bet kas kita peikti ar kritikuoti, bloguosius apsireiškimus eikštėn keliant, kas kita vėl tuos atskirus atsitikimus apibendrinti ir del jų išsisas org-anizacijas kaltinti arba ant atskirų veikėjų, neturint jokių rimtų prirodymų, šesėli mesti. O šitų dviejų momentų „N. L.“ kaip tik dažnai ir neatskirdavo.

Visa tai turėdami omenyje ir antrojoj Liet.- Soc. Liaud. P. konferencijoj ga-hutinai pamatę, kad ne tik jokios atmainos geresnėn pusėn nežada būti, bet dar labiau rusų bolševizmo taktika persiimta ir net Lietuvos laisvės klausime daugiau svetimųjų nuomonės žiurima, mes ilgiau tylėti nebegalėjome ir įteike konferencijai čia pridėdamąją deklaraciją, pasiryžome toliau veikti savarankiai, kaip „Lietuvos Socialistų-Liaudininkų Demokratų Partija“, kuri savo prad-žią turi nuo Vinco Kudirkos ir „Varpo“ laikų ir kurios programą bei taktiką naujųjų porevoliucijinių Petrogrado srities Socialistų-liaudininkų dauguma per pirmąją (balanžio 29—30 ir gegužės 1-4 d. š. m.) ir antrąją rugsėjo 14—21 d., konferencijas pamainė kitokia, artimesne rusų socialistų revolicionierių partijos internacionalistų bei maximalistų sparno programai bei taktikai, toli gražu neatatinkančia Lietuvos darbo žmonių ir Lietuvos visuomenės reikalams, ir to-kių budu atsitolino nuo senosios Lietuvos Socialistų-Liaudininkų Demokratų Par-tijos programos bei taktikos, 1914 m. suvažiavimo nustatytyjų.

Sudarydami *Lietuvos Socialistų-Liaudininkų Demokratų Partijos* organi-zaciją su Centro Komitetu priešakyje, mes kviečiame ir jus, Draugai, jei tik sutinkate su mintimis, apreiškstomis mūsų deklaracijoj, drauge su mu-mis sudaryti vieną bendrą kuną — Lietuvos Socialistų-Liaudininkų Demokratų Partiją — kovai del Lietuvos laisvės ir Lietuvos darbo žmonių gerovės.

Mums brangus socializmo idealas! Mums brangi visų tautų visų darbo žmo-nių vienybė! Mums brangi visų tautų visų socialistinių partijų vienybė! Mums bran-

gi pasaulio tautų-valstybių federacija! Mums lygiai brangi Lietuvos pilna laisvė
— Lietuvos nepriklausomybė!

Mums brangi Lietuvos darbo žmonių gerovė laisvoje Lietuvoje!

Lietuvos Socialistų-Liaudininkų Demokratų Partijos Centro Komitetas.

Petrogradas, rugsėjo 22 d. s. sk. 1917 m.

Lietuvos Socialistų - Liaudininkų Demokratų Partijos narių deklaracija (perskaityta rugs. 14—21 d. 1917 m. konferencijoj.)

Lietuvos Socialistų-Liaudininkų Demokratų Partija, savo pradžia turėdama nuo Vinco Kudirkos ir „Varpo“ laikų, 1914 metų birželio mėnesio suvažiavime Vilniuje galutinai priėmė naujai pataisytą programą. Ten aiškiai pabrėžiama, jog Liet.-Soc. Liaud. Dem. Partija remiasi plačiomis darbo žmonių miniomis ir savo idealu stato „visuomenės gyvenime tokią tvarką, kur nebūtų vietos išnaudojimui ir kur visi žmonės, turėdami lygias teises ir atlikdami vienodas pareigas lygiai galėtų naudotis ir visais mokslo, darbo ir kultūros vaisiais“ (žiur. progr. §1). Prie to savo idealo L. S.-L. D. P. eina per kovą visų spaudžiamųjų ir išnaudojamųjų darbo žmonių prieš savo išnaudotojus, statant žmonių gyvenimo tvarką ant visuomeninių socializmo pamatų.

Bet naujajai programai dar nesusėjęs nei iš spaudos išėiti, iškilo pasaulio karas ir normalis partijos plėtojimos sustojo. Dar daugiau: kaip kitų kraštų ir tautų demokratinėse partijose bei srovėse, taip ir Liet.-Socjal. Liaud. Dem. Partijos narių eilėse kilo nesusipratimų dėl einamojo momento klausimų.

Karui tęsiantis ir Lietuvą vokiečiams užėmus, L. S.-L. D. P. narių dalis nuo tikrojo Lietuvos gyvenimo likosi atskirta ir, Rusijoj gyvendama, vis labiau ir labiau pasidavė rusų partijų įtekmei. Ta įtekme ypač apsirėškė pastaruoju laiku, kuomet L. S.-L. D. P. narių dalis visai nukrypo prie rusų socialistų revoliucionierių partijos internacionalistų bei maksimalistų sparno, kurio taktika einamojo momento klausimus risant toli gražu nepritaikoma prie Lietuvos gyvenimo ir jos reikalų. Šita tai L. S.-L. D. P. narių dalis pasiryžo ir visą L. S.-L. D. Partiją pakreipti į rusų s. r. internacionalistų vagą. Tuo tikslu balandžio gale ir gegužės pradžioje 1917 m. Petrapilyj padaryta konferencija, paimta Liet. Soc.-Liaud. Dem. Partijos programai pateiktasis projektas, išspausdintas „Varpo“ №3 1914 m. ir imta taisyti, bet toje linkmėje, kad stengtasi jį priartinti ne prie L. S.-L. Dem. Partijos 1914 m. suvažiavimo išdirbtosios ir pataisytosios programos, taipgi ne prie Lietuvos gyvenimo nei prie Lietuvos darbo žmonių reikalų, o vienin prie rusų soc. rev. internacionalistų srovės ideologijos ir jų programos. Taip tarp kita-ko, pasielgta su žemės klausimu, kuris Lietuvoje itin didelę svarbą turi ir reikalauja kitokio, negu Rusijoj, risimo. Tiesa, nežiurint visų pastangų ir net paties L. S.-L. Demokratų Partijos tradicijinio vardo išbrauki-

mo, visgi ir pataisytoje programoje tris ketvirtadaliai teksto net žodis į žodį išrašyta iš Lietuvos Soc.-Liaud. Demokratų Partijos programos, bet užtat jau kas pamainyta ar savojo įdėta, tai visiškai priešinga tam, kas buvo Liet. S.-L. Demokratų partijos programoje. Pavyzdžiui, tradicijinė Liet. S.-L. Dem. Partijos taktika apsireiškė tame, kad L. S.-L. D. Partija, stovėdama darbo žmonių reikalų sargyboje ir ant tarptautinio darbo žmonių reikalų solidarumo bei klesinės kovos pamato, visuomet pabriežia, kad be klesinės — yra dar ir kitokios kovos bei solidarumai, k. a. tautiniai, valstybiniai ir kt. Sulig to budavo ir elgiamasi. O 1914 m. partijos suvažiavimas šitą taktikos principą formuluodamas patvirtino paragrafe, kur pasakyta, kad L. S.-L. Dem. Partija „reikale stengsis užmegsti ryšių ir eiti išvien su tomis Lietuvos ir kitų kraštų politikos partijomis bei srovėmis, kurios turi ar siekia prie (L. S.-L. D. P.) panašių idealų ir norės išvien veikti ar kovoti“ Sulig šito taktikos principo Liet. S.-L. D. Partija galėjo kiekvienam atskiram reikalui tartis ir veikti su partija ar srove, kuri tą reikalą pripažįsta ir kurios keliai tą tikslą siekiant, principiniai nesiskiria. Tuo tarpu pastarojo laiko praktikoje griežtai atmesta bile koks kontaktas (bendras darbas) su nesocialistinėmis Lietuvos partijomis. Šitaip permainius pamatinį taktikos principą buvo užkirstas kelias bent kokiam susitarimui ar bendram darbui su ne socialistais net grynai nepartiniame šelpimo darbe, nekaltant jau apie politikos ar kultūros sritį. Tai veda prie suirutės mūsų viešame gyvenime.

Panašiai pasielgta ir Lietuvos laisvės klausime. Kaip visiems žinoma, Lietuvos laisvės klausime Liet. S.-L. Dem. Partija visuomet pirmon vieton išstumdavo Lietuvos nepriklausomybės ideją. Toji ideja aiškiai pabriežta ir 1914 m. birželio mėn. suvažiavime pataisytoje programoje, kur idealu išstatyta „tautų federacija, kurion lygiomis teisėmis ir lygiomis pareigomis įeity ir laisva demokratiška Lietuva.“ Bet konferencijoj, buvusioj 1917 metų gegužio mėn. kuomet pasaulio karas pavergtųjų tautų nepriklausomybės ideją savaime išstumė pirmojon vieton, o Rusijos revoliucijos laimėjimai leido liuosai ir atvirai apie tai kalbėti, — Lietuvos nepriklausomybės ideja ne tik aiškiau nepabriežta, bet tiesiog užtemdinta, nes ir apie idealą — tautų-valstybių federaciją — kalbama, jog tik „lietuvių tauta“ (ne Lietuva, kaip pirmiau) *prie to idealo turinti prieiti tik „laisvai ir demokratiškai organizuota“*, o dienos reikalavimų skyriuje pastatyta būtina sąlyga, „kad Lietuva susijungtų su kita demokratine kaimyne valstybe federacijos ryšiais.“ Šiuo klausimu dar toliau nueita praktikoje, kuomet išskų išstatyta neaiškus apsisprendimo teisės principas, visai nepabriežiant, kad Lietuvos steigiamasis seimas privalo turėti suverenitetinę teisę spresti ir apie santikius su kitomis tautomis, o dabar, rugsėjo 14 — 21 d. konferencijoj išnešta rezoliucija, kur Lietuvos politikinė ateitis ir likimas surišta su Rusija, nes kovoje už Lietuvos laisvę draudžiama eiti su elementais, kurie Lietuvos politinę ateitį riša *be ar prieš* Rusijos revoliucijinę demokratiją, — nors toji demokratija ligšiol teritorialės nepriklausomybės Lietuvai nepripažino.

Su šitokia taktika negalėdami sutikti, o partijos disciplinos priversti budami tylėti ir net negalėdami viešai savo skirtingumą į žmones apreikšti (nes partijos organe ligi pastarųjų dienų prieš konferenciją tokiems raštams vietos neduota) mes kantriai laukėme Liet. S.-L. Partijos konferencijos manydami, kad gal konferencijos

dalyviai supras momento svarbą ir nutars ateityje kitokios, demokratinei partijai tinkamesnės pozicijos bei taktikos laikytis. Bet šita mūsų viltis neišsipildė. Konferencijos dalyvių didžiuma ne tik pilnai patvirtino visą partijos organu vedamą poziciją bei taktiką, bet net nedavė plačiau del komiteto darbų bei klaidų išsireikšti. Ta pati konferencijos dalyvių didžiuma taipgi atmetė visus pasiuljimus, kurie būtų galėję ateityje mūsų bendradarbiavimą galimu padaryti, priegtam dar, tartum tyčia, savo nutarimais del Lietuvos laisvės klausimo šelpimo, organizacijų ir kt. dar toliau atsitolino ne tik nuo Liet. Soc.-Liaud. Dem. Partijos programos, bet ir savo anksčiau buvusios konferencijos nutarimų.

Del šių visų priežasčių mes, žemiau pasirašiusieji, apreiškiamė, kad nuo šios dienos nelaikome save surištais beat kokiais Liet. Soc.-Liaud. Partijos konferencijų (balandžio-gegužės ir rugsėjo 14-21 d. 1917 m.) nutarimais, taipgi nenešame atsakomybės už Liet. Soc.-Liaud. Partijos darbus nuo to laiko, kaip savo taktikojatsitolino nuo Lietuvos Socialistų-Liaudininkų Demokratų Partijos 1914 m. suvažiavimo nustatytųjų programos bei veikimo principų. Drauge pranešame, kad mes ir toliau darbuosimies griežtai laikydamės L. S.-L. D. P. 1914 m. birželio mėn. suvažiavimo išdirbtosios programos bei jos nustatytųjų taktikos principų, kuriuos taikant prie einamojo momento, čia trumpai suglaudę pakartojame. —

1. Gindami darbo žmonių reikalus ir pripažindami tarptautinio darbo žmonių solidarumo (tarptautinės darbo žmonių šeimynos) bei klesinės kovos pamatą socialio gyvenimo sutvarkyme bei socializmo tvarkos įvedime, mes drauge pabriežiame, kad šale šio solidarumo bei šios rušies kovų yra dar ir kitokių, butent valstybinės, tautinės ir kt. ir šiose visose kovose arba solidareme veikime mes visuomet stovėsime Lietuvos laisvės ir jos darbo žmonių reikalų sargyboje.

2. Tikėdami į demokratijos idealų tikslingumą ir sąmoningai rengdami dirvą pasaulio tautų-valstybių federacijai, mes manome, kad pirmoji sąlyga tam idealui atsiekti yra Lietuvos nepriklausomybė arba pilna teisė apsispręsti steigiamajame seime, išrinktame visų Lietuvos gyventojų, be skirtumo lyties, tikybos ir tautos salig proporacionalės sistemp; šito seimo kompetencijai turi priderėti kaip Lievos valdymoformos bei vidurinės tvarkos, taip lygiai ir santikių su kaimynėmis tautomis nustatymas.

3. Kadangi dabartinis momentas itin svarbus ir patogus mūsų tautinei laisvei atsiekti, tat visos tautos gyvosios pajegos turi buti kuogreičiausiai mobilizuota, kad rintai pastačius Lietuvos nepriklausomybės klausimą pasaulio akyse ir visus privertus su juomi skaitytis. Delto mes stovime už tai, kad tuojau būtų įsteigtas vyriausias tautos organas iš lietuvių politikos partijų bei srovių, kurios tik stovi už Lietuvos suverenitetą arba nepriklausomybę ir demokratinį Lietuvos sutvarkymą per įsteigiamąjį Lietuvos seimą, išrinktą visuotinu, lygiu, tiesiu ir slaptu balsavimu be lyties, tikybos ir tautos skirtumo, proporcionale sistema.

4. Stovėdami už tautų-valstybių federaciją mes ir dabar ir Lietuvos seime kovosime del demokratinės Lietuvos respublikos, pamatinių žmogaus ir piliečio teisių apsaugojimo, taipgi užtikrinimo lygių teisių Lietuvoje gyvenančių tautų mažumos ir jų reikalų aprupinimo.

5. Prisidėję prie Rusijos revoliucijos laimėjimo ir tą revoliuciją remdami bei stiprindami, mes ėjome ir eisime išvien su revoliucijine Rusijos demokratija prieš kiekvieną buržuazijos kontrevoliucijinį žygi. Dalyvaujame Rusijos gyvenime, kiek leidžia vietos aplinkybės ir mūsų reikalai, savo keliu mes laikome save čia, Rusijos gilumoj, neliuosu noru gyvenančiais svečiais ir delto, kovodami del greitesnės pastovios taikos įvykimo, jau dabar dėsime visar pastangas, kad mūsų darbo žmones čia apsaugojus nuo savųjų ir svetimųjų daromų skriaudų bei išnaudojimo ir kad gražinus juos Lietuvon.

6. Suprasdami, kad darbo žmonių reikalai yra priešingi buržuazijos ir ją remenčiojo klerikalizmo reikalams, mes nei valandėlės nesustojame ir nesustosime sąmoninę ir organizavę plačiųjų darbo žmonių minių su savosios buržuazijos darbo žmonių išnaudojimo ir klerikalų viešpatavimo planais.

Šitaip manydami apie momento klausimus ir savo visame veikime stovėdami ant Lietuvos Socialistų-Liaudininkų Demokratų Partijos 1914 m. suvažiavimo priimtosios programos, mes kviečiame ir kitus Lietuvos Socialistų-Liaudininkų Demokratų Partijos narius, eiles suglaudus, bendrai del iškeltųjų idealų darbuotis.

Petrogradas, rugsėjo 20 d. 1917 m.

Lietuvos Soc.-Liaud. P. 2-sios konferencijos dalyviai:

M. Sleževičius, Liet. S.-L. D. P. Centro Kom. narys.

F. Bortkevičienė, L.S.-L. D. P. Centro Kom. ir Liet. Soc.-Liaud. P. Petrapilio srities Centro Kom. narys.

Balys Matulionis, Liet. S.-L. P. Petrapilio srities C. Kom. narys.

F. Kaupas, Liet. S. - L. P. Kostromos organiz. atstovas.

Albinas Rimka.

Mykolas Šleževičius

Lietuvos nepriklausomybė.

Lietuvos klausimas — tarptautinis klausimas.

Lietuvos nepriklausomybė — dienos klausimas. Rusijoj gyvenančių lietuvių Seimas Petrograde gegužės 27 d. 1917 m.), ilgai ir plačiai tą klausimą gvildenęs nutarė reikalauti Lietuvai nepriklausomybės. Nors del to klausimo Seimas ir skilo, bet tas skilimas tai vien nesusipratimas. Ir dešinioji ir kairioji Seimo dalis reikalavo Lietuvai nepriklausomybės. Ir vieni ir kiti ėjo prie to paties tikslo. Visas skirtumas — tai keliai, kuriais manoma to tikslo pasiekti. Vienį dešinioji manė, kad dabar jau laikas aiškiai ir griežtai prieš visą pasaulį Lie-

tuvos klausimą iškelti, kad dabar jau laikas pasisakyti, kad Lietuvai reikalinga nepriklausomybė. Kaip nepasitikintis Rusijos revoliucijinei demokratijai, kaip netikintis į visos Europos greitą revoliuciją, dešinieji ištraukė į savo rezoliuciją ir „amžino neutraliteto“ reikalavimą, remdamiesi Belgijos, Olandijos ir Šveicarijos pavyzdžiais.

Kairieji gi visą viltį dėjo ant Rusijos revoliucinės demokratijos, Rusijos revoliuciją skaitė tik pirmtakunu visos Europos revoliucijos, ir tik nuo revoliucinės Rusijos ir Europos demokratijos tesitikėjo teisingo mažųjų tautų, taigi ir lietuvių tautos reikalų aprūpinimo. Iš to pasitikėjimo ėjo reikalas remti ir gilinti Rusijos revoliucinį judėjimą, stengtis revoliucijos gaisrą sukelti visoje Rusijoje ir — nestatyti dabar jau aiškaus ir griežto nepriklausomybės reikalavimo, kad nepakenkus tuo Rusijos revoliucijinei demokratijai. Ir čia musų kairioji (socialistinė) demokratija, „Santarai“ padedant, nutaria reikalauti: kad Lietuvos klausimą rįstų tarptautinis kongresas, kad Lietuvai būtų pripažinta teisė sušaukti savo Steigiamąjį Seimą, kurs ir nustatytų ir Lietuvos valdymo formą ir Lietuvos santykius su kaimynėmis tautomis. Čia nėra tik vieno: „amžino neutraliteto“. Turinys gi tas pats. Lietuvos klausimas — tarptautinis klausimas, Lietuva pati turi nutarti ar ji nori būti visai nepriklausoma ar su kitomis valstybėmis bei tautomis dėtis ir, jei dėtis, tai su kuriomis ir kokiomis sąlygomis. Ir visi, kas bent kiek moka politiniai skaityti — tik taip abi tas rezoliucijas ir tegali suprasti. Taip buvo kalbama bendrajame Seime, taip bendrajame Seime buvo suredaguota ir „Santaros“ rezoliucija, už kurią balsavo ir Socialistų-Liaudininkų frakcija. Tiesa, po skilimo kairiojo Seimo rezoliucijoje jau neberekalaujama Steigiamajam Seimui teisės nustatyti Lietuvos valdymo formą ir Lietuvos santykius su kaimynėmis tautomis“, bet nemanau, kad tos rezoliucijos autoriai per 24 valandas būtų išsižadėję to, ko jie reikalavo bendrajame Seime. Tikiu, kad tuos žodžius jie užmiršo pridėti tik per greitumą ir kad kairysis Seimas reikalavo *nepriklausomo* Steigiamojo Seimo, o ne Seimo vien vidaus reikalams tvarkyti. Kitaip būtų nesuprantamas gretimas reikalavimas, kad „Lietuvos klausimas turi būti rišamas tarptautiniame kongrese“. Nors kairysis Seimas tik iš baimės „pakenkti Rusijos revoliucijinei demokratijai nepavartoto žodžio *nepriklausomybė*“ pakeisdamas jį savarankumu ir Steigiamuoju Seimu tarptautinio kongreso pripažintu, bet revoliucijinė Rusijos demokratija ir kairioji Seimo rezoliuciją suprato kaip reikalavimą Lietuvai nepriklausomybės. Kitaip ir suprasti tos rezoliucijos nebuvo galima.

Po Petrogrado Seimo rugsėjo mėn. 1917 m. atsiliepė iš Didžiosios Lietuvos balsas. Lietuvos Seimas Vilniuje irgi Lietuvos nepriklausomybės pareikalavo. Amerikos lietuvių dar 1915 metais taip-pat buvo iškeltas Lietuvos nepriklausomybės reikalavimas.

Rusijos tautų suvažiavimas Kijeve nutaria priminti Laikinajai Rusijos Vyriausybei, kad ši paskelbtų dekretą apie Lietuvos nepriklausomybę.

Rusijos revoliucinė Demokratija, nakaze savo atstovui Skobelevui, kuris siunčiamas į Paryžiaus Konferenciją, irgi leidžia jam reikalauti, kad Lietuvai būtų pripažinta teisė savo Steigiamajame Seime savo politinę ateitį nulemti. Visi tie faktai, mano nuomone, aiškiai liudija, kad šis karas jau pastatė prieš pasaulį Lietuvos politinės ateities klausimą ir kad patys Lietuviai, kiek jie ga-

lėjo savo žodį tarti, tą klausimą riša — reikalaujami Lietuvai nepriklausomybės, arba teisingiau pasakius reikalaujami Lietuvos Steigiamojo Seimo, kurs savo suverene (niekam nepriklausoma) valia ir nulemtų galutinai Lietuvos likimą; ir vidaus reikaluose ir santykiuose su kitomis tautomis bei valstybėmis.

Tokie momentai, kaip šis, pasikartoja retai — syki per kelis šimtus ir net tukstančius metų. Nuo to, kaip mes dabar pasielgsime, ką tesėsime iškovoti, prigulės tolimesnė mūsų ateitis. Istorija ant mūsų pečių užkrovė begalo didelę ir begalo garbingą, nors ir sunkią, našta — užtiesti busimos Lietuvos plėtojimos pamatus. Nepasakysiu, kad vien tik nuo mūsų valios ir noro tai pridėrėtų, bet niekas neužginčys, kad labai ir labai daug, daugiau negu kad mes patys manome, prigulės *nuo mūsų pačių*, kaip galutinai bus Lietuvos politinės ateities klausimas išrištas.

Apsisprendimo teisės ir tautų federacija.

Taipgi pabandykime atydziau ir tinkamiau tą klausimą suprasti, pabandykime bent kiek išsiziūrėti į jau artimos busimos Lietuvos ateitį.

Kaip tik užsimename apie Lietuvos ateitį, tuoj prieš mus kyla trys vaizdai: 1) Europos ar net ir viso pasaulio tautų ar valstybių federacija, kurion šale kitų lygiomis teisėmis įeina ir laisva nepriklausoma Lietuva; 2) Niekam nepriklausoma Lietuva šale kitų irgi niekam nepriklausomų tautų ar valstybių, kaip Danija, Švedija, Norvegija; 3) Lietuva, kad vidaus reikalais mažiau ar daugiau ir savaranki, bet kuriai nors kitai valstybei priklausoma. Kito išėjimo nėra ir būti negali. Jei pasiliktų taip, kaip iki šiolei kad buvo, vistiek ar mes butume prie Rusijos palikti ar prie Vokietijos prijungti, — tai pasiliktų *politinė Lietuvos vergija*.

Apie pirmos rūšies tautų ar valstybių politinio gyvenimo surėdymą, taigi ir Lietuvos, kol kas daug kalbėti neprisieima. Viso pasaulio ar bent Europos tautų — valstybių federacija tai dar tolimas idealas, prie kurio turi visos tautos ir valstybės eiti, prie kurio siekiame ir mes, lietuviai. Kad ir ištikrųjų įvyktų viso pasaulio ar tik visos Europos revoliucija, ir tuomet vargu beprieitume dar prie panašaus politinio surėdymo. Juk maža vienų mūsų. Reikia skaitytis su realėmis (tikromis) šio momento apytovomis, su tautų ar valstybių plačiųjų minių psichologija, kuri toli gražu nėra taip ir tiek, kaip ir kiek mes norėtume, subrendusi. Pasaulio Europos tautų federacija — tai kol kas tik saujelės tikrai susipratusių, augštos kultūros ir karštai žmoniją mylinčių žmonių troškimas. Reikia, kad ta ideja kuoplačiausių Europos ir pasaulio tautų visuomenės sluogsnių būtų giliai atjausta ir ne tiktai suprasta, bet ir pamylėta. Reikia dar visų tautų ir valstybių visuomenę tos idejos meilėje išauklėti. Ir tik tuomet galima bus pradėti realiai kalbėti apie Europos, o toliau ir viso pasaulio tautų ar valstybių federaciją, kada kiekvienos tautos ar valstybės parlamentai rimtai ir griežtai tokios federacijos ims reikalauti. Tokią federaciją tegalima sau įsivaizdinti tik kaip visų tautų ar valstybių liuosos valios apreiškimą laisvai dėtis į vieną politinį kūną, kad ant visados prašalinius iš žmonijos gyvenimo skerdynes — karu vadinamas, kad ant visados prašalinius politinį pavergimą mažesnių silpnesnių tautų ir valstybių. Čia mes prieiname prie opiausio ir svarbiausio pamato, be kurio net ir įsivaizdinti Tautų Federacijos nebegalima. Pirmas ir svarbiausias Tautų Federacijos pamatas — *jon įeina visos*

tautos ar valstybės, kaip lygūs su lygiu, lygiomis teisėmis ir lygiomis pareigomis, laisvai nei kieno neverčiamos, liuosu savo visuomenės noru ir nutarimu, o ne svetimos tautos ar valstybės prievarta. Taigi pirm negu kalbėti apie pasaulio ar Europos tautų bei valstybių federaciją reikia, kad visoms tautoms leista būtų pilnai ir laisvai, be jokio iš kur nors spaudimo, apsispręsti. Dar daugiau. Reikia, kad pagaliau būtų suteikta *pilna politinė laisvė, pilna nepriklausomybė toms tautoms ar valstybėms — kad ir mažiausioms, — kurios tik tos nepriklausomybės sau pareikalaut.* Ir tik tada, kada nei viena tauta nebus politiniai pavergta, galima kalbėti apie tų tautų tarybas, del federacijos. Ne vergės gi tautos sudarys pasaulio federaciją!

Tokių tai reikia psichologinių ir realių politinių apystovų, kad rimtai ir tikrai galima būtų pradėti pasaulio ar tik Europos tautų bei valstybių federaciją gyveniman vykinti.

Ar jos šiandien yra? Ar bent yra mažiausios vilties, kad jos gali būti netolimoj ateityj — kad ir busimajam taikos kongrese? Ne, jų nėra ir toli gražu negreitai dar bus. Jungtinių Amerikos Valstybių prezidentas Vilsonas ir kitų valstybių vyriausybės atstovai, tiesa, kalba apie tautų teisę apsispręsti, bet tose savo kalbose jie temini — ir tai labai atsargiai vos kelias tokias tautas, butent lenkus, Austrijos rumunus, čekus, serbus ir italus, elzas-lotarvingiečius, ir visa. Apie Belgus ir Serbus čia nekalbu, nes jų nepriklausomybės atstatymo reikalą pripažįsta visos kariaujančios valstybės. Apie kitas tautas, taigi ir apie mus, kol kas visai dar nekalbama. Mintis, kad *visoms tautoms*, kieno jos nebutų vergiamos, leista būtų laisvai savo tolimesnį politinį likimą apspręsti, matyt visai dar neturi šalininkų viešpataujančių sluoksnių tarpe nei Vakarų Europoje nei Jungtinėse Amerikos Valstybėse. Taip kalbėdamas, aš turiu omenyje tik reales organizuotas pajėgas, o ne atskirus žmones ir neskaitlingas tokių žmonių grupes ir net partijas, kurios, tikrai reiškia mintis, kad *visoms tautoms* leista būtų laisvai apsispręsti. Bet tų žmonių ar net ir grupių teisingi norai kol kas tik norais bei pageidavimais telieka.

Cia man gal prikišti — ogi Rusija, Rusijos demokratija?.. Taip, Rusijos demokratija Tarybų suvažiavime pripažino „teisę kiekvienai tautai laisvai apsispręsti, net ir visai nuo Rusijos atsidalinti“. Bet Kareivių ir Darbininkų Tarybų suvažiavimo nutarimas tai dar ne rusų tautos ir *ne Rusijos vyriausybės* nutarimas. Rusijos vyriausybė (bolševikų vyriausybė laikina teskaitant) nei per pusę lupų apie tai neprasitarė. Ir jei arčiau ir tikriau prisiziūri Rusijos vyriausybės darbams — tik ne žodžiams — tai, rodos, ir aklam aišku, kad Rusijos vyriausybė, nors ir paskelbė „tautų apsisprendimo“ principą, bet gyvenime elgiasi kiek kitaip. Šit Suomija panorėjo pasinaudoti Rusijos Demokratijos ir Rusijos Vyriausybės paskelbta teise apsispręsti. Rodos Rusijos vyriausybė turėtų tam tik pritarti. Bet pasirodo visai kas kita. Pažadėti tai pažadėjo, bet žadėdami ir vieni (demokratija) ir kiti (vyriausybė) manė, kad visos tautos tik ir prašys Rusų ir toliau jas globoti. O čia tos tautos, pirmieji suomiai, pareikalavo sau nepriklausomybės. Ir vieton „apsisprendimo teisės“ Suomiai išgirdo grąšinimą pavartoti prieš juos ginklą, jei ištikrųjų jie pabandytų paskelbti Suomijos nepriklausomybę. Tas pats buvo ir su Ukraina. Tas pats ir su mumis. Suomiai ir ukrainiečiai turėjo pajėgos ir šį-tą visgi laimėjo. O i mus demokratinė (daugumoje socialistine) Rusijos vyriausybė net domos neatkreipė. Mes ir revoliucinei demokratijai Rusijos Valstybės Maskvos Pasitarimu

ta Laikinosios Vyriausybės su Lietuviais pasielgimą nurodėme. Ir ką gi? Net atsako jokio nesulaukėme. Šit ir Rusijos Demokratijos ir Rusijos vyriausybės paskelbto „apsisprendimo“ principo kunijimas. Neklysiu, jei pasakysiu, kad ir Rusijos vyriausybė ne kitaip negu Vakarų Europos ir Amerikos valstybės supranta „mažųjų tautų reikalų gynimą“. Visiems ir tai pačiai Rusų demokratijai ir Rusų vyriausybei, *mažųjų tautų reikalai rupi tiek, kiek su šiočiu ar su tokiu vienos mažesnės tautos likimu yra supinti jų — didžiųjų tautų — reikalai*. Kitaip dabartinėje kapitalizmo tvarkoje vargu ir buti gali. Jokia demokratija, kad ji ir geriausių butų norų, ne kitaip butų pasielgusi, kaip kad elgiasi rusų demokratija. Ją užtai ir kaltinti nebutų galima, jei ji „aukso kalnų“ nebūtų žadėjusi ir siuliusi. Bet Rusų demokratijai ir tai reikia dovanoti, nes ji apskritai skrajoja, bent skrajojo padangėmis, visai nesiskaitydama nei su savo reikalais, nei su savo įiegomis nei su dabartinėmis apytovomis. Ačiu ir už pažadėjimą. Ir jis nemaža sulošė mažųjų tautų politinio sąmoninimo reikalą. Jis buvo tuo akstinu, tarp kito, kurs davė progos ir mums ir kitoms mažoms tautoms savo politinės ateities reikalą daugiau pagalvoti ir greičiau jį aikštėn iškelti, *pasitikint pirmiausia ir daugiausia savo ir kitų tokiame pat padėjime esančių tautų bendroms pajiegoms*, o ne kieno kito malonei, nors tas kitas butų ir *pati revoliucinė demokratija*. Šale pažadėjimų ir palankių žodžių iš vienos pusės, mes matome „griežtą tautų apsisprendimą“ idejai papišėsinimą iš kitos kariaujančiųjų pusės. Vokiečiai ir Austrai ir klausyti apie tai nenori. Vilsono. Anglų ir Rusijos paskelbtasai „tautų apsisprendimas“ kuoskaudžiausia kaip tik ir turi paliesti tiedvi valstybi: Vokietija turėtų išsižadėti Alzas-Lotaringijos, Lenkijos (Poznanės) ir Prusų Lietuvos bei Šlezvig-Holšteino; o Austrija pasidalintų į eilę valstybių-valstijėlių, nustodama Triesto apskrities, Bosnijos ir Hercoginos, Bukovinos ir Transilvanijos ir pagalios Galicijos.

Žinoma, Vokiečiai ir Austrai (vokiečiai bei vengrai) ir tų tautų demokratija kaip galėdamos priešinasi ir priešinsis tautų apsisprendimui, kiek tas apsisprendimas turės paliesti jų valstybes, ir be abejo siulo ir siulys tą apsisprendimą tautoms, kurios gyvena anglų ar rusų ar prancuzų valstybėse. Taigi vienos kurios nors koalicijos laimėjimas privers pralaimėjusiąją suteikti laisvės vienai kitai tautai, pvz. Lenkams, Italams, Lietuviams ir tiek. Dauguma mažųjų tautų ir toliau liks pavergta. Be abejo abi kariaujančios šalys rupinsis surasti naujus tarptautinio sugyvenimo būdus, stengsis apriboti ginklavimos ir juroje ir sausumoje, bandys sudaryti koki nors taikos tribunala, kad kilančius nesupratimus risti taikos — ne karo budu. Visa tai valstybės turės daryti, nes ekonominis jų stovis butinai jas prie to vers — nebus iškur gauti lėšų tolimesniai ginklavimos, prisieis vis labiau ir labiau skaitytis su darbo žmonių reikalavimais ir reikalais. Bet to viso nežiurint šio karo atbalsiai — kariaujančiųjų tautų vienos pusės prie kitos neapykanta ir smarkios ekonominės varžytinės, — negreit dar išnyks. Ir demokratijos įtekmės augimas vargu greitai begalės prašalinti tą vienų kitais nepasitikėjimą, tą jei ne keršto tai apmaudą, kuriuos bus tas karas sudaręs. Neišnyks iškart ir militarizmas. Ir tokiose aplinkybėse kalbėti apie viso pasaulio ar tik Europos tautų federacijos sudarymą — *tuoj po šito karo* — neprisieina. Bet ideja ta negali ir neturi buti nustelbta; *ji bus gyva, ir ateis laikai, kada visų tautų reikalas spirs jas tokią federaciją sudaryti*.

Ir juo tas laikas bus artimesnis, juo greičiau išnyks militarizmas. Kol

bus militarizmas — pasaulio ar net Europos tautų bei valstybių federacijos nebus.

Dabar gi tai dar tolimos ateities idealas, o ne dienos klausimas, ne dienos reikalavimas.

Taip į tai ir žiūrėkime, jei norime būti gyvenimo lenktynėse aplenkti. Taigi dabar mums lieka pagalvoti, ar mes norime matyti Lietuvą visai nepriklausomą ar kam nors priklausomą? Jei priklausomą, tai kam, ir kiek plataus savarankumo? Kokios dabar yra tarptautinės apystovos? Kokios mūsų pačių iegos? Kokie ir kas mūsų talkininkai? Kurie ir kiek mūsų priešų?

Mūsų padėjimas seniau ir dabar.

Pirm negu bandyti į tuos klausimus kokią nors atsakymą duoti, pasižvalgykime, kas apie mus dedasi, kokiame mes esame šiandien padėjime.

Prieš karą — Lietuva Rusijos nedidelė provincija, uoliai rusinama, o lenkų lenkinama. Kuomet rusai ir lenkai ėjo lenktynių, kam greičiau pasiseks Lietuvius praryti, tuomet pačios Lietuvių tautos tarpe ėjo išspradžių nežymus, bet juo toliau juo labiau galingas tautinis ir politinis susipratimo darbas. Ir šit, kada lenkai manė jau galutinai paglemžę Lietuvą savo įtekmei, o rusai (carizmo laikais) ir patį Lietuvos vardą tikėjosi amžinai palaidoje, Lietuvių tauta sujudo ir, tartum numirėlis iš grabo prisikėlęs, nupurtė nuo savo kuno jin įsisiurbusias siurbeles. Lietuvių tauta 1905 m. Džiaziam Seime aiškiai pasisakė gyva esanti, norinti gyventi ir pati savo gyvenimą tvarkyti. Didysis Seimas pareikalavo Lietuvai autonomijos Rusijos valstybės ribose. Aišku, kad tuomet mūsų buvo giliai atjaustas ir teisingai suprastas politikos momentas, to momento politinės apystovos ir savosios pajegios. Reikalauti tuomet pilnos nepriklausomybės — reiškė stoti kovon su galinga Rusija be talkininkų, be ginklotos pajegios. Ne tik Europos kitos valstybės ar tantos nebutų mūsų tuomet parėmusios, bet mes nebutume sulaukę jokios pagalbos dorai nuo kitų Rusijos pavergtųjų tautų, kaip va: lenkų ar ukrainiečių ar suomių. Mes nebutume suradę tuomet prijautimo ir savosios liaudies plačiose miniose. 1905 metais viešai reikalauti nepriklausomybės — reiškė save ant juoko iškelti ir pačią nepriklausomybės idėją suteršti ir paniekinti. Taigi vienintėlis tikslingas reikalavimas buvo — autonomijos reikalavimas. Seimas, tokį reikalavimą išstumdamas, aiškiai suprato, kad tik per autonomiją mes galime prieiti prie vis platesnio ir platesnio savarankumo, kad visų Rusijos pavergtųjų tautų politinis gyvenimas tegali būti tik tuomet tinkamai tvarkomas, kuomet visoms tautoms, kurios tik pareikalautų, bus suteikta autonomija; kad tų autonominiai besivaldančių tautų kuoartimiausias kontaktas ir bendra kova dėl savo šalių politinės laisvės gali kiekvienai tautai suteikti kuodaugiausia tos politinės laisvės. Ir tuomet tai buvo vienintėlis tikslingas kelias kovai dėl Lietuvos laisvės. Reikėjo nusilpninti didžiausių galybę, reikėjo prieš didžiarusius pastatyti visas kitas Rusijos tautas. Nes tuomet Lietuvos klausimas — tebuvo ir *tegalėjo* būti vien vidujinis Rusijos valstybės klausimas. Tuomet jis nebuvo ir negalėjo būti tarptautinis klausimas, tai ir kova dėl politinės laisvės tegalėjo eiti tik Rusijos vidaus kovos keliu.

Tiesa, mes autonomijos tuomet negavome. Reakcija viską užsmagė. Bet mestoji idėja nežuvo. Prie kiekvienos progos, ir Valstybės Dumoje ir šiap Ra-

sijos visuomenės veikėjų pasitarimuose, Lietuvos autonomijos klausimas buvo nuolat ir nuolat keliamas; rusų visuomenė juo toliau juo labiau turėjo tos idėjos intekmei pasiduoti ir pastaruoju metu mes matome, kad Lietuvos autonomijos klausimas pradeda vis labiau ir labiau būti dienos klausimu. Iš kitos vėl pusės Didžiojo Seimo mestasai reikalavimas pasiekė tolimiausių Lietuvos užkampių ir sužadino plačiųjų Lietuvos minių mintyse kitokio, negu kad tuomet buvo, politinės Lietuvos surėdymo. Ir kada Valstybės Dumos nariai savo kalbose reikalavo Lietuvai autonomijos, turbūt nebūvo Lietuvoje šiek-tiek politiniai mašanās žmogaus, kurs tam reikalavimui nebūtų pritaręs. Dargi tamsių-tamsiausios minios nelabai daug tesugebančios politikos reikaluose, ir tos aiškių-aiškiausia prijautė tokiai Lietuvoje tvarkai, prie kurios patys lietuviai savo šalies reikalus tvarkytų. Jau nekalbu apie partijas ir sroves bei grupes. Nebuvo Lietuvoje partijos, srovės ar grupės, kuri nebūtų reikalavusi autonomijos. Net ir kun. Dambrauskas, nors save ir caro kamininku skaitė, ir tas maldavo caro duoti Lietuvai autonomiją... Tik, žinoma, su viena maža išlyga — kad valdžia toje autonominėje Lietuvoje būtų pavesta kunigams. Kairiosios partijos, reikalaujamos Lietuvai pilnos autonomijos, tą autonomiją plėtė kuolabiausia ir aiškiai žengė prie federacijos Rusijos politinio surėdymo, kuriame kiekviena Rusijos tauta būtų savarankus ir kitiems lygus narys. Ir mūsų partija, Lietuvos Socialistų-Liaudininkų Demokratų, (tuomet Lietuvos Demokratų partija besivadinus) Partija, *vienintelė Lietuvos Partija, kuri savo programon buvo įtraukusi Lietuvos nepriklausomybės reikalavimą*, tuo metu rado reikalinga — Lietuvos klausimą stumti tik autonomijos reikalavimu, nes tik per autonomiją ji tikėjosi Lietuva praeisianti prie Rusijos federacijos, o paskui ir prie pilnos nepriklausomybės.

Bet štai, liepos 19 d. 1914 m., prasidėjo Europos karas.

Ir Didžioji ir Mažoji Lietuva — karo laukas. Visos karo baisenybės pirmoje eilėje tenka pakelti lietuviams: sunaikinta šalis, tukstančiai žuvo nuo kulipkų, tukstančiai ištremti į Rusijos Rytus; kryžiai pakeliais — tylus liudytojais skausmo ir vargo, kurie teko mūsų žmonėms pakelti; takai ir keliai, vedantys iš Lietuvos į Rusiją, mūsų brolių krūvinomis ašaromis apšlakstyti; Lietuvos stipriausi vyrai žūva dėl svetimų valstybių ar tautų užgaidos, įsmeigdami durčius į savo brolių krutines, nes lietuviai kovoja ir rusų ir vokiečių armijose; didelis sopulys pervėrė mūsų širdis. Ir čia kilo — *turėjo kilti* — mintis: už ką ir dėlko mes kenčiame tą baisią „Dievo rykštę“? Kas mums iš to karo? Nei Rusija nei Vokietija — ne mūsų tėvynė, ir jų ginti nebuvo mums reikalo. Tiesa, mes buvome *verčiami* kariauti ir „ginti“ svetimus mums reikalus, prieš savo norą, prieš savo valią.

Ir čia kiekvienam turėjo kilti klausimas: *dėlko lietuvis prieš lietuvių turi eiti? dėlko mes vienos tautos nariai dėl svetimųjų užgaidų turime viens kitą naikinti?* Nedora, kad žmogus žmogų naikina ir užmuša, bet dar *labiau nedora ir neteisinga, kad brolis brolių žudo.* Ir kiekvieno lietuviuo sąžinė tą nedorumą giliai atjautė, pasipiktino ir vis grieščiau, vis garsiau tokiai neteisybei ėmė priešintis. Tai minčiai negalėjo nepasekti tinkama išvada: *Lietuviai neturi tarnauti svetimųjų tautų ar valstybių užgaidoms, Lietuviai neturi būti padalinti tarp svetimųjų valstybių; Lietuviai turi sudaryti vieną kuną, vieną valstybę, be Lietuvos valios — niekas neprivalo Lietuviams primesti jokio savo nutarimo vienaip ar kitaip elgtis.*

Beto, jau karo pradžioje aišku buvo, kad tas karas niekais pasibaigti negali. Aišku buvo, kad tas karas turės pakeisti Europos žemlapį, kad jis labiausia turės atsiliepti į tų tautų likimą, kurios prie kariaujančiųjų didžiųjų valstybių sienų gyvena, taigi: Alzas-Lotaringijos, Lenkijos, Lietuvos, Latvijos. Nekalbu jau apie Belgiją, apie Serbiją, Rumuniją. Lygiai negalėjo nepaliesiti tas karas Austrijos tautų likimo. Tai suprاندamos, visos mažosios iki šiol pavergtosios tautos, subruzdė galvoti ir rūpintis dėl savo ateities. Ir štai, dar karo pradžioje Anglai paskelbė, kad jie *stoja karan su Vokiečiais tarp kito ir dėl mažųjų tautų laisvės*. Tam obalsiui pritaria Prancuzai. Pritarė net ir caristiška Rusija — ta didžiausioji mažųjų tautų engėja. Tai skelbdamos, kiekviena tų valstybių gaivino savo visai kitokią, paslėptą mintį. Anglams rūpėjo atstatyti tokia, kaip iki karo kad buvo, Belgija ir atimti iš Vokietijos bent dalį jos kolonijų. Prancuzams, be Belgijos rūpėjo gražinti sau Alzas-Lotaringiją. Prancuzams ir Anglams drauge rūpėjo nusilpninti ir Vokietiją ir Austriją ir Rusiją — taigi jie manė atstatyti nepriklausomą Lenkiją. Rusijai gi sapnavosi ne tik Nemuno intaka, bet ir visa Lenkija (Galicija ir Poznanė) prie Rusijos prijungta (Vyriausiojo Vado Mikalojaus Mikaloja atsišaukimas į Lenkus) ir carui priklausoma. Kitaip Lenkijos laisvės ir laimės rusų caro valdžia sau ir įšivaizdinti negalėjo! Tai manydamos, o mažųjų tautų laisvę skelbdamos didžiosios sąjungininkų valstybės norėjo prieš visą pasaulį parodyti, kad jos kariauja dėl teisybės ir doros bei tarptautinės teisės sustiprinimo ir po draug norėjo pasmerkti Vokiečius, kurie panorėjo užviešpatauti visam pasauliui, kurie mindžioja tarptautinę teisę ir stengiasi mažąsias tautas pavergti.

Vokiečiai iš savo pusės, teisindamies dėl daromųjų jiems priekaištų ir užginčydami savo kaltę, skelbė, kad jiems irgi rupi mažųjų tautų reikalai ir kad jie irgi nori išliuosuoti Rusijos ir Anglijos pavergtasias mažąsias tautas.

Tasai visų didžiųjų kariaujančiųjų valstybių mestasai obalsis — pažadėjimas mažosioms pavergtosioms tautoms laisvės — tai ir buvo ta *kibirkštis, kuri davė progos ir formalės teisės visų mažųjų tautų tarpe aiškiai ir atvirai pastatyti savo laisvės ir nepriklausomybės reikalavimą*.

Mažosios Rusijos pavergtosios tautos (Lietuviai, Lenkai), ant kurių pečių didžiausia šio karo našta krito, nešdamos tą našta ir toliau, laukė tik progos, kada galės pareikalauti didžiųjų valstybių apmokėti tuos jų vekselius-pažadėjimus.

Tą progą suteikė Rusijos revoliucija. Rusijos demokratija ir jos spiriama Laikinoji Rusijos Valdžia paskelbia *tautų apsisprendimo teisę*.

Ir visos tautos, kurios tik galėjo prabilti, prabilo ir apsisprendė. reikalaudamos tai pilnos nepriklausomybės, įtai pilno savarankumo vidaus reikaluose tai tik autonomijos.

Ir mes, lietuviai, tautiniai ir politiniai busdami, kaip jau skaitytojas galėjo pastebėti, psichologiniai atjautėme ir supratome: *kad mes visi, ir Didžioji ir Mažoji Lietuva, esame vienas tautinis ir politinis kunas, kad tam kuni plėtotis reikalinga yra tinkama politinė forma ir kad ta politinė forma tegali būti tik tokia, prie kurios Lietuvos piliečiai, be jokios iš šalies įtekmės, visats savo vidaus ir visats savo santykių su kaimynėmis tautomis ar valstybėmis reikalais, tik patį savo valią reikštų ir vykintų*.

Keturis šimtus su viršum metų slopintoji Lietuvos valstybinės nepriklausomybės ideja pasirodo bedeganti mūsų liaudies krutinėse ir dar gyva. Reika-

lingas buvo didis ir smarkus smugis, kurs iš pat pamatų sujudintų mūsų tautos kuną; reikelinga buvo beribė nelaimė, begalinis tautinės sielos ir sąžinės įžeidimas, kad tam Lietuvos laisvės troškimui išsiveržus aikštėn.

Ir šio karo metu mes matome, kaip ideja, kuri tik mažo Lietuvos piliečių burelio — Lietuvos Demokratų arba Lietuvos Socialistų-Liaudininkų Demokratų Partijos — buvo gaivinama ir kuri taip nedrašiai per 1913 m.—1914 m. „Varpo“ № 1-ąjį ėjo į plačiųjų darbo žmonių minias, vis giliau ir stipriau ėmė įleisti šaknis ir mūsų plačiosios liaudies ir mūsų inteligentijos tarpe,

Petrogrado Bendras ir Kairysis ir Vilniaus 1917 metų Seimai — tai tos idejos įsikunijimas. Tie Seimai tą ideją aiškiai išvystė, suglaudė ją ir kaip realę jau mintį paleido atgal į plačiąsias Lietuvos minias.

Taigi Lietuviai apsisprendė ir griežtai pasisakė nori sudaryti laisvą Lietuvą, kame jau patįs Steigiamajame Seime lemtų savo tolimesnę mintį.

Militariai politikinė situacija.

Kuomet mūsų tautoje, geriau pasakius mūsų tautos psichologijoje, taip vystėsi ir brendo Lietuvos politinio surėdymo ideja, lygiai keitėsi ir išviršinės politinės apystovos.

Lietuva, bent jos dalis, kelis kartus ėjo iš rankų į rankas: tai užims vokiečiai tai vėl rusai atmuš. Pagalios visa Lietuva, išskyrus mažą Zarasų ir Švenčionių pavičių dalį, pateko vokiečiams. (Taip, kaip dabar frontas eina, tai ir bus tinkamiausia ir teisingiausia siena nuo Rusijos arba nuo Gudų. Visos Gardino gubernijos aš, žinoma, čia neturiu omenyje. Prie Lietuvos turi prigulėti tik Druskininkų visa apielinkė. Visa Lietuva, kol kas be Mažosios Lietuvos, sujungta vienan administracijos kunan. Taigi kuomet rusai pavedė mūsų Suvalkų guberniją Lenkų Likvidacijos Komisijos globai. Vokiečiai tą pat Suvalkų guberniją jau išskyrė iš Lenkijos ir sujungė su kita Lietuvos dalimi — Kauno ir Vilniaus gubernijomis). Išpradžios Vokiečiai visai ir nemanė skaitytis su Lietuvių reikalavimais. Bet gyvenimas ir mūsų inteligentijos likusios Lietuvoje energingas politinis ir kultūrinis darbas privertė Vokiečius kitaip į mus pažiūrėti.

Mažu pamažu vokiečiai turėjo teikti Lietuviams vis daugiau ir daugiau politinės laisvės, ir pagalios tiko, kad Vilniuje būtų sušauktas Lietuvos Seimas ir būtų sudaryta kaip ir Lietuvos Valstybės Taryba. Vokiečių laikraščiai ir, pagalios, politikos vyrai ėmė rašyti ir tartis dėl Lietuvos ateities. Prasidėjo tarybos ir su Lietuvos visuomenės veikėjais. Lietuvos ateities klausimas mažu pamažu ėmė virsti tarptautiniu klausimu. Tik Rusų vyriausybė ir rusų spauda, tartum susitarę, stengėsi Lietuvos klausimą užtylėti. Bet stebėtina: juo labiau jie stengėsi jo nekelti, juo labiau jis kilo eikštėn. Tik pastarajame Centralinės Kareivių ir Darbininkų Tarybos nakaze p. Skobelevui, kurs Revoliucijinės Demokratijos yra siunčiamas į Paryžiaus Konferenciją, aiškiai yra įsakyta ginti Lietuvos ir Latvijos apsisprendimo teisę. Tas nakazo punktas privertė pagalios prabilti Lietuvos klausime ir Rusų vyriausybė *jokiu budu negalinti tikti, kad Lietuva ir Latvija atsiskirtų nuo Rusijos. Rusai negali pritari pilnai Lietuvos nepriklausomybei, nes jų nuomona, Lietuva vis busianti labiau Vokiečių negu Jų, Rusų įtekmėje.* (Toks Tereščenkos kalbos, Respublikos Taryboje pasakytos, turinys). *Svarbiausia gi jie, Rusai, negali*

išsižadėti Baltijos jūros neužšalimų uostų (Liepojaus, Ventspilės) Vokiečiai gi vėl negali tikti, kad Lietuva grįštų Rusams, nes, kaip rašo „Hamburger Korrespondent“ 1917 m. rugs. 5 d.

„Lietuva nieku būdu neprivalo vėl tapti surenkamoji vieta Europos rytų kariuomenei, kuri iš ten galėtų prieš mūsų Rytų Prusus ofensyvą daryti arba bent grėsti vokiečių kulturai Kurše“. *)

O „Hallische Zeitung“ stačiai pasako:

„Mūsų (suprask Vokiečių) gi tautiniai interesai butinai reikalauja, kad Lietuva ir Kuršas nepatektų vėl Rusijai arba nepakliūtų naujos Lenkų karalystės intakon“. Taip rašo dešiniųjų vokiečių laikraščiai. Beveik tą patį rašo ir kitų vokiečių partijų laikraščiai. Vokiečių Katalikų Partijos vadas p. Erzbergeris vienoje savo kalbų siulė suteikti Lietuvai pilną nepriklausomybę... Žodžiu, dėl Lietuvos kilo kalbų, kilo ginčų. Kaip tvirtina vokiečių Katalikų laikraštis rugp. 30 d. š. m. Lietuvos likimas netrukus bus nuspręstas!“

Jei sugretinsime Vokiečių ir Rusų interesus, kiek jie jau paaiškėjo iš spaudos ir politikos vyrų pareiškimų vienos ir kitos pusės, tai matome aiškiai viena: *Rusai jokiū būdu negali tikti, kad Lietuva būtų prijungta prie Vokietijos; ir atbulai, Vokiečiams blėdinga, kad Lietuva vėl grįžtų Rusijai*. Bet vienoks ar kitoks Lietuvos klausimo išrišimas rupi ne tik Vokiečiams, ne tik Rusams. Jis apeina ir kitas Europos bei Amerikos valstybes: Angliją, Prancuziją, Jungtines Amerikos Valstybes. Lietuvos klausimas šioms valstybėms rupi labiausia delto, kad jos bijo ir nenori Vokietijos padidėjimo ir sustiprėjimo. Taigi šios valstybės priešinsis tam, kad Vokietija Lietuvos ir Latvijos neužgriebtų. O kadangi Rusija vėl persilpna, kad tuos kraštus atgal iš Vokiečių atėmus, kadangi Rusija labiausia stengsis Kuršą atgriebti (Ryga, Ventspilis) ir kadangi nei Anglijai, nei Prancuzijai nei, pagalios, Jungtinėms Amerikos Valstybėms negali per daug rupėti tos pat Rusijos reikalai ir jos stiprumas, tai tos valstybės tik vieno žiuri ir žiurės, butent, kad nei Lietuva, nei Latvija, nei Lenkija netektų vokiečiams. O kadangi vokiečių tiek nusilpninti, kad su jais rokuotis neprisieitų, dabar vilties nėra, tai ir Anglai ir Prancuzai ir Amerikiečiai čia pasinaudos Rusų siuloma taikos formula: „*be aneksijų, be kontribucijų, tautų apsisprendimo pamatais*“ ir, atsižvelgdami į Lietuviių nepriklausomos Lietuvos reikalavimą, tąjį reikalavimą stengsis paremti ir gins Lietuvos nepriklausomybę, by tik Lietuva nebutų prie Vokietijos prijungta. Nepriklausoma Lietuva — tai ne Vokietijos provincija nors ir plačiausiomis autonominėmis teisėmis. Nepriklausomoj Lietuvoj ir Anglai ir Amerikiečiai tikėsis įgysią savo įtekmes ir pakenksią Vokiečių įtekmei. Rusams prie susidariusių Rusijoj aplinkybių toks Lietuvos klausimo išrišimas irgi būtų mažiausia skaudus. Beto rusai tuo pataisytų tą begalinę skriaudą, kurią carai Lietuvai yra padarę. Taigi, iš to, ką čia aš trumpai pabriežčiau, aišku viena: 1) Lietuvos ateities klausimas bus rišamas tarptautiniame taikos kongrese; 2) Lietuvos klausimas jau ne Rusijos ir ne Vokietijos vidaus klausimas — jis jau tarptautinis klausimas; 3) delei susidariusių politikos aplinkybių — Rusijos ir Vokietijos dėl Lietuvos varžytinių — šis momentas tinkamiausias Lietuvos nepriklausomybės reikalavimui pastatyti; 4) toks mūsų reikalavimas, atsižvelgiant į visų didžiųjų Valstybių paskelbtąjį obalsį: „šis karas eina dėl tiesos, teisės, teisybės,

*) Visas ištraukas cituoju pagal „Santaros“ № 40 š. m.

demokratijos ir mažųjų tautų laisvės principu“, o labiausia atsimenant gyvus visų didžiųjų valstybių reikalus bei abiejų kariaujančiųjų pusių įiegas, Lietuvai nepriklausomybės pripažinimas, kaip kompromisinis Lietuvos ateities klausimo išrišimas, gali ir turi rasti prijautimo ir iš vienos ir iš kitos kariaujančiųjų pusių.

Prie tokių aplinkybių ne tik galima, bet ir *butinai reikia reikalauti Lietuvai nepriklausomybės*. Jei net buržuazijos politikai, kaip va Miliukovas ir kiti, rimtai pradeda žiūrėti į Lietuvos pilną nepriklausomybę ir mato tame pavojų Rusijai, jei visokių pakraipų vokiečių laikraščiai Lietuvos ateities klausimą svarsto ir net del nepriklausomybės ginčijasi — tai matyt, kad toks klausimo pastatymas jau *nebejuokai, bet visai rimtas ir realus dalykas*.

Mūsų priešai ir draugai.

Mūsų dideliausi priešai, tai Vokietija ir Rusija. Prie priešų reikia paskaityti ir Lenkija. Kiekviena tų valstybių norėtų mus užgriebti. Rusams ir Lenkams — tai kelias prie jūros, vokiečiams — tai, retai apgyvendinta, derlinga ūkio šalis. Ir vieni, ir kiti, ir tretieji norėtų mūsų žemę užgriebti ir mus galutinai ištautinti. Priešai ne menki, pavojus didelis. Vienintelė mūsų laimė, kad kiekvienas jų nori mus praryti ir žinoma, nenori leisti ir neleis, kad kitas mus kramtytų. Tuo mes ir turime naudotis, kad, visas mūsų pajėgas suglaudę ir sustiprinę, išliktume gyvi. Mūsų draugai, tai visos tos mažosios tautos, kurios lygiai kaip ir mes dėl savo laisvės kovoja. Mūsų draugai — tos neutralės kaimynės valstybės (Švedija, Norvegija, Danija ir kiti), kurioms rupi, kad jų didieji kaimynai nors kiek nusilpnėtų. Mūsų talkininkais turėtų būti šiuo atveju Anglai, Prancuzai ir Amerikiečiai, nes jų politinės ir ekonominės politikos reikalas turi juos versti mus paremti. Bet, kad ir draugai ir talkininkai mums pagalbėti galėtų, mes patys turime sudaryti stiprią pajėgą. Tam reikalui visi Lietuvos piliečiai-gyventojai turi vienaip ir griežtai prabilti. Griežtas visuomet ir visur Lietuvos nepriklausomybės reikalavimas, kuoplačiausias sąjūdinimas anglų, amerikiečių ir prancuzų visuomenės su mūsų reikalais ir reikalavimais, ir butų ta moralė pajėga, kuri šiuo atveju *labai ir labai daug gali mūsų reikalui nusverti*. Reikia prisipažinti, kad tai ir yra *didžiausias mūsų ginklas...* ir beveik vienintelis. Jei mes neįtikrinsime visų kaimynių tautų demokratinės visuomenės, kad jos reikalu ir teisybės žvilgsnių mes galime ir turime būti visai laisvi (nepriklausomi); jei mes neįtikrinsime anglų, prancuzų ir amerikiečių, kad mokėsime laisvai gyventi ir tinkamai tvarkytis, neleiddami niekam srvęs pavergti ir ištautinti; jei mes nerodysime karšto noro ir griežto pasiryžimo dėl tos laimės kovoti ir jei tos laisvės mes griežtai nereikalaujame, — tai nieko ir nepelnysime.

Priklausoma ar nepriklausoma Lietuva?

Bet, gal mums nereikia nepriklausomybės? Gal geriau bus, jeigu Lietuva bus kam nors priklausoma!? Gal Lietuvos nepriklausomybė kenks mūsų darbo žmonių reikalams!?

Pradėsiu nuo pastarojo klausimo. Suprantu gerai, kad nepriklausoma Lietuva — tai dar ne socialistinė Lietuva. Ir nepriklausomaj Lietuvoj, lygiai kaip

ir visame pasaulyje, dar ilgokai viešpataus buržuazija. Ir Lietuvos darbo žmonės, kaip ir kitų tautų bei valstybių darbo žmonės, ilgai ir smarkiai prisieis kovoti del tinkamesnio socialio surėdymo. Ir toje kovoje del geresnės, socialistinės tvarkos Lietuvos darbo žmonės kovos bendrai su kitų tautų ar valstybių darbo žmonėmis, dėdamies į visų tautų socialistinių partijų sąjungą — internacionala. Kovodami su savo buržuazija del geresnių ekonominių išlygų ir tas ekonomines išlygas laisvoje nepriklausomoje Lietuvoje gerindami mūsų darbo žmonės ne tik neprieštaraus viso pasaulio darbo žmonių iškeltiems bendriems principams ir jų taktikai, bet atbulai, eidami išvien su viso pasaulio darbo žmonėmis, tuos principus ir tą taktiką tik stiprins. Bet gal pati kova del socialistinės tvarkos nepriklausomaj Lietuvoj bus sunkesnė, negu kad Lietuva priderėtų kitai valstybei? Į tai tegali buti irgi tik vienas atsakymas: ne. Toliau, kolei visose valstybese tebėra kapitalistinė tvarka, darbo žmonių ekonominė kova visur bus vienoda ir skirsis tik tiek, kiek skirsis vienos ir kitos valstybės politinis surėdymas. Kame bus didesnė politinė laisvė, kame daugiau politinių teisių turės pati liaudis ten ir darbo žmonių ekonominė kova bus lengvesnė ir vaisingesnė. Mes galime priklausyti Vokietijai ar Rusijai.

Kas nepriklausomybės priešų gali mums užtikrinti, kurioje tų valstybių bus demokratesnė politinė tvarka ir ar visuomet viena. Tai viena. Antra, kas kurios nors priklausomybės šalininkų užtikrins, kad net demokratingiausia buržuazija nesistengs jiems priklausomas mažesnes tautas engti ir ištautinti? (Čia aš kalbu apie nepriklausomybę dabartiniais, o ne socializmo laikais, kurie tai (socializmo) laikai dar labai toli).

Kas, pagalios, užtikrins, kad kurioje nors tų valstybių negali kilti reakcijos, kuri dar labiau mažesnes tautas suvaržyti gali? Man gali atsakyti, — kad juk Lietuva bus autonominė, tik federacijos ryšiais surišta, ir niekas negalės į Lietuvos vidaus reikalus kištis.

O jei taip, tai koks skirtumas nuo nepriklausomybės?! Jei taip — tai darbo žmonių kovos sunkumas vienodas ir nepriklausomoje autonominėje federacijos ryšiais su Vokietija ar Rusija sujungtoje Lietuvoje. Juk, jeigu mes turėtume tikrą ir pilną autonomiją, tai nei rusai nei vokiečiai į mūsų vidaus reikalus, į mūsų vidaus kovą kištis neturėtų teisės. O gal nepriklausomybės šalininkai taip supranta pilną autonomiją, kad kovai su Lietuvos buržuazija ir klerikalais galima pasikviesti talkon rusus ar vokiečius! Aš nemanau, kad jie taip suprastų Lietuvos autonomiją. Aš manau, kad jie tiks su manim, kad autonominė Lietuva niekuomet nekviestų savo vidaus reikalų tvarkyti nei rusų nei vokiečių, nors šie ir labai geri būtų demokratai. Aš manau visi su manim tiks, kad ir autonominėje Lietuvoje vidaus reikalus tegalės tvarkyti tik Lietuvos liaudis, Lietuvos piliečiai. Bet čia man gal nurodys: autonominė federatyvė Lietuva turės nustatyta demokratine politine tvarka, ir tos tvarkos Lietuva pakeisti negalės. Į tai aš tik viena teatsakysiu: jeigu tarptautinis kongresas, kaip to nori mūsų nepriklausomybės priešai, nustatyt autonominėi Lietuvai rusų ar vokiečių Federacijoje tikrai demokratine politine tvarka (vadinasi įsikiš į vienos ar kitos valstybės federacijos (kurių dar nėra!) vidaus tvarka), tai juk tas pat tarptautinis kongresas lygiai gražiai ir nesikišdamas ten, kur jam nereikia (į tulų valstybių-federacijų vidaus tvarka), gali ir naujai susidaręčiai nepriklausomai Lietuvai tokią-pat tikrai demokratine politine tvarka nustatyti. Juk gali tarptautinis kongresas nutarti: „Nepriklausoma Lietuva—

demokratinė respublika. Visus šalies reikalus tvarko Lietuvos Seimas visuotiniu, lygiu, tiesiu ir slaptu balsavimu proporcingos sistemos pamatais be lyties, tautos ir tikybos skirtumo renkamas. Visos tantos Lietuvoje lygios. Žmogaus teisių deklaracija“. Pasaulio demokratija, padėdama susidaryti nepriklausomai Lietuvai, gali toki reikalavimą pastatyti. Ir tuomet pilna demokratinė laisvė Lietuvai būtų užtikrinta visų tautų ar valstybių kongrese, kame ir mes patįs norime ir turime butinai dalyvauti. Bet man, kaip socialistui-liaudininkui yra dar vienas ir svarbiausias prirodymas delei Lietuvos nepriklausomybės reikalavimo teisingumo. Juk mes skelbiame, kad *liaudis turi buti vyriasis tautos ir valstybės valios reiškęjas ir savo gyvenimo tvarkytojas*. Lietuva skiriasi nuo Rusijos ir savo papročiais ir savo ekonomijos gyvenimo sutvarkymu — tai pripažįsta ir autonomistai — federalistai. O jei taip, tai jie, kaip nuoseklus demokratai, turi reikalauti Lietuvos liaudžiai pilnos nepriklausomybės, nes tik tuomet ta liaudis be jokių suvaržymų savo valią reiškt tegalės. Man čia tuoj prikiša: „liaudis dar tamsi, ypač moteris, tai kunigai visa į savo rankas ir paims; ir tai bus ne tikroji tikrosios liaudies valia, bet kuniginių (klerikalų) valia“. Pirmiausia liaudis — darbo žmonės — visi tikri darbo žmonės, tikra liaudis. Jei darbininkas proletaras — klerikalas, tai nereiškia, kad jis ne darbininkas, o jau buržujas. Tai reiškia tik, kad jis nesuipratęs, kad jis klaidingai supranta savo reikalus. Ir tiek. Bet ne tame dalykas. Ogi autonominėje Lietuvoje ar tie patįs kunigai negali tos savo įtekmės turėti? Juk ir autonominėje Lietuvoje bus ta pati liaudis, tos pačios moteris ir apšvietimas nepasidarys didesnis. Nemanau, kad mūsų autonomistai šauktųsi rusų ar vokiečių demokratų pagalbos, kad tuos klerikalus kaip nors suvaldžius; neprašys gi kad Rusijos ar Vokietijos federacija leistų laikinai įvesti kitokia, klerikalus varžančią, rinkimų sistemą!

Taigi, rodos, aišku, kad priklausomoje Lietuvoje mes visuomet turime bijotis kitų mūsų federacijos tautų reakcjinės politikos; kad mūsų darbo žmonėms priklausomoje Lietuvoje visuomet yra didesnio pavojaus, nes be ekonominės priespaudos mes visuomet turėsime dar pakelti ir tautinį slėgimą: mes lietuviai gyvename šale vokiečių ir rusų tautų valstybių — ir vokiečiams ir rusams rūpės mus nutautinti. Nepriklausomoje gi Lietuvoje tautinio slėgimo visai nebus, taigi visa darbo žmonių energija galės buti atkreipta į ekonominę kovą; mūsų valdymo formos ir politinės laisvės likimas prigulės vien tik nuo mūsų liaudies valios, mūsų santykiai su kaimynėmis tautomis ar valstybėmis prigulės nuo mūsų pačių, kitaip sakant nuo to, kas mums bus naudinga ir kas nenaudinga; mes busime laisvi dėtis ton tautų ar valstybių sąjungon, kuri mūsų liaudies reikalams bus tinkamesnė; kurios nors vienos tautos—valstybės (rusų ar vokiečių) pasikesinimas ant mūsų laisvės ir tautybės duos mums teisės šauktis pagalbos kitos — o tai galima padaryti tik tuomet, jei mes visai nepriklausomi būsime; mes, pagalios, galime tuomet šauktis tarptautinės pagalbos.

Mes demokratai tikime, kad visos tautos, visos valstybės turės labiau demokratizuotis. Demokratijoms gi augant, turės nykti militarizmas. Militarizmui nykstant, augs tarptautinis solidarumas (bendrumas). Visi tarptautiniai nesusipratimai ir skriaudos bus rišami tarptautinio tribunalo. Jam gi skųstis ir jo užtarimo šauktis tegalima tik tuomet, jei busime visai nepriklausomi.

Pagalios, ir prie Europos bei pasaulio visų tautų ar valstybių federacijos žengsime irgi tik kaip nepriklausoma Lietuva. Jei norime buti Europos ar

pasaulio federacijos lygus narys, tai to galime pasiekti irgi tik per Lietuvos nepriklausomybę, nes tik tuomet ir mes tedalyvausime tos federacijos sudaryme. Priderdami gi prie vokiečių ar rusų federacijos, mes įeitume į Europos ar pasaulio federaciją jau netiesioginiai, bet per savąją federaciją, kurioje priegtam mes butume dėl savo neskaitlingumo nustelbti, nes tų federacijų vardu kalbėtų rusai ar vokiečiai ir, žinoma, tik ne mūsų tautos ir ne mūsų liaudies reikalus jie gintų.

Toliau, ekonomijos žvilgsniu ar mes galėtume išsilaikyti? Tai rimtas ir platus klausimas. Čia vos bendrai tą klausimą tegalime paliesti. Mūsų geografinis padėjimas — labai geras. Prieiname prie Baltijos jūros nuo Palangos iki už Klaipėdos per Nemuną. Taigi durys į Europą atdaros. Lietuva žemdirbių šalis — labiausia į Daniją panaši. Jei galėjo tinkamai ekonominiai plėtotis ir išsilaikyti Danija, Bulgarija, Serbija (šios dvi pastarosios dargi be jūros), kurios nei plotu nei gyventojų skaičiumi, nei kultūra (išskyrus Daniją) nei kiek nėra geresniame padėjime, tai tikiuos neblogiau pajiegsime ir mes išsilaikyti. Neturime tinkamų žinių apie mūsų krašto ekonominį stovį, kaip jų neturi visa Rusija. Neturėdami gi tų žinių, negalime su skaitlinėmis rankose daryti ir tinkamų išvadų.

Bet ne knygoje ir ne cifrose dalykas. Kada Belgija ar Serbija ar Šveicarija dėl savo nepriklausomybės kovojo, jos irgi neturėjo prirašiusios tomų apie tai, ar budamos nepriklausomos išsilaikys jos ekonominiai ar ne? Jos tikėjo į savo tautos gyvąsias pajiegas, į savo darbštumą, į savo iniciatyvą, — ir neapsiriko. Ekonominę gerovę šale šalies turtingumo, geografinio padėjimo ir kitų veiksnių sudaro ir patys žmonės, pati tauta. Bulgariai, Rumunai, Serbai, Belgai, Italai, Šveicarai, karštai numylėję savo kraštą ir to krašto pilną laisvę — kaip visai laisvi piliečiai stebuklus daro ir ekonomijos gyvenime. Nemaža galėtų pas juos pasimokyti ir jau mokinasi, kaip savo ekonominį gyvenimą tinkamiau sutvarkius, ir didesnės tautos. Tikiu, kad savo darbštumu ir ištverme, ir mes, lietuviai, neeisime aplenkti savęs ir ekonomijos srityje, jei tik mes busime pilnai laisvi, ir to ekonominio gyvenimo tvarkymas vien tik nuo mūsų prigulės. Pats gyvenimas parašys mūsų ekonomijos plėtojimos knyga ir tai bus tikriausia knyga. Tą gyvenimo knyga rašyti padės mums mūsų lietuviai-amerikiečiai, kurie dabar dažnai politinių aplinkybių buvo verčiami keliauti už jurų-marių sau duonos pelnyti ir kurie parneš iš ten gyvenimo prityrimo ir ekonominio kovos mokslo.

Beto čia nereikia užmiršti vieno dalyko. Budami visai nepriklausomi, mes galėsime laisvai šauktis kapitalų iš ten, iš kur mums, mūsų numanymu, bus patogiau ir naudingiau. Budami gi nuo rusų ar nuo vokiečių priklausomi mes negalėsime laisvai savo ekonominę politiką varyti, nes visame kame turėsime skaitytis ir veikti tik per savo federacijos (jei dar federacijos) vyriausybę, kuri daugumoje iš vokiečių ar rusų sudaryta statys pirmoje eilėje savo, o ne mūsų reikalus, mus kaip silpnesnius, žinoma visuomet nustelbs, ir niekur sau pagalbos ieškoti negalėsime, nes ir teisės neturėsime.

Lieka dar kiek stabtelėti ant kelių mažesnės vertės argumentų prieš nepriklausomybę.

Sako, neverta tos nepriklausomybės reikalauti, nes reikės savo pasiuntinius konsulus laikyti. Tam nemaža pinigų reikią pakloti. Kurie taip sako, užmiršta visą dalyką: ir kitai valstybei priklausydami turėsime tiems reikalams

paskirtą dalį mokėti. Budami nepriklausomi, tiesa, gal kiek daugiau tiems reikalams išleisime, bet užtai ir savo piliečių reikalus tinkamiau apginsime. Pažalios, jei no rėšime, galėsime savo piliečių reikalų gyvenimą pagal sutarties pavesti ir kitos valstybės pasiuntiniui ar konsului, patys tą valstybę pasirinkdami. Taip ir dabar kažkurios mažesnės valstybės daro. Man dar neteko girdėti, kad dėl tos priežasties kuri nors tauta nenorėtų nepriklausomybės arba nepriklausomybę turėdama stengtųsi tos nepriklausomybės nusikratyti. Tie, kurie tą argumentą stato, tautų laisvę kainuoja skatikais ir demagogijos budu liečia opiausio nesusipratusių minių dalyko — kišenės reikalo, užmiršdami, kad ne visa kainuojama vien skatiku. Yra dalykų — del kurių žmonės ne tik skatiko, bet ir savo gyvybės nesigaili. Belgijai vokiečiai nekartą siulė apmokėsią visa, kad tik ji su jais susitaikytų, žinoma, vokiečiams naudingomis sąlygomis. Bet Belgai, ne tik buržujai ir klerikalai — kurių rankose dabartinė valdžia, bet labiausia socialistai su Vandervelde priešakyje griežtai tokius niekšiškus pasieligimus atmeta ir *savo gyvybę*, ne tik skatiką, del Belgijos laisvės auchoja.

Toliau sako, nepriklausomos Lietuvos nori mūsų klerikalai, kad ten galėtų ramiau sau viešpatauti. Ir juokinga, ir nuostabu Taip, tiesa. Klerikalai nori Lietuvai nepriklausomybės. Taip, jie nori ten viešpatauti. Jau aš minėjau anksčiau, kad ir autonominėje ir federacijos ryšiais surištoje Lietuvoje jie lygiai tiek galės viešpatauti, kiek ir nepriklausomoje Lietuvoje. Nemanau, kad rusų ar vokiečių federacijos didžiama tiktų pasiųsti mums Lietuvos socialistams ir antiklerikalams savo žandarų, kad mus nuo mūsų klerikalų apsaugojus. Ir gera gi būtų autonomija ar federacija, kurioje tai socialistai tai klerikalai paleiui, žiurint kas tuomet galėtų pagalbon ateiti, šauktųsi svetimų federatyvių dalių pagalbos mūsų vidaus ir partijoms reikalams tvarkyti! Aš jau labiau tikiu demokratizmo ir socializmo idejoms, ir manau, kad ir be svetimųjų pagalbos mes Lietuvos socialistai ir demokratai laimėsime, nes giname prieš buržuazijos ir klerikalijos pasikėsinimus teisingą ir šventą reikalą. Aš tikiu Lietuvos darbo žmonėms, kad jie visuomet mokės atskirti, kas jų draugas ir kas priešas, ir niekuomet nebuvau ir nebusiu šalininkas svetimos pajiegos įtekmės idejos srityje.

Toliau mums sako, buk mes, reikalaudami dabar jau Lietuvos nepriklausomybės, skaldome Rusiją ir tuo nedemokratingai elgiamės, nes ardome Rusijos revoliucijines demokratijos eiles. Pirmučiausia, Lietuva jau nebeprklauso Rusijai. Lietuva jau atskelta. Ir patys rusai — demokratai nei kiek nenori kariauti del Lietuvos atgavimo. Paskui, juk pati Rusų demokratija išstumia obalsį — be aneksijų, tautos turi teisę apsispręsti (net ir pilnos nepriklausomybės pareikalauti). Svarbiausia gi — visos Rusijos pavergtosios tautos šiemet. Kievo suvažiavime aiškiai, griežtai ir vienu balsu pabriežė ir pripažino Lietuvai suverenės nepriklausomos valstybės teisę.

Mes tai ir darome, ką mums siulo daryti rusų demokratija ir jų pavergtosios tautos: apsisprendžiame ir norime buti visai nepriklausomi. Taigi vykindami tai, ką skelbia ir *privalo daryti* ir rusų demokratija, mes ne tik neardome rusų demokratijos eilių, bet dargi stipriname, nes *kuriamo jų obalsius ir žodžius*. Rusijos gi ne tik neskalbdome, bet atbulai: tai, kas jau atskelta, norime iš vokiečių *sau*, žinoma, jau ne Rusijai, atgauti, norime neleisti vokiečiams *aneksijų padaryti*. Tai irgi pilnai sutinka su Rusų demokratijos paskelbtais principais. Taigi, mes kurie Lietuvos nepriklausomybės reikalaujame greičiau stipriname, negu skaldome Rusų demokratijos eiles, ir Rusų demokratija turėtų

mus visomis savo pajėgomis tik sušėlpti. Kaip jau anksčiau prirodinėjau, Lietuvos nepriklausomybė — tai vienintėlis rusams dabar išėjimas, kad neatidavus Lietuvos vokiečiams. Ir rusų demokratija ir rusų buržuazija mūsų reikalavimams privalo tik pritarti ir juos remti.

Nei socializmui ne demokratizmui pati nepriklausomybės ideja nepriešinga. Atbulai, kiekvienas socialistas, kiekvienas liaudininkas, kurs tik ne veidmainin-gai išpažįsta principą: „*Visus savo reikalus tik pati liaudis turi teisę ir privalo tvarkyti ir risti. Nėra augštesnės valios kaip tik tautos ar valstybės liaudies valia: „Viskas liūdžiai ir viskas per liūdį“*“, turi savo tautai nepriklausomybės reikalauti. Jei mes reikalaujame asmens laisvės, tai lygiai mes reikalaujame iš asmenų burio — tautos — laisvės. O tos tautos branduolio darbo žmonių (liaudies) laisvė gali buti pilna tik tuomet, kada ta tauta visai nepriklausoma, nes *tik ir tik tuomet liaudis tegali pilnai savarankiai ir laisvai savo valią reikšti.*

Toliau mums sako: dėkimės prie didelės valstybės, nes kitaip visi mus muš, visi mus skriaus, ir nebus kam apginti. Ir čia jau nurodo Serbija, Belgija, Rumunija. Aš gi čia jau nurodysiu: juk Lenkija ir Lietuva prie didelės valstybės prigulėjo, o ar ta didelė valstybė apsaugojo mus nuo vokiečių užgriebimo, ar apsaugojo nuo visų karo baisenybių su tuo užgriebimu surištų? Visi žinome, kad ne. Bet čia jau prikiš — tai delto, kad Rusija silpna. O galinga Vokietija, ar apsaugojo Prusų Lietuvą ir Galiciją nuo rusų įsiveržimo ir nuo visų karo baisenybių? Irgi ne. Taigi matome, kad tas argumentas prieš Lietuvos nepriklausomybę labai ir labai silpnas. Atbulai. Jei Šveicarija priderėtų prie Vokietijos ar Prancuzijos, tai jau gal būtų bekentusi karo baisenybes. O dabar budama nepriklausoma — saugodama savo neutralumo — tos baisenybės dar neragavo.

Bet tas pavojus grėšia tik tuomet, jei dar ir dar bus karai. Tuo tarpu mes socialistai tikime ir visomis pajėgomis einame prie to, kad tą karą paskutiniu padarius, kad sudarius Europos ir net viso pasaulio tautų ir valstybių federaciją. Mes einame prie to, kad ginklavimos butų sustabdytas, kad vieton armijų butų tik milicija ir kad visi tautų ar valstybių nesusipratimai butų tik tarptautinio taikos tribunalo rišami. Jei taip mes manome ir jei nors truputį tikime tolimesniam visuomenės demokratėjimui; jei nors mažuma tikime į socializmo laimėjimą, kuomet karai visai turės išnykti ir kuomet visos tautos bus visai laisvos, — o mes Lietuvos Socialistai-Liaudininkai Demokratai į tai karštai tikime — visi gąždinimai karais turi atkristi ir negali sverti Lietuvos nepriklausomybės klausimą rišant. O jei ir vėl karas iškiltų, ir del jo mes turėtume nukentėt, tai matydami Belgijos pavyzdį, kurios reikalų gina visas pasaulis, busime tukstantį kartų geresniame padėjime, negu kad esame dabar priklausydami didelei valstybei, kada mūsų kančios niekam nerupi, nors ir kenčiame mes nei kiek nemažiau už Belgiją. Belgija dabar jau turi moralę ir materialę paspirtį, turi viso pasaulio prijautimą, o karui pasibaigus tikrai jai bus atlyginta visi jos materialiai nuostoliai. Mes gi tos vilties neperdaug turime.

Pagalios, kada visi tie argumentai nepriklausomos Lietuvos nesugriauna, išstumiamas paskutinis: mes čia to klausimo risti negalime; mes net ir savo nuomonės tuo klausimu tarti nebegalime, nes nežinome, ką mano Didžioji Lietuva. Tą klausimą tegalės išrišti tik Steigiamasai Lietuvos Seimas. Taip tinku,

kad mes čia to klausimo išrišti negalime, kad tuo klausimu paskutinį žodį tarti tegali tik Steigiamasis Lietuvos Seimas. Didžiosios Lietuvos Seimas tą savo žodį jautarė: *Jis pareikalavo Lietuvos Nepriklausomybės*. Tiesa, tai ne Steigiamojo Seimo balsas, bet niekas turbūt neužginčys ir šio Seimo teisės tą žodį tarti: Didžiosios Lietuvos Seimas nuoseklus. Jis sako: *mes reikalaujame Lietuvai nepriklausomybės. Nepriklausomos Lietuvos Steigiamasis Seimas, žinoma, galės arba ir toliau Lietuvą nepriklausoma paskelbti arba tos nepriklausomybės išsižadėti ir prie kurios nors valstybės ar valstybių prisidėti*. Bet tam, kad Steigiamasis Seimas tokį nutarimą padaryti galėtų juk ir reikalinga reikalauti Lietuvai nepriklausomybės. O jeigu mes reikalausime Lietuvai savarankumo Rusijos ar Vokietijos ribose, ir jei tokią teisę mes gausime iš Rusų Steigiamojo Susirinkimo ar Vokiečių vyriausybės, tai koks ten bus Steigiamasis Lietuvos Seimas! Vien tik vardu — tik ne turiniu. Pripažindami save priklausomais, mes neturėsime net teisės, kad ir norėtume, Steigiamajame Seime apie atsidalinimą kalbėti. Toliau, reikalaudami tik savarankumo Rusijos ar Vokietijos ribose, mes negalima reikalauti sau atstovo tarptautiniame kongrese, nes to neleis mums padaryti ta valstybė, kuriai priklausomais mes norime būti. Tie, kurie skelbia tik Lietuvos savarankumą Rusijos ar Vokietijos ribose ir draug reikalauja Lietuvos Steigiamojo Seimo, kurs, girdi, ir nustatysiąs galutinai Lietuvos priklausomybę ar nepriklausomybę, ir visa tai dengia Europos ar viso pasaulio federacija, arba netyčia ir save klaidina ir kitus nori suklaidinti arba tyčia, prisidengdami skambiu pasaulio federacijos obalsiu, kurs dar greitai neįvykdomas ir „tartum Steigiamuoju Seimu“ nori stačiai palikti Lietuvą rusams ar vokiečiams priklausomą.

Galima būti Lietuvos nepriklausomybės šalininku ir priešininku. Ir vieni ir kiti, kaip moka ir išgali, turėtų rišti svarbiausį mūsų gyvenime klausimą, ir rišti jį tokiu momentu, kuris kaip jau minėjau, atsitinka vieną kartą šimtus ir ir net tukstančius metų. Bukime tat atviri ir savo mintis atvirai dėstykite. Jei manome, kad Lietuvai bus geriau, jei bus kam-nors priklausoma, tai sakysim tai atvirai ir aiškiai ir argumentuokim. Jei kitaip manome — irgi atvirai sakysime. Tuomet ginčai bus naudingi ir klausimą ganėtinai paaiškins.

Lietuvos ateitis.

Kalbėdami del Lietuvos ateities, visuomet atminkime vieną dalyką: *Tokie istorijos momentai nesikartoja kasmet, kas dešimtmetis ar kas šimtmetis. Jei kada nors galime įgyti Lietuvos nepriklausomybę, štai tik dabar. Iškovoję Lietuvai nepriklausomybę, visuomet spėsime jos arba visai išsižadėti arba tik iš dalies — prisidėdami prie kurios nors kaimynės valstybės ir pasilikdami sau tik savarankumą.*

Lietuvių tauta ir istorija bars mus ne už tai, kad reikalavome, o mažiau tegavome; bet bars ir nedovanos, kad galėdami daugiau išgauti — nereikalavome ir todėl negavome. Išgaukime Lietuvos Steigiamajam Seimui maximum, ką galime išgauti — pilną nepriklausomybę. Turėdamas visa, jis mokės pasirinkti sau tai, kas Lietuvai bus naudingesnio ir geresnio. Nesiaurinkime tat Lietuvos Steigiamojo Seimo teisių!

Taigi visur ir visuomet griežtai reikalaujame Lietuvos nepriklausomybės. Jungiame kovai dėl Lietuvos nepriklausomybės visas Lietuvos pajėgas be tautos, tikybos ir pažiūrų skirtumo.

Lietuvos nepriklausomybė — didžiausias šios dienos mūsų politinis reikalavimas, kurs lygiai turi būti brangus ir socialistui ir liberalui ir klerikalui ir atžagareiviui, ir tam reikalavimui įvykinti telkimes visi vienon organizacijon — sudarykime Vyriausį Tautos Organą, kad Jis savo autoritetingą žodį dėl to mūsų reikalavimo, kur tikrai bus reikalinga, tarti galėtų, kad Jis tinkamai ir tiksliai vestų mūsų tėvynę Lietuvą prie pilnos politinės laisvės.

Lai gyvuoja laisva, nepriklausoma demokratinė Lietuvos Respublika!

Albinas Rimka.

Prie mūsų ideologijos ir taktikos.

1. Socializmas—kaip ir kokiose sąlygose jis galimas.

Kalbėti apie srovės, partijos, grupės arba net ir atskiro žmogaus taktiką, nustatyti tosios taktikos principus bei taisykles, tai reiškia — gerai suprasti ir aiškiai sau įsivaizdinti savo ideologiją bei apsispręsti ribas tarp to, *kas yra geistina ir tarp to, kas galima*. Kas gi mums, kaippo tam tikros srovės ar partijos žmonėms, yra geistina?

Sin klausiman atsakymą rasti mes galime programoje. Mes geidžiame — ne tik geidžiame, bet ir trokštame, — kad žmonės gyventų gražiai ir laimingai, kad nebūtų vietos jokiam išnaudojimui ir kad visi žmonės lygiai, t. y. lygiomis teisėmis, galėtų naudotis visais mokslo, darbo ir kultūros vaisiais. Mes manome, kad toksai žmonių padėjimas bus galimas prie visuomeninimo arba socializmo, t. y. tokios tvarkos, kur visuomenė, tauta, valstybė ir k. t., o ne atskiri žmonės, skaitoma šalies turtų savininku ir vyriausiu jos darbų tvarkytoju ir kur atskiri žmonės savo valdomųjų turtų nei įstaigų negali vesti nei apversti visuomenės nei kitų žmonių nenaudai. Sito mes geidžiame. Bet ar yra galima daiktas visa tai *jau šiandien* įkūnyti?

Visi — net ir karščiausieji socializmo idejos skelbėjai bei platintojai, kurie tik giliau dalykų stovį pažįsta, vienu balsu atsako, kad — *ne!* Delko — ne? Sin klausiman atsakyti, rodosi, nėra labai sunku, ypač jeigu mes bent kiek pažįstame kultūros istoriją. Juk buvo — vienur labai senai, kitur ne taip, — laikai, kuomet visi šalies turtai priklausė visai to krašto visuomenei ar giminei, nets visi žmonės lygiai dirbo (medžiojo, žuvavo, kariavo) ir lygiai savo darbo bei pa-

tirimo vaisiais naudojosi. Bet ar buvo pas juos laimė ir gerovė? Anaiptol! Istorija rodo, kad pas juos skurdas ir gyvenimo sąlygų žiaurumas buvo nesvietiškas. Ir iš jų visuomenės nuosavybės ir lygių prie visko teisių tik ir buvo ta nauda, kad kaip prisimedžiudavo ar prisizuvaudavo daug, tai visi lygiai apivalgę ir prisigėrę gulėdavo, o kaip neturėdavo, tai visi lygiai badaudavo. Kitų gyvenimo patogumų jie ir nepažino.

Iš šito aišku, kad tam, idant žmonės galėtų gražiai ir laimingai gyventi, nėra gana šalies turtų suvisuomenimo ir asmeninio išnaudojimo panaikinimo, bet reikia dar tam tikrų ir ypatingų sąlygų, kurios užtikrintų, jogei žmonės, nesant privatinės nuosavybės nei išnaudojimo, lygiomis sąlygomis dirbdami pagamins tiek, kad visi gražiai ir laimingai gyventi galės. Kokios tos sąlygos?

Visi žinome, kad šių dienų visuomenės ukio pamatuose stovi privatinė atskirų žmonių nuosavybė, asmeninė laisvė ir nevaržomas lenktyniavimas bei varžytinės siekiant prie asmeninės gerovės ir pelno. Tai tvarka — visai priešinga senovės komunizmui, kuomet žemė ir kiti turtais buvo laikoma visų žmonių bendra nuosavybe ir kuomet visi žmonės turėjo lygias teises bei lygias pareigas ir niekas nieko neišnaudojo, — šiandien vienu didesnė gerovė kaip tik ir paremta ant kitų išnaudojimo bei negerovės. Ir visgi, nežiurint šito viso, šiandien pas mus neatsirastų nė vieno normalio žmogaus, kuris, nors ir išnaudojamas, be teisių bei skriaudžiamas, panorėtų savo gyvenimą bei padėjimą apmainyti ant senovės žmonių lygybės ir jų gyvenimo. Priežastis aiški: prie šių dienų tvarkos ir labiausiai išnaudojamas bei didžiausiam skurde gyvenantis žmogus, jeigu palyginti su anų laikų žmogumi, gyvena „karališkai“: nes jis kasdien pavalgęs nors juodos duonos, viralo ir tik kai-kada mėsos, kuomet anas mito šaknimis, žalia gaišena, kurios irgi nevisada turėjo; jis apsirėdęs, nors prastai ir dažnai lopuotas, kuomet anas buvo nuogas, o nuo šalčio ir darganos dengėsi lapais ir žaliais gyvulių kailiais; jis visuomet turi butą, nors menką ir mažą, — kuomet anas po medžių ar žemės rusyje gyveno. Tai didelis skirtumas, — nekalbant apie tas gerybes, patogumus, bei turtus, kuriuos turi laimingesnieji ir apie kuriuos senovės žmonės nė nesapnavo. Čia iš eilės savaime ateina į galvą klausimas: delko toksai skirtumas?

Naivus, mažai galvojantis žmogus greitai atsakys, kad delto taip atsitinka, jog šiandien žmonių protas daug augščiau stovi bei technika labiau išsiplėtėjusi — delto žmonių darbas našesnis ir tt. Ir paviršutiniai žiurint toksai atsakymas gali pasirodyti pilnai patenkinantis. Tuo tarpu klausimas išsamiai bus atsakytas tik tuomet, kuomet bus parodyta, *delko*, butent, *šiandien žmonių protas ir technika augščiau stovi*, — šiandien, kuomet visur lenktyniavimas, varžytinės, išnaudojimas, ir kodel *taip atsitiko, kad tik išnykus komunizmui ir įvykus privatinei nuosavybei* bei laisvai konkurencijai žmonių protas pakilo ir technika išsitobulino taip, kad nežiurint išnaudojimo sistemos, visi žmonės geriau gyvena, negu seniau? Šį klausimą norint galima ir taip pamatuoti: kodel, žmonių protui kylant ir technikai tobulėjant, išnyko bendra nuosavybė ir visų žmonių lygybė (komunizmas) ir išgyveno privatinės nuosavybės teisė bei nelygybė?

Šis klausimas gilus ir sunkus ir jį atsakyti norint reikia kreiptis prie visuomenės ukio plėtojimosi istorijos. O ta istorija aiškių aiškiausiai parodo, kad ir žmonių protas pakilo ir technikos visoki pagerinimai atsirado ir buvo pritaikinti kaip tik delto, kad esant privatinei nuosavybei ir kiekvieno žmogaus

gerovei priklausant tik nuo jo paties, — kiekvienas visuose darbuose stengėsi geriau ar greičiau už kitą padaryti, nes nuo to priguli jojo gerovė ir likimas; o kuomet žmogus ant savęs yra pilnas ponas, — jis tą padaro tuojau, nieko nelaukdamas ir nesiklaudamas. Čia, žinoma, savaime atsiranda lenktyniavimas, varžytinė, kova, kuri daugelį sutempia ir pražudo — bet be kovos nėra nei gyvenimo.

Manau, kad nėra reikalo atsitikimus ar momentus iš visuomenės ukiu istorijos privesti, nes visos šitos sąlygos bei veiksniai galima ant kiekvieno žingsnio šių dienų gyvenime matyti. Mums gi tuo tarpu kitas, mūsų temai daug svarbesnis klausimas reikia atsakyti, būtent: jeigu žmonių protas bei kultūra pakilo ir technika išsitobulino delto, kad visuomenės ukiu pamatuose buvo privatinė nuosavybė su laisva konkurencija ir kitais privatumais, tai reikalaujant suvisuomeninimo ir privatinės nuosavybės panaikinimo, ar tuo pačiu nereikalaujame ir šių dienų kultūros bei technikos panaikinimo? Kitais žodžiais — ar socializmas nenuvestų atgal prie barbarizmo?

Šitoks klausimo pastatymas savo išvadose būtų teisingas, jeigu mokslinis socializmas individualės iniciatyvos paakstinimo neužtikrintų ir jeigu šiandien socializmas būtų norima įvesti. Tame ir yra visa svarba, kad *šių dienų mokslinis socializmas siūlo įvesti tik visuomeninės svarbos turtų socializaciją bei produkcijos (gaminimo) ir distribucijos (prekybos, reguliavimą), visai nesikišdamas į tai, ką ir kaip atskiras žmogus be kitų skriaudos savo naudai vartoja ir vartojimo reikalams valdo*. Be abejonės, ir tokia tvarka, ligi kraštutinybės davesta, dar neužtikrina asmeninės iniciatyvos, o su ja ir pažangos plėtojimosi, nes galvą laužyti dėl įvairių pagerinimų įvedimo gali būti išrokovimas tik smulkiųjų individualių ukių vedėjams, tuo tarpu kaip stambiuose ukiuose ir apskritai platesniame plote gali išgyventi principas: „aš savo atlieku taip kaip kiti“. Bet užtat šių dienų mokslinio socializmo atstovai ir jieško priemonių, kaip padilginti privatinę iniciatyvą ir žmogaus energiją darbuose, kurie ne vien tik jo asmeninei ir betarpinei naudai dera. Ir čia jie savaime prieina prie išvados, kad *prie šių dienų technikos, kultūros ir žmonių psichologijos stovio socializmo įvesti negalima, o jeigu būtų įvestas, tai arba vėl tuojau prie senosios tvarkos žmonės sugrižtų arba būtų anarchija, prie kurios ir kultūra ir technika ne augštyn, bet žemyn eitų*. Jie taipgi sako, kad ir tolimoje ateityje socializmui įvykus asmeninės energijos ar iniciatyvos darbai turės būti ypačiai atlyginama, kad žmonėms prasmė būtų nuolatiniiais pagerinimais rūpintis. Situomi remiantis ir yra sakoma: *jeigu mes tikimės, kad įvykus socializmui žmonės gražiai ir laimingai gyvens, tai tik delto, jog lygiai tikimės, kad tuomet bus ir tam tikros sąlygos, kurių šiandien dar nėra*.

Tų reikiamųjų sąlygų yra gana daug, bet svarbiausios grupuojasi prie šių trijų pamatinių žmonijos gyvenimo sričių: technikos, mokslo ekonomijos — politikos ir žmonių kultūros-psichologijos.

Įsivaizdinkime, dėl visa ko, kad šiandien pas mus socialistai įgauna absoliutę galybę bei valdžią ir paskelbia socializmo tvarkos įvedimą. Kas atsitiktų? Pirmiausia, žinoma, reikėtų į valdžios rankas paimti visus pabirkus ir dirbtuves, prekybos įstaigas, žemes ir kt. ir visur savo tvarka įvesti. Bet ar yra lig valei rimtų mokslo ir administracijos pajiegų, kad visas vietas savo žmonėmis užpildyti ir tas įstaigas vesti? Bile Jurgi juk nepastatysi nei fabriko direkto-

riumi, nei prekybos namo vedėju. Antras gi, nemažiau svarbus klausimas, — kaip pažiūrės į tai plačiosios minios? Ar patiks joms ta permaina, o svarbiausia — ar supras ją?

Bet del visa-ko, daleiskime, kad viskas tat yra galima: kad ir žmonių ligvaliai butų, ir minios butų patenkintos, ir tos perversmės turinį teisingai supratę lauktų geresnių vaisių. Prasidėtų darbas ir, — taipgi del viso ko daleiskime — eitų viskas tvarkoje: žemė butų išdalinta „tiems, kurie dirba“ ir tik tokiam laikui, „kol ją dirba“ ir ukininkai dirbtų; dirbtuvės užtų, keliais viskas butų važinėjama ir tt. Žinoma, ir ukininkai, ir darbininkai, ir patys valstybės tarnautojai norėtų kiek geriau gyventi, negu prie „senosios tvarkos“ Mes gi žinome, kad „prie senosios tvarkos“ ukininkas, turėdamas žemės „darbo normą“ arba net ir daugiau ir dirbdamas vasarą nuo a.šros iki saulėleidžiui, o žiemą nuo gaidgystės ligi išnakčių, — ir menkai maitindavos, ir prastai dengdavos, ir prie visa to, vos galus su galais sudurdavo. Jeigu daleisti, kad tas pats ukininkas, dabar jausdamos tik nuomininkas, lygiai norėtų taip darbuotis, kaip pirmiaus „ant savo žemės“ tai visgi jisai norėtų arba savo įeigas padidinti, arba išlaidas pamažinti. Bet ukininkas savo įeigas padidina arba išlaidas pamažinti gali tik trimi keliais: 1) pakeldamas savo ukio našumą — bet tam reikia daugiau mokslo ir geresnių technikų įrankių, kurie vėl ir laiko, ir išlaidų reikalingi; 2) sumažindamas butinas išlaidas, — bet tos išlaidos ir pirmiau beveik vien mokesčius apimdavo, o naujoji valdžia be mokesčių taipgi neapsieitų; 3) gauti daugiau už parduodamus produktus, — bet miestų darbininkai ir be toskundžiasi ant produktų brangumo ir tt.

Ir čia atsiduriama kaip užburtame rate. Naujoji socialistinė valdžia šį klausimą turėtų kaip nors išrišti, bet kokią priemonę ji neimtų, kiekviena iš jų skaudžiai užgautų arba valstybės išda, arba miestų gyventojus. Na, bet gal naujoji valdžia pramonės ir prekybos srityse daug pelynų? Patirinėkim. Fabrikų darbininkų ir tarnautojų algas reikėtų žymiai pakelti, o darbo laikas sutrumpinti — tame jokios abejonės nėra (nekalbant apie tai, kad daug pinigų išeitų įvairiems pagerinimams bei reformoms). Tas viskas, be abejonės, pakeltų išdirbamųjų daiktų kainą bei sumažintų valstybės pelną. Tuo tarpu, mes žinome, kad pavyzdžiui, Amerikoj, ir pramonininkų priemonių pelnas daug didesnis negu Europos, ir Amerikos darbininkai daug daugiau uždirba (dvigubai ir net trigubai) negu Europos ir, tuo pačiu laiku, Amerikos dirbiniai bei produktai daug pigesni ir Europoj gali buti geru pelnu parduodami pigiau už vietinius dirbininus bei produktus. Ką darytų ir kaip įsteigtų kovoti socialistinė valdžia su šiuo apsiereiškimu? O juk reikia atsiminti, kad Amerikos darbininkų kultūros reikalavimai daug didesni už Europos darbininkų, tuo tarpu kaip, pavyzdžiui, kynai, misdami ryžiais ir vandeniu, sunkiausias darbus atlieka nieko savo dvasios reikalams neprašydami, ir jie, taipogi indai ir kitos Azijos tautos, susitvarkiusios gali tokia konkurencija ne tik Europos, bet ir Amerikos fabrikų dirbiniams bei ukio produktams padaryti, kad net joki muitai nei kiti tarptautinės prekybos varžymai nepagelbėtų.

Štai kur didžiausias pavojus ne tik socialistinei, bet ir kiekvienai valdžiai prie šių dienų technikos ir žmonių kultūros laipsnio. Jeigu socialistinė valdžia šiandien ištikrųjų norėtų savo krašto žmonių buvį pagerinti, ji turėtų stengtis daryti „naudingas“ prekybos sutartis su kitomis valstybėmis, uždėti muitus, skatinti privatinę iniciatyvą, ka dtechniką pakelti ir tt. Bet ant šio kelio užėjus tik žingsnis ligi varžytinių, kurios kritiškame momente rišamos per karą, nekal-

bant jau apie privatinės nuosavybės ir kitų šių dienų ekonominio gyvenimo pamatinių elementų pripažinimo. Žodžiu, socialistinė valdžia prie šių dienų padėjimo arba butų priversta tą patį daryti, ką buržuazinė ar kt. ir drauge su tomis ji nustotų savo socialistinės spalvos bei reikšmės, arba plačiųjų minių gyvenimas butų dar sunkesnis, negu prie buržuazinės arba senosios biurokratinės valdžios, — ir tada ji tų pačių minių, kuriuos ją išskėlė, butų nuversta *).

Visa šitai aiškiai rodo, kad ne politinės valdžios stoka kliudo socialistams savo programos maksimum įkūnyti, o patsai gyvenimas. Nes socialistų programa stato sau tikslu žmonių gyvenimą gražiu ir laimingu padaryti. Vienok žmonių gyvenimas negali nei per nago juodymą pagerėti vien tik įstaigos kitais vardais pavaninus arba valdžią kitiems žmonėms paėmus. *Nes vieninteliai teisingas ir tikras kelias žmonių buviui pagerinti — tai jų darbo našumo pakėlimas.* Darbo našumui gi pakelti vėl yra tik vienas tikras kelias: *technikos bei darbo organizacijos tobulinimas.* Šitai gi viskas priklauso vėl ne tik nuo žmonių kultūros augstumo ir jų išsilavinimo, bet ir nuo *gamos geografiniai-fizikinių aplinkybių.* Vieno krašto, vienos tautos ar valstybės, net žymios pasaulio dalies žmonių kultūros ir jų atsiektieji darbo vaisiai gali būti per trumpą laiką sunaikinti arba anuliruoti (vertės nustoti) kitos žmonių dalies su daug mažesniais dvasios ir kultūros reikalavimais arba su ypatingai geromis fizikiniai-geografinėmis sąlygomis.

Čia mes prieiname ir prie etninio arba *tautinio* elemento rolės ekonominiame žmonių gyvenime. Kuomet žmonių gerovės laipsnis priklauso nuo jų darbo produktyvumo, o darbo produktyvumas nuo technikos ir darbo organizacijos tobulumo; tai savaime aišku, jog čia tautinis elementas labai svarbią rolę turi lošti. Nes, kaip žinoma, įvairių *viety* žmonės-tautos įvairiomis kalbomis kalba, įvairius papročius turi ir tt. ir delto technikos mokslo žinios jiems tik tuomet gali būti prieinama bei suprantama, kuomet visa tai bus parodyta jų *prigimtoj* kalboj (minias išmokyti svetimos kalbos, kad tas žinias iš kitų pasemti, daug daugiau laiko ir energijos atimtų (ir mažiau naudos butų), negu kad inteligentija prigimtoj kalboj tas žinias teiktų, pati nors ir iš kitų pasiėmusi) Taip-pat ir darbo organizacija tik tuomet darbo produktyvumą pakelti gali, kuomet jos visa tvarka bus pritaikinta prie žmonių psichologijos, jų papročių ir tt. (pavyzdžiui žemės ukyje žmogus su vienokia psichologija ir iš seno įsigyvenusiais papročiais gali mažiau naudos padaryti, jeigu umai priversti jį kitokios sąlygose dirbti, pav. priversti iš bendrijos į viensėdžius išėiti arba iš viensėdžių bendrijon, iš savininko nuomininku padaryti ir tt.). Prie tokių visų reformų bei atmainų pirmiau žmonės turi būti pripratinti išto, pamažu, apsiprasti su pačia ideja ir teisingai pažinti naujos darbo ar ukio organizacijos techniką bei jos naudingumą ir tik tada yra galima pati reforma su nauda įvesti; kitaip elgianties ne gera žmonėms galima padaryti, bet bloga. Del šios priežasties ir yra *ekonominiu žvilgsniu labai svarbu, kad vietos žmonių visi reikalai butų tvarkomi jų pačių, o ne svetimos tautos ar kito krašto atėjunu.* O kad tas butų prideramai atliekama — *reikalinga, idant krašto žmonės arba tauta turėtų pilną teisę ir liisvę visais savo reikalais rūpintis bei juos tvarkyti, kitais žodžiais — reikalinga tautinė savistovybė arba politinė nepriklausomybė.*

*) Šis rašinys puvo rašytas dar vasarą prieš Kornilovo ir kt. sukilimus, kuomet čia reiškiamų žodžių teisingumas gyvenimo praktikoje dar nebuvo patvirtinta.

Tik dabar mes galime įsivaizdinti visą padėjimo painumą. Štai jisai: Socializmas gali įvykti arba visame pasaulyje arba niekur (atskiruose kraštuose įvedamoji neva socialistinė tyarka žmonių gyvenime tokią pat vertę turės, kaip tikybinės komunos, vienuolynai ar Oweno ir kitų utopistų „kolonijos“ bei „kooperacijos“ atskirų tautų gyvenime). Socialistinė tvarka gali išsilaikyti tik tuomet, jeigu žmonių gyvenimą pagerins. Bet žmonių gyvenimą tikrai pagerinti gali tik žmonių darbo produktyvumo pakėlimas. Darbo produktyvumą pakelti galima tik tobulesne technika ir geresne darbo organizacija. Čia gi būtina reikalinga: didesnė darbo žmonių bei organizatorių inteligencija ir individualės iniciatyvos nuolatinis akstinimas. Visa šitai galima lengviausia ir greičiausia atlikti laikantis prie atskirų kraštų bei tautų gyvenimo sąlygų, jų papročių ir tt., kas pilnai galima atsiekti bei geriausia išnaudoti tik gyvenant joms savystoviu gyvenimu ir esant laisvoms bei nepriklausomoms. Tokia situacija. Išvados gi arba taktikos principai savaime išeina. Partija, žmonių grupė ar atskiri žmonės, kurie tikrai nori žmonių gyvenimą gražiu ir laimingu padaryti ir to atsiekti tikisi per socializmą, privalo suprasti, kad to atsiekti galima tik *per ilgą, nuolatinį ir sistematingai vedamą darbą-veikimą ir kad to veikimo pamate turi stovėti tikras žmonių švietimas bei jų asmens intelekto tobulinimas — ne tik teorijos žiniomis, bet ypatingai technikos ir gyvenimo patirmais, taipgi žmonių dvasios kultūros kėlimu*, kadangi tik tokios sąlygos gali pakelti darbo žmonių produktyvumą, be ko nėra galimas nei jų buvio pagerinimas. *Drauge turi būti kovojama už tautinę laisvę ir pilną savistovybę, demokratijos idealų plėtojimas savo šalies ir pasaulio tautų gyvenime, taipgi nuolatinis ir sistematingas kunijimas tokių socialių reformų, kurios žmonių gyvenimą ir jų psichologiją artintų prie mums ir rupimo idealo.*

2. Gyvenimo praktika ir taktika.

Praktikos gyvenime prisitaikinti išanksto nustatytų taisyklių kiekvienam atsitikimui negali būti, nes gyvenimas klausimus stato dažnai savąja logika vaduodamos. Bet jokia partija nei srovė negali pasisekimo tikėtis, jeigu ji neturės atsisprendusi pamatinių taktikos principų, sutinkančių su josios ideologija. Pavyzdžiui, jeigu partija ar srovė tikėtų, kad jos idealui atsiekti (pav. socializmui įkūnyti) būtina reikalinga, idant pirmiau visi turtai ir žemė susikoncentruotų nedaugelio žmonių rankose, o praktikos gyvenime reikalautų ar įstatymus leistų tam, kad dvarininkų žemę išdalinti bežemiams bei mažžemiams, — tai tokia partija tiesiaja ranka griautų tą, ką kairiaja stato. Šitokiame atsitikime galimas tik vienas nuoseklus išėjimas: arba tikėti, kad socializmas gali įvykti bei laikytis ir prie smulkiųjų ukio (žemės ukio) formos ir iš šios ideologijos išvesti reikalą aprupinti bežemius ir mažžemius, dvarininkų žemę parceliuojant, arba, laikantis anos ideologijos, stengtis, kad esamieji smulkieji ukiai subankrutytų ir patektų stambiuųjų ukių savininkams tuo budu didindami proletariato eiles ir artindami jų sukilimo bei diktatūros pradžia. Kitokio išėjimo, rodos, ir būti negalėtų.

Imkime kitos rūšies pavyzdį. Jeigu partija ar srovė laikosi tos nuomonės, kad ji atstovauja tik tam tikrą žmonių sluogsnį, kurio reikalai *visur ir visuomet* yra griežtai priešingi *visų kitų* visuomenės sluogsnų reikalams,

kad *jokiamė atsitikime* su kitais žmonių sluogsniais (arba klesomis) *nieko bendra* nėra ir būti negali, aišku, kad prie tokios ideologijos vieninteliai nuosekli taktika bus tik tada, kada nieko bendra ir jokios bendros akcijos su kitomis srovėmis ar partijomis nebus vedama, o visuomet prieš visas jas kovojama. Bet jeigu srovė ar partija pripažįsta, kad, be skirtinųjų, yra ir visoms (ar kitoms) srovėms bendrų reikalų, tai taip-pat nenuosekliai elgtųsi nuo bendro darbo visai atsisakydama.

Dabar eikime prie mūsų pozicijos. Jeigu mes netikime, kad jau šiandien socialistinė tvarka galima įvesti, tai turėtume sulig to ir elgtis, t. y. nereikalausti ir nesistengti eiti prie visuomenės gyvenimo savosios diktatūros, nes toji diktatura prie dabartinių sąlygų ne prie idealo gali nuvesti, o atgal — prie suskilusios gėdos. Iš kitos pusės — lygiai neišmintinga ir net kenksminga yra visiškai šalintis nuo bent kokio darbo politikos ar ekonomijos dirvoje kontakte arba bendrai su kitokių pažiūrų žmonėmis arba taip vadinama buržuazija: nes panaši taktika iš vienos pusės stiprina ir padėjimo viešpačiais stato konservatyviškuosius ir visokiai pažangai priešingus elementus, iš kitos — uždaro duris patiems praktikoj visuomenės gyvenimą tvarkyti ir jį gerinti. *Del šios priešasties* bendruose šalies politikos ir ekonomijos klausimuose plačios ir pilnos koalicijos principas neturėtų būti mūsų atmetamas.

Kai-kurios mūsų socialistinės srovės — šitą principą ne tik neguoja, bet tiesiog smerkia, skelbdamos diktatūros principą — net ir mūsų naminiame lietuviškame gyvenime. Šitai jie daro, viena, akiai sekdami kai-kuriuos rusų socializmo fanatikus (sulig to jie net Plechanovo „Jedinstvo“ Breško-Breškovskos „Volia Naroda“ ir Piešechnovo „Narodnoje Slovo“ „socialistų“ — supraskit — „lizdeliais“ vadina, o antra — laikydami pasenėjusios pažiūros į buržuazijos ir darbo demokratijos santikius ir tą pasenusią svetimą pažiūrą be jokių atmainų importavę į mūsų gyvenimą.

Kasgi yra buržuazija ir sulig ko ją atskirti nuo kitų žmonių? Jeigu buržuazijos skirtinga ypatybė yra jo socialiam padėjime, tada beveik visi inteligentai, neišskiriant nei tų, kurie „amžina kovą“ buržuazijai paskelbė, yra gryniausio kraujo buržujai. Nes ištikrųjų, kuo skiriasi savo socialiu padėjimu, pavyzdžiui, studentas Balys nuo studento Endziulaičio? Arba inžinierius Bielskis nuo inžinieriaus Naruševičiaus? Arba advokatas ir buvęs atstovas Bulota nuo advokato ir taipgi buvusio atstovo Yčo? Juk jeigu arčiau prisžiūrėti, tai daug rastume žmonių, kurie nė tik apšvietimu ir socialiu padėjimu yra lygūs, bet kurie ir privatiniam gyvenime yra panašūs, laikosi vienodų papročių ir kt., bet kurie sulig vartojamos kalbos žargono skirstomi į „buržujus“ ir neburžujus (mūsų gyvenimas dažnai iškerta ir tokių juokų, kad „buržujus“ vaikščioja suveržtais viduriais ir apdrisęs, o „proletaras“ puikiai pasirėdęs ir atsiganęs taip, kad pilvą vos paneša, nekaltant apie kešenių gilumą). O gal buržujų ypatybė yra ne žmogaus socialiam padėjime, bet pažiūrose į politikos ir ekonomijos klausimus? Bet tada visi darbininkai proletarai, kurie tik priklauso prie konservatyvų, klerikalų ar liberalų būtų taipgi buržujai!

Štai prie kokių nesąmonių veda tasai importuotas terminas — „buržujus“, „buržuazija“. Jisai atėjęs pas mus iš francuzų (per rusus) didžiosios revoliucijos literatūros. Tada jisai ten ir prasmę turėjo, kadangi panaikinus luomų privilegijas pasitūrinčius miestiečių sluogsniai, budami lygiais „piliečiais“, negalėjo atsisakyti nuo savo senosios ideologijos, buvo priešingi demokratijai ir ištik-

rujų buvo kapitalistų ir apskritai pasiturinčiųjų sluogsnių reikalų gynėjai. Šitas terminas ne visai nustojo savo prasmės dar ir rusų gyvenime, kiek juomi ženklinama taipgi tikrieji kapitalistų ir turtingųjų sluogsnių specialių reikalų reišėėjai ir gynėjai. Bet lietuvių dabartiniame gyvenime šis terminas vartojamąja prasme yra gyvas anachronizmas. Nes musų šalyje buržuazijos atstovais butų dar galima vadinti tik dvarininkus, — bet jie beveik visi lenkai ir delto pas lietuvius nėra nė vienos partijos, dvarininkų reikalus ginančios, — ir miestų pirklus bei pramonininkus, — kurie vėl arba lenkai arba žydai arba vokiečiai ir delto pas mus net klerikalai ir liberalai kalba apie kooperatyvų prekybos bei pramonės kėlimą. Teisybė, ir iš lietuvių atsiranda vienas antras stambesnis žemvaldys ar pramonininkas, bet jie lig šiol jokios rolės musų viešame gyvenime nelošia ir lošti negali, ir musų socialistinė spauda, skelbdama kovą buržuazijai, visai ne į juos savo šuvis taiko, o į tuos, kurie turi nelaimę vien kitokių pažiūrų buti, nors savo socialiu padėjimu visai nesiskiria nuo „darbo žmonių gynėjų“. Berods, ir šie kalba apie savos pramonės bei prekybos kėlimą, ir turbūt sulig to jie ir buržujų vardą gavo. Bet jeigu šituo mastu matuoti, tai rusų socialdemokratas Prokopovičius, pastojęs pramonės ir prekybos ministeriu, turėtų visų „buržujų“ karalium tapti. *)

Šiuomi aš nesakau, kad pas mus buržuazijai ar buržuazinei politikai vietos nėra. Ne. Ateityje — ir su tikraja buržuazija mums gali prisieiti ir rimtai pasiskaityti. Bet tuo tarpu — josios atstovų mes beveik neturime ir jie jokios rolės mums gyvenime nelošia, o buržuazijos atstovais per nesusipratimą laikoma paprasčiausiai liberalai-laisvamaniai, kurie pas mus lig šiol net savo socialės programos neturi paskelbę. Ir tiems žmonėms yra paskelbta ir be atodairos varoma „mirtina“ kova.

Tuo tarpu pas mus yra gerai organizuotas ir didėliai galingas priešininkas — tai *klerikalizmas*. Ir prieš šį tikrai pavojingą prieštą dabar musų kova lygiu budu vedama, kaip rusų prieš vokiečių kaizerio valdžią: vieton suglausti eiles ir priversti su savim skaitytis — savo tarpe riejamasi ir net simpatijos prieš pusėn stumte stumiami tą žmonių, kurie, prie kitokios taktikos, galėtų net pirmose eilėse prieš jį kovoti.

Supraskim padėjimą. Liberalai arba laisvamaniai, kuriems šiandien kryžiaus karas paskelbta, paprastai paviršium į gyvenimą žiurėdami socialės papedės neturi, bet kaipo racionalistai ir laisvos minties skelbėjai jie kaip tik savo visame veikime turi susitikti ir susitinka su slėgiančia katalikų kunigijos įtekme, ir jiems klerikalizmo išgalėjimas nemažiau pavojingas kaip socialistas. Šitą mato ir patys klerikalai, ir neberekalo juk Amerikoj dabartinis klerikalų „herodas“ kun. Kemešis savo „Darbininke“ urbi et orbi paskelbė, kad „laisvoj Lietuvoj“ laisvė žodžio turėtų buti tokia, idant dr. J. Šliupas, Bagočius, Michelsonas ir *jiems panašūs*, negalėtų bjle ką kalbėti. Delko jisai šituos žmones pavyzdžiu parinko! Delto, kad dr. Šliupas yra *pirmiausia* laisvamanis, o Bagočius ir Michelsonas *daugiau* laisvamaniai negu socialistai. Ir ištikrųjų kovoje prieš kunigų įtekme ir klerikalizmą Amerikoj dr. Šliupas su socialistais, nežiurint jų savitarpinių ginčų ir peštynių, puikiausia susigieda, nors pastaraisiais laikais ir tenai nekartą laisvamaniai buvo stumte stumiami į klerikalų glėbi.

*) Kuomet šita vieta rašyta, apie Lenino kabineto „pramonės ir prekybos komisarą“ dar nežinota. R.

Bet čia, Europoje, nuolatiniams kandžiojimams ir pravardžiavimams, taipgi skelbimu tos „mirtinosios kovos“ liberalai laisvamaniai vis daugiau demoralizuojami ir, kaip neturi socialės papėdės, o norėdami šokią tokią rolę vaidinti, labiau ir labiau klerikalų prieglobsty atsiduria (tas dar kartą parodo, kad jie nėra tikrieji buržuazijos reikalų reišėėjai, nes jeigu tokiais būtų, tai savystovią poziciją išlaikytų) savo netaktingumu katalikų kunigų klerikalizmą stiprinti varyte nuvarome daugelį taipgi mūsų pretestantų bei evangelikų, kurie savo prigimtyje taipgi negali būti joki klerikalizmo draugai.

Čia visai vietoje bus klausimas, kokios gi taktikos prie katalikų klerikalizmo laikytis, t. y. kaip pasekmingiausia su juomi kovoti.

Pirmiausia noriu pabrėžti, kad jeigu aš laikau labai svarbiu taktikos klausimu kovą prieš klerikalizmą, tai ne delto, kad neapkęščia kunigų kaip tokių arba jų skelbiamos tikybos — ne, *kova prieš klerikalizmą reikalinga vesti delto, kad kunigų viešpatavimas ir jų absoliutė įtekmė galutinai užmigdo žmonių savystovumą bei iniciatyvą ir per tai trukdo visą žmonijos progresą, ir neleidžia žmonėms lengviausiu keliu augščiausiai galimos laimės ir gerovės atsiekti. Mobilizuoti gi visas galimas spēkas kovai prieš klerikalizmą reikalinga delto, kad kunigai plačiose miniose turi arba gali turėti daugiausia įtekmės ir yra geriausia organizuoti ir savo kontroleje turi daug daugiau pajėgų, negu visos kitos srovės bei partijos šaimtos drauge.*

Šitai čia pabrėžiu ypač delto, kad pas mus klerikalų veikimas bei jų įtekmė permažai apvertinama, o dažnai net visai klaidingai suprantama. Tuo tarpu klerikalizmas yra toksai svarbus ir galingas veiksnis, kad demokratijai su juo reikia visai rimtai skaitytis. Ir štai delko. —

Kunigai — beveik visų tikybų — savo socialiu padėjimu bei pažiūromis, apskritai imant, yra konservatoriai, kadangi jų visas mokymas visuomet remiasi *karčia* „nustatytomis teisybėmis“. Tas „teisybes“ be abejonės, maino, bet tik tuomet, kuomet buna prie to *verste priversti* naujo judėjimo, iššaukto naujo gyvenimo aplinkybių ir palaikomo šviesesniųjų ar jausmingesniųjų savo konfratų. Naujasis judėjimas kaikada ir viešai paima viršų arba išsilieja į „naujos“ tikybos formą, bet kaip tik galutinai priima naujos religijos formą, tai josios skelbėjai, aklaai laikydami „naujos“ raidės, vėla greitai pasilieka užpakalyje gyvenimo ir, jeigu tik kišasi į politiką, buna konservatoriai. Tikybų istorijoje šitas apsireišėkimas taip dažnai atsikartojo ir nuolat kartojasi, kad naujesniaisiais laikais šviesesnieji kunigai, šitai numatydami, stengiasi prisitaikinti prie naujo gyvenimo reikalavimų. Tas ypatingai pastebima pas reformatų (Kalvino), unitarionų ir kaikurių kitų tikybų kunigus. Kas lytisi Rymo Katalikų kunigijos, tai ir jos tarpe šis apsireišėkimas yra žinomas po vardu *modernizmo*. Bet pas lietuvių R. K. kunigus šito judėjimo šalininkų yra taip maža, kad jie ne tik jokios įtekmės neturi, bet nedrįsta nei pasirodyti. Su jais delto, tuo tarpu nė skaitytis neprisiėina. Patsai ortodoksinis katalikizmas, mūsų kunigų perdėm palai komas, yra, kaip žinoma, toksai, kad dar šiandien žmonių protus maitina viduramžių scholastikos nuotrupomis, o miniose skiepija ne demokratijos idejas, bet autokratijos, kadangi pati R. Katalikų bažnyčios tvarka paremta tik ant autokratijos (viršų popiežius, toliau eina kardinolai, vyskupai, paskui dekonai, klebonai bei paprasti kunigai ir tik pačioj apačioj žmonės, kurie R. Katalikų Bažnyčioje turi teisę tik pinigūs mokėti arba aukas dėti ir... melstis). O kadangi R. Katalikų Bažnyčios kunigija vienais žmonių tikybos reikalais nepasitenkina,

bet butinai skaito savo pareiga visą visuomenės (ir politikos) gyvenimą tvarkyti (ir čia turi savo *teokratijos* idealą), tai aišku, ką žada žmonėms tojo kunigų idealo — klerikalizmo įsikunijimas.

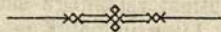
Teisybė, visuomeniniai politikiniai arba socialio gyvenimo idealus, skirtingus arba priešingus demokratijos idealams, turi ir kitos visuomenės grupės, pav. buržuazija. Bet jeigu aš ypatingą domą kreipiu į mobilizavimą visų pajėgų kovai prieš klerikalizmą, tai delto, kad klerikalai yra didžiausi ir pavojingiausi demokratijos priešinkiai, nes *jie veikia plačiose miniose, turi puikiausius agitacijos įrankius, be to dar turi kuoplačiausią veikimo dirvą*. Tik pažiūrėkim. Be visų agitacijos įrankių, vartojamų kitų visuomenės srovių, k. a. spausdintas ir gyvasis žodis ir tt., klerikalai turi ir naudoja agitacijos įrankių, kitiems visai neprieinamų, kaip va: bažnyčia, klausykla, sakykla ir k.t. Tai viena. Antra — klerikalų galybė tai tame, kad jie, savo esmėje budami didesni buržuazijos ir esamosios neteisingos tvarkos gynėjai negu patys buržujai, — savo buržuaziniai klerikaline politika varo ne per tiesioginę kovą su darbo žmonėmis, kaip tai daro kapitalo ir buržuazijos atstovai, bet priešingai — stengdamiesi darbo žmonių judėjimui patys vadovauti. Trečia ir svarbiausia klerikalų galybės priežastis tai ta, kad jų skelbiamos „tiesos“ ir idealai neišlavintiems žmonių protams daug lengviau priinama ir suprantama, negu tikrosios demokratijos, kadangi demokratijos idealai nušviečiami ir gali būti remiami tikrai giliais, painiais ir mažai kam girdėtais prirodinėjimais, logiškais išvadžiojimais, bei argumentais, prie tam dar dažnai tik teoriniais daleidimais del ateities, tuo tarpu kaip klerikalai savo argumentus semia nuo paviršiaus kasdienio gyvenimo ir savo užimamu padėjimu jiems priduoda dang autoriteto („taip kunigėlis sakė“!). Vienintėlis tikras budas klerikalų agitacijai kelią užkirsti — tai žmonėms parodyti, kad jų skelbiamas mokymas yra tik tušti, nieku nepariami ir nepatikrinami tvirtinimai. Bet kad šitą žmogus pamatytų ir tikrai suprastų, tai reikia, kad jis, be sugyvenimo su sveikos socialės etikos dėsniais, savo galvoje dar turėtų rimtų ir plačių žinių ne tik iš visuomenės mokslų, bet ir iš astronomijos bei fizikos, iš biologijos, fiziologijos, taipgi psichologijos, visuomenės mokslų, ir tt. Nes reikia žinoti, kad, šiandien katalikų teologai šv. Raštą „sutaiko“ ne tik su dangaus kunų atsiradimo, bet ir su rušių išsivystymo teorijomis, ir todėl šiandien ne tik Kontas-Laplasas su Koperniku, bet nei Būchneris su Darwinu žmogaus proto iš absoliutės kunigų įtekmes dar nepaliuosuoja. Čia reikia naujausių žinių kaip iš gamtamokslio bei fiziologijos, taip ir iš psichologijos bei filozofijos. Bet kiek žmonių turi progos tokių žinių įgyti (nekalbant apie nuolatinių jų papildymą)? Ir kiek laiko dar reikės, kad mums visa tai bus prieinama? Cia tai ir yra didžiausias kunigų bei klerikalų pamatas, nes daugelis taip vadinamų „susipratusių“ žmonių ir net karštų „bedievių“ lengvai gali vėl prie „kunigo ir bažnyčios“ atvirsti — ir dažnai „atvirsta“, — kaip tik susitinka su šviesesniu kunigu ar painesniu gyvenimo klausimu. O jeigu taip, — jeigu klerikalai ir priešingi demokratijos idealams, ir, budami autokratijos atstovais, kapitalo bei buržuazijos reikalus gina, ir turi tokį lengvą kelią prie plačių žinių minių prieiti ir jas savo valioje laikyti, — tai ar nėra demokratijos pareiga visas spēkas mobilizuoti kovai prieš stipriausį ir galingiausį priešą? Ir ar yra išmintinga nuo savęs stumti tuos, kurie nors daug kame nuo mūsų skiriasi, bet kurie visgi yra klerikalų priešinkai ir delto kovoje prieš juos gali būti naudingi mūsų talkininkai?

Toki klausimai, į kuriuos bent man ³⁵jejų atsakymų nėra. Iš šito, žinoma, neišeina, kad demokratija visą savo energiją privalo tik kovai prieš klerikalus aikvoti, o kitus savo reikalus bei kovas pamiršti. Ne, niekumet. Bet šituo noriu tik priminti žinomą išmintingos gyvenimo kovos taisyklę, kurios laikosi visi gyvunai, butent: didžiausia doma visuomet kreipiamą artimiausiam ir pavojingiausiam priešui, silpnesnieji nors patys buna tarp savęs priešai, laikinai savitarpinę neapykantą užmirštama ir bendromis spėkomis prieš bendrąjį priešą kovoja. Šitas tinka ir visuomenės gyvenime. Klerikalizmas yra didžiausias priešas ne tik socializmo ir demokratijos, bet paprasčiausio liberalizmo, kuris kaip ten nebutų, užtikrinta teisė visiems ir kiekvienam laisvai ir savystoviai veikti bei manyti, kuomet klerikalizmas net ir mogaus valią bei mintis ir sąžinę stengiasi savo replėmis suspausti. Todėl demokratija ne tik didelę klaidą daro, bet ir dideliausiu pavojin save ir darbo žmones stato, kuomet nesiskaito su paties gyvenimo diktuojamais nurodymais ir, griežtai atstumusi nuo savęs liberalus ir jų partijas, palengvina kovą klerikalams, kurie tada ir su silpnesnėmis spėkomis lengvaigali apgalėti pirmiau vienus, o paskui kitus ir trečius, ką gyvenime dažnai ir matome kaip kitose tautose, taip ir pas lietuvius Europoj ir Amerikoje.

Iš kitos pusės — ta pati demokratija ir liberalai ne mažesnę klaidą darytų, jeigu bendrai ar paskirai kovodami prieš klerikalizmą, griežtai atmetų bent kokią bendrą darbą su klerikalais net ir tuomet, kuomet grėstų pavojus visai šaliai arba visai tautai arba kuomet iš tokio bendradarbiavimo aiški ir didelė nauda būtų visai šaliai ir jos darbo žmonėms taipgi, ir visoms srovėms. Čia niekumet nepamiršti reikia dviejų dalykų, butent: pirmiausia to, kad buna momentų, kuomet šaliai ar tautai grėsia toksai didelis pavojus, kad tik visų šalies bei tautos gyvųjų pajėgų mobilizacija ir sutartinas jų veikimas gali tą pavojų atremti, paskirai jį veikiant — skurdas ir pražutis laukia visos tautos, o su tuomi drauge ir jos klerikalų, ir liberalų, ir demokratų bei radikaliausių socialistų; antra — tikrai sąmoningai veikiančių klerikalų ištikrųjų yra labai maža, o jų galybė yra tame, kad jie sugeba, tikybinu elementu remdamies, plačiasias darbo žmonių minias prie savęs patraukti. Todėl ir prieš klerikalizmą kovojant visuomet reikia žiurėti kaip to, kad nekovoti prieš tas plačiasias ir nieko nekaltas tikinčiųjų darbo žmonių minias, taip ir to, kad, pavojui iš šalies esant, su klerikalais arba su klerikalų ir patiems neprazuti arba skurdui bei priespaudai visą tautą, šalį ir darbo žmonių minias neatiduoti.

Gyvenimo kovoje laimėja ir žmonėms daugiau gero padaro ne tas, kurs užsimerkęs daužo galvą į sieną arba kuris nesidairydamas bėga, per viską žengia ligi galo liepto neprižengia, bet tas, kuris tarp Scillos ir Charibdos patsai sveikas išeina ir savo laivą išveda, arba, jeigu visuomenės veikėja (arba jų grupė) lyginti su gydytoju, — kuris ligoniui mažiausia skausmų darydamas geriausia ir greičiausia jį išgydo.

Lietuvių Vyriausioji Taryba Rusijoje,

Gyvename laikais, kuomet lemiamas ir didžiųjų ir mažųjų tautų bei valstybių likimas. Griuva milžinai-valdžios — iš numirusių kelias mažos ir pavergtosios tautos. Keičiasi Europos ir net pasaulio politinis žemlapis. Jau nebėra liktoji istorijos valanda, kuri turės ne vienos tautos, ne vienos valstybės likimą nulemti. Arti ta valanda ir mums lietuviams. Ar Lietuva bus laisva, nepriklausoma valstybė? Ar Ji ir vėl vilks vergijos jungą? Ir toks ar kitoks Lietuvos politinis likimas daugiausia priguli ir prigulės nuo mūsų pačių. Didžiosios Lietuvos Konferencija savo žodį tarė: *Lietuva turi būti niekam nepriklausoma. Tik patys Lietuvos piliečiai nustato savo vidaus ir užsienio reikalus Lietuvos Steigiamajam Seime.*

Tą pat tarė ir Lietuvių Seimas Rusijoje: ir bendrasai ir demokratinis. Ir bendrojo ir demokratinio seimo rezoliucijose yra vienas bendras reikalavimas: *Lietuvos vidaus reikalus ir Lietuvos santykius su kaimynėmis tautomis sprendžiant nustato Lietuvos Steigiamasis Seimas; teisė Lietuvos Steigiamąjį Seimą sušaukti turi būti pripažinti tarptautinio Taikos Kongreso, kame (kongrese) turi dalyvauti ir Lietuvos atstovai.*

Taigi visiems, ir kairiesiems ir dešiniams, kol jie reikalauja: kad tarptautiniame Taikos Kongrese dalyvautų Lietuvos atstovai; kad tik Tarptautinis Taikos Kongresas, o ne kuri nors viena valstybė, pripažintų Lietuvai teisę sušaukti Steigiamąjį Seimą; kad Lietuvos Steigiamasis Seimas būtų augščiausioji Lietuvos gyventojų valia ir užsienio ir vidaus reikalais, — tikslas bendras.

Kad jį pasiekus, mums reikia įtempti visas savo pajėgas. Visos mūsų grupės, visos mūsų partijos šiam tikslui turi stoti petys į petį.

Ir kovoje dėl to kilnaus reikalavimo visos socialistinės ir demokratinės partijos turi stoti priešakyje, sekdamos akyvą Ukrainos bei Suomijos socialistų pavyzdį.

Tik tada, jei kovoje dėl Lietuvos laisvės pirmose eilėse busime mes socialistai, — tik tada mes mokėsime tinkamai sujungti ir tėvynės meilę ir darbo žmonių reikalus. Tik tada mes užtieksime tvirtus pamatus ne tik Lietuvos laisvei, bet ir demokratiniam politiniam bei visuomeniniam tos Lietuvos surėdymui, ir tik tada laisvoje Lietuvoje pirmoje vietoje stovi kuoplačiausias darbo žmonių reikalams ginti ir apsaugoti socialės reformos.

Susidarė laikinoji *Lietuvių Vyriausioji Taryba Rusijoje*. Tos Tarybos platforma šitokia:

1) **Trijų** ir partijų atstovų suvažiavimas Voroneže, apsvarstęs dabartinį politikos momentą, išrado būtinais reikalinga sudaryti Vyriausiąjį Lietuvių Organą, kuris vadovautų Rusijos Lietuvių politikos gyvenimui.

2) Atsižvelgdamas: a) į pirmąją Lietuvių Konferencijos Vilniuje 1917 m. rugsėjo m. 18—22 d. rezoliucijos dalį, kurią sudarydami Didžiosios Lietuvos lietuviai rėmėsi Lietuvos reikalais ir visuotiniu lietuvių siekimu; b) į visą Rusijos Lietuvių Tautos Tarybos nutarimų posmą ir į Rusijos Lietuvių Seimo rezoliucijas; c) į Amerikos lietuvių darbus ir jų Seimo nutarimus dėl Lietuvos laisvės; d) į Rusijos Tautų Kongreso Kievo nutarimą Lietuvos reikalu ir d) į Antrosios Stokholmo Konferencijos, — **Trijų** ir partijų atstovų suvažiavimas Voroneže tarė, kad Vyriausiasis Lietuvių Organas šiais turi dirbti pagrindais:

Lietuviams žengiant prie Nepriklausomos Demokratinės Lietuvos Respublikos didysis Vyriausiojo Lietuvių Organo darbų tikslas yra nepriklausomos Lietuvos Valstybės atnaujinimas. Tuo tikslu Vyriausis Lietuvių Organas, — remdamasis istorinėmis Lietuvos teisėmis, tuo, kad Lietuva yra atskiras ekonominis vienetas, remdamasis nepaliamama lietuvių kova dėl savo nepriklausomybės, demokratinio pasaulio ugiu, jo viso demokratėjimu pagaliau Amerikos, Rusijos, Francijos, Anglijos ir Šventojo Sosto padėta taikos pagrindui idėja — pavergtųjų tautų išvadavimas jų politinio apsisprendimo keliu, — turi reikalauti iš pasaulio valstybių pripažinti lietuviams teisę sudaryti suvereninę Lietuvos Valstybę. Vyriausiasis Lietuvių Organas turi budriai sergėti nepriklausomos Lietuvos idėją ir ginti ją nuo kaimynių valstybių ir tautų kėsinimosi. Vyriausiasis Lietuvių Organas turi aiškiai žymėti pasauliui, kad lietuviai, atsižadėdami istorinių Didžiosios Lietuvos kunigaikštystės sričių, rūpinasi sudaryti Lietuvos valstybę etnografinėse — Lietuvių tautos iš seno gyvenamų žemių — sienose su neišvengiamomis ekonominiam gyvenimui korektyvomis. Tuo tikslu Vyriausiasis Lietuvių Organas turi reikalauti, kad visos išskaldytos Lietuvos dalys (Didžioji Lietuva — Vilniaus, Kauno, Suvalkų gubernijos, dalys Gardino ir Kuršo gubernijų — Mažoji Lietuva) būtų sujungtos vienon Lietuvos Valstybėn ir tuo budu Lietuvai būtų suteiktas išėjimas į Baltijos jura, kuriuo ji galėtų laisvai naudotis ekonominiais krašto reikalams. Vyriausiasis Lietuvių Organas turi aiškiai žymėti pasauliui, jog lietuviai laiko neutraline, neatimamąja savo teise nusistatyti busimosios Lietuvos Valstybės valdymo formą ir vidaus tvarką, taip pat ir santykius su kaimynėmis ir kitomis pasaulio valstybėmis Steigiama-tame Lietuvos Seime Vilniuje, išrinktame visuotiniu, be lyties, tautos ir tikybos skirtumo, lygiu, tiesiu ir slaptu balsavimu, proporcinė sistema, esant šalyje piliečio laisvių garantijoms. Vyriausiasis Lietuvių Organas turi pranešti pasauliui, jog lietuviai, sekdami savo prosenių tradicijomis ir teisybės bei demokratizmo principų vedami, garantuoja busimosios Lietuvos Valstybės tautų mažumoms tinkamas jų kultūros reikalams sąlygas. Vyriausiasis Lietuvių Organas turi pažymėti pasauliui, jog Lietuvos Valstybės nepriklausomybės atnaujinimo sankcija tarptautiniam Taikos Kongrese turi būti grąžinta jos senoji teisė dalyvauti per savo atstovus tautų sprendimuose.

3. Atsižvelgdamas į **Antrąją** Lietuvių Konferencijos 1917 m. 18-22 d. rugsėjo mėnesio rezoliucijos **dalį**, **Trijų** ir partijų atstovų suvažiavimas Voroneže mano, kad busimoji suvereninė Lietuvos valstybė sueis į tam tikrus Lietuvos Seimų nustatytinus santykius ne su viena Vokietija, bet su visomis pasaulio valstybėmis, ir todėl paveda Vyriausiajam Lietuvių Organui ruošti lietuvių tautai dirvą susipažinti ir susiartinti su pasaulio valstybėmis ir tautomis.

Taigi Lietuvių Vyriausiosios Tarybos tikslas — išgauti Lietuvai nepriklausomybės ir daryti visa, kas prie tos Lietuvos nepriklausomybės iškovojojimo veda.

Pirmas ir svarbiausias laikinosios Lietuvių Vyriausiosios Tarybos žingsnis turi būti visų Lietuvių visuomenės pajėgų sujungimas. Tai nujautė ir „*Trijų*“ bei partijų atstovų suvažiavimas lapkričio 16—19 d.d. 1917 m. Voroneže. Jis „*paveda Vyriausiajai Tarybai kteiptis į nedalyvavusias suvažiavime partijas, pranešti joms suvažiavimo nustatytąją Lietuvių Vyriausiosios Tarybos platformą darbui ir jas paklausti, ar neras jos galima prisidėti prie bendrojo darbo.*“

Toms partijoms tinkant Lietuvos Vyriausioji Taryba igaliojama papildyti savo sudėti ir tuo tikslu, susitarus su tomis partijomis, išrinkti į Lietuvos Vyriausiąją Tarybą Rusijoje dar tiek žmonių, kiek jinais ras reikalinga.“

To bendro darbo svarbumą jausdami, mes socialistai pasiūlėme ir „Trijų bei partijų suvažiavimas Voroneže“ nutarė igalioti Lietuvos Vyriausiąją Tarybą Rusijoje sušaukti kitą Trijų ir partijų atstovų suvažiavimą sąryšyje su prisidėjimu prie bendro darbo nedalyvavusių šiame suvažiavime partijų arba del kitų svarbių priežasčių.

Mūsų, socialistų, pareiga įeiti į tą Vyriausiąją Tarybą, ir visomis pajėgomis ją remti, iki ji neiškryps iš nustatytos veikimo vagos. Mes socialistai negalėtume prisidėti prie Tarybos jei nepripažintume laisvo nepriklausomo Lietuvos Steigiamojo Seimo ir vidaus ir užsienio reikalams tarti, jei reikalautume Lietuvai tik autonomijos Rusijos ribose. Deja, tokį nutarimą yra padariusi Lietuvos Social-Demokratų Partijos konferencija Maskvoje (žiūrėk Social-Demokrato № 1) su „autonomistais“ šiuo atveju, žinoma mums nepakeliui. Bet Socialistai-Liaudininkai juk reikalauja pilnateisio visai laisvo nuo bent kurios valstybės įtekms Lietuvos Steigiamojo Seimo. Į juos tat mes kreipiame savo žodžius, kviesdami dar kartą del šiuo klausimu nustatytosios taktikos pagyvoti ir vardan momento svarbos — nepasikartojančio momento svarbos — sujungti savo pajėgas kovai del Lietuvos laisvės.

Drauge krepiamės į visus mūsų draugus-socialistus, į visus mums prijaučiančius — paremkit mus šiame darbe, organizuodami Tarybas vietose ir tose Tarybose aktyviai dalyvaudami.

Vyriausioj Taryboj yra trys Lietuvos Socialistų-Liaudininkų Demokratų Partijos nariai: D-ras Kazys Grinius, Jonas Kriščiūnas ir Mykolas Šleževičius.

Nelengvas bus mūsų darbas Vyriausioje Taryboje. Bet momento svarba liepia mums to darbo imtis. Bandysime tą sunkią naštą kelti... ir pakelsime ją, jei jus, draugai, mums iš vietų pagelbėsite.

Lai gyvuoja nepriklausoma demokratinė Lietuvos Respublika!

Lai gyvuoja Lietuvos Steigiamasis Seimas!

Lai gyvuoja Lietuvos Taryba Vilniuje!

Lai gyvuoja Lietuvos Vyriausioji Taryba Rusijoje!

M. Šleževičius.

Kas girdėti Lietuvoje.

Tikrąjį Lietuvos padėjimą ir jos visuomeninį gyvenimą nušviesti yra begalo sunku, teisingiau — negalima. Nes tiesioginių patikimų žinių neturime, o tie keliolika „Lietuvos Aido“ ir „Dabarties“ numerių, kurie pateko į mūsų rankas, negali taipgi duoti tikrojo vaizdo, tuo labiau, kad, kaip matyti, tie laikraščiai — pirmasis po aiškia vokiečių valdžios cenzura, antrasis pačios vokiečių valdžios ir leidžiamas. Visgi nežiurint šito viso gautosios žinios duoda teisės konstatuoti šiuos neužginčijamus faktus: 1) kad visos Didžiosios Lietuvos lietuvių

srovės ir partijos, nenustodamos savystovumo ir neatsisakydamos nuo savo ypatingųjų siekinių, yra susidėjusios bendran darban dėl lietuvių tautinės kultūros išlaikymo bei pakėlimo ir kovai dėl politikinės Lietuvos nepriklausomybės; 2) kad vokiečių vyriausybė, laiko aplinkybių ir šito lietuvių sutartino pasistengimo prispirta, praeitą vasarą savo geležinę leteną truputi pakėlė ir leido lietuviams kiek liuosiau kultūros darbą dirbti ir savo politikos reikalais rūpintis, ir 3) kad visos Lietuvos srovės ir partijos, sutartinai dirbdamos, turi dėti tiesiog milžiniškas pastangas, kad atspirtų vokiečių ir lenkų daromiems pasikėsinimams Lietuvą sau pasigrėbti ir kad Lietuvai kuo didžiausią laisvės ir savistovybės lapsnį užtikrinti.

Šiems faktams patvirtinti skaitytojai bus jau girdėję ar skaitę žinias laikraščiuose apie lietuvių konferencijos Vilniuje rugsėjo 18—22 d. nutarimus ir jos išrinktosios Lietuvos Tarybos darbus. Rezoliucija, kur reikalaujama iš Lietuvos sudaryti „nepriklausoma, demokratiškai sutvarkyta valstybė etnografinėmis ribomis su būtina reikalingomis ekonominiam gyvenimui korektyvomis“, priimta vienu balsu, o Lietuvos Taryboj prie Dr. J. Basanavičiaus šalia sėdi ir bendrai darbuojasi toki žmonės, kaip Pr. Dovydaitis, kunigai J. Staugaitis, kan. Šaulys, A. Smetona ir kt. iš vienos pusės, ir J. Vileišis, Dr. Šaulys, P. Klimas, St. Kairys, M. Biržiška ir kt. iš kitos. „Lietuvos Aido“ vyriausiuoju redaktorium pasirašo A. Smetona, atrimiausiais gi bendradarbiais — M. Biržiška, P. Klimas, kun. Dr. J. Stankevičius, agr. A. Stulginskas, Dr. J. Šaulys ir A. Žmuidzinavičius. Peržiūrėjęs gi apie 30 „L. A.“ numerių ir išsiskaičius į rašinius matali, kad minimi vardai laikraščio viršuj padėta ne vien dekoracijai, bet kad tie žmonės ir joms artimos srovės ištikrųjų aktyviai tam laikraščiui darbuojasi — rašo, platina ir t. t. Dar daugiau išsiskaičius į visą eilę straipsnių, rašytų A. Smetonos, P. Klimo, J. Šaulio, M. Biržiškos ir t. t. aiškiai matali, kad jų tarpe nėra jokio disonanso tuose politikos klausimuose, kurie lig šiol buvo liečiami, jie visi vienas kitą papildydami, tik gina bendrai pirmąją idėją. Tas, žinoma, dar nereškia, kad tie žmonės nustojo buvę kuo buvo ar išsižadėję savo buvusiųjų draugų. Ne. Ir mes, girdime ir žinome, kad, pavyzdžiui, pradėjęs eiti St. Kairio redaguojamas laikraštis, vardu „Darbo Žodis“, skiriamas darbo žmonėms. Žinome taipgi, kad demokratai ar socialistai liaudininkai drauge su socialdemokratais ir atskirai nuo dešiniojo sparno turi savo švietimo draugijas ir atskirai nuo lietuvių Draugijos nuk. d. k. š. veikia „Lietuvių Draugija Agranomijos ir Teisių pagalbai teikti“. Bet tas jiems nekliudo drauge darbuotis Lietuvos Taryboj ir išvien kovoti dėl Lietuvos nepriklausomybės.

Idomu, kaip matyti iš „Lietuvos Aido“ № 26 (lapkričio 8 d.), kad bendram darbui ir kovai dėl Lietuvos nepriklausomybės spiečiasi kuopon ne vien įvairių srovių inteligentija, bet ir liaudis arba bent mėginama ji tais pamatais organizuoti. Taip tenai skaitome šitokį „Lietuvių valstiečių ūkininkų sąjungos organizacijos Komiteto“ atsiliepimą:

„Š. m. rugsėjo 23 d. Vilniuje, Konferencijai pasibaigus, kun. Karbauskio buvo paduotas sumanymas smulkųjų žeminkų kuopai įsteigti. Pavadinta ji tuo tarpu „Lietuvių Valstiečių sąjunga“, jos tikslas — politinis-ekonominis. Platesniame susirinkime, kuriame dalyvavo apie 30 valstiečių, konferencijos narių sumanymas buvo priimtas ir sudarytas Organizacijos Komitetas iš šių asmenų: kun. Karbausko, kun. Spudo ir K. Ralio. Tam komitetui yra pavesta: 1) įsteigti vietose, parapijose arba valsčiuose valstiečių kuopas; 2) politikos aplinkybėms leidžiant, sušaukti valstiečių suvažiavimas ir 3) ruošti suvažiavimui programą.

Vietinių kuopelių uždavinys yra: 1) ruoštis į įsteigiamąjį seimą ir 2) savo laiku parinkti atsakomų žmonių į valstiečių suvažiavimą. Po suvažiavimo tos kuopos turės likti vietiniais „Sąjungos“ skyriais, nelyginat buvusieji „Ūkio rateliai“.

Vyriausiasis politikinis „Sajungos“ tikslas — valstiečių pilietiškas susipratimas ir kova dėl jų lygių su kitais piliečio teisių.

Ekonominiam valstiečių buties pagerinimui kol kas pasiulyta kun. Spudo projektas įsteigti „Sajungos“ bankas, nelyginant buvęs „Vilniaus Žemės Bankas“.

Atsiliepimo pabaigoj susipratusieji valstiečiai, visuomenės veikėjai, kunigai ir kt, kurie tik prie valstiečių prieina, kviečiami steigti kuopų, duoti patarimų ir t. t. Patsai atsiliepinimas bent mums, daug ką sako, o organizacijos komitete žinomo mūsų srovės valstiečių veikėjo, šalia dviejų kunigų, K. Ralio vardas duoda teisės manyti, kad „Sajunga“ demokratijai priešingų tikslų neturi.

* * *

Lietuvių konferencijos rezoliucijos antroji dalis, kur kalbama apie nepriklausomos Lietuvos galimus santykius su Vokietija, taipgi vokiečių okupacijinės valdžios žiaurus režimas iš vienos pusės ir Lietuvos Tarybos ir jos atskirų narių kreipimasi į vokiečių vyriausybę ir kt. iš kitos, matyti, davę progos plėtotis įvairioms paskaloms bei įtarinėjimams, nes šiuo reikalu „Lietuvos Aide“ randama aiškinimų tokių visuomenės srovių atstovų, kaip A. S. iš vienos pusės ir P. Kl. iš kitos. A. S. „L. A.“ № 15 straipsnyje „Neklasykime paskalų“ (X. 13) rašo:

„Dar nepradėjo viešai darbuotis Lietuvos Taryba, o kiek ji priešininkų įgijo. Visokiais keliais, visokių žmonių yra skleidžiamos neteisingos žinios, kad ji pardavusi Lietuvą, kad ji pasižadėjusi duoti to, ko negalinti ir neprivalanti žadėti... Gal kas ir patiki tomis pramanytomis paskalomis, gal kas ir abejoja tos įstaiigos rimtumu, bet dauguma lietuvių visuomenės netiki jomis, nes mato tenai priešakyje stovint išmėgintus visų krypsnių visų srovių vadus bei vedėjus. Jeigu jie šiandien ėmėsi to sunkaus darbo, tai tikrai yra prieš tai pagalvoję apie savo teises ir priedermes, kurių privalo išpildyti savo kraštui. Argi geriau būtų, jei tie, kurie sugeba darbuotis, bijodami atsakomybės, vengdami įtarimų, iš atsargumo, sėdėtų ramiai rankas sudėję ir lauktų, ligi visa savaime pasidarys? Kas miega, tas nenusideda, sakoma priežodžių, norint kitus išjuokti. Taip pat galėtų paskui piktai pasijuokti iš mūsų kaimynai, kada mūsų veikėjai, bijodami nusizengti, pražiopsotų gadynę, visam pasauliui sujodus, visa baisiai audrai išvartaliojus“.

P. Kl. „L. A.“ № 24 (XI. 3) Lietuvos Tarybą gina kaip naują teisės pagrindą ir pabrėžęs, kad Lietuvos Taryba, lietuvių konferencijos išrinkta, buvo vokiečių okupacijos valdžios pripažinta Lietuvos atstovybės organu, sako: „Teisės žvilgsniu tai yra faktas, kurs deda visai naują pagrindą. Tatai mes neturime užmiršti ir neprivalome čia mažinti to paties vokiečių valdžios akto vertybės. Berods, mūsų plati visuomenė yra taip Rusijos neteisės išauklėta, jog negali vienu akymoju ir viena sąmone tos permainos įvertinti. Kliudo čia tam įvertinimui ir kitos karo sąlygų sudarytos dabarties gyvenimo aplinkybės. Bet faktas palieka faktu, ir jį neigdami, mes tik patys save neigtume“.

Kitame gi įžangos straipsnyje („L. A.“ № 27 (XI. 10) tas pats P. Kl. tarp kita ko sako:

„Atvirai žiūrėkime į savo ateitį ir, patys nenugastaudami ir nei kitų nebaimindami, dėkimės tvirčiam sąmonėn savo tautos siekimus, savo uždavinius ir kits kitą remdami ruoškimės ligi paskutinios savo teisės ginti. Lietuvos ateitis šiandien reikalauja iš mūsų geležinės valios, dar tvirtesnės sąmonės ir nesugriaunamos, neperlaužiamos *tautinės vienybės*“ (pabriežta originale).

* * *

Vokiečių valdžios režimas Lietuvoje yra labai aštrus ir sunkus, be to yra daroma didelės pastangos lenkų, kad Lietuvą prie Lenkijos prijungti arba bent suskaldyti — nekalbat apie toliau varomą polonizacijos darbą. Žydai, pasirodo, taipgi Lietuvos nepriklausomybei labai pritaria. Žmonių gi veikėjų, dėl tiek daug darbo, Lietuvoj yra permaža.

A. R.

Albinas Rimka.

Lietuvių tautiniai valstybinės sąmonės brendimas.

1.

Sunkiai, labai sunkiai ir pamažu bręsta lietuvių tautiniai valstybinė sąmonė — kaip rugiai dideliai lytingą vasarą: ištolo žiūrint kartais pasirodo lyg jau pribrendę, bet priek artyn, paspausk varpą — ir visai dar žalia žaliutėlė. Ir pas mus kartais pasirodo tautiniai valstybinės sąmonės subrendimo ženklų, bet tik pustels iš kito šono vėjelis — ir tuoj vėl viskas prapuola.

Kaltinti už tai nieko negalima. Perilgai išbuvom savystovio tautiniai valstybinio gyvenimo netekę, perstipriai ir pergiliai iš visų pusių buvo mūsų savystovumo sąmonė migdoma ir hipnotizuojama, pervienpusiškas, perpaviršutinis ir pertrumpas dar mūsų visas tautinis judėjimas, kad jau šiandien visame galėtume prilygti kitoms tautoms. Mes teisingai galime didžiūotis, kad mūsų visas tautinis judėjimas buvo ir yra giliai demokratinis, tik per dažnai užmirštame, kad jis drange buvo ir ekonominiai klesinis ir kaip toksai trukdė plėtotis mūsų visuomeninei politikos sąmonei. Valtiečio — ukininko ir darbininko — beteisūs ir žemas padėjimas, jos skriaudos iš lenkiško dvaro, sulenkėjusios klebonijos, žydiško miesto perkupėiaus ir rusiškos kanceliarijos bei jos valdininko — štai kokie akstinai žadino mūsų tautinį judėjimą, pridavę jam giliai demokratinio pobūdžio ir pačius judėjimo vadovus stumte stumė prie tarptautinės demokratijos ideologijos. Del šios priežasties ir šiandien mūsų gyvenime tiek daug daugeliui netikėtų ir net nesuprantamų siurprizų atsitinka. Pavyzdžiui, visų mūsų politikos srovių ir partijų nepaprastas ir kitur beveik nesutinkamas socialės politikos programos beveik vienodas formulavimas. Sulig tarptautinės demokratijos ideologijos, o dar labiau sulig jos frazeologijos — kiekvienoje visuomenėje turi būti demokratija ir buržuazija, kurių reikalai taip griežtai priešingi, kad nė kalbos apie kokį nors socialės politikos bendrumą negali būti. Taip ir stengiamasi daugelio mūsšikių manyti, kalbėti ir rašyti. Bet kas netingi ir nebijo paimti į rankas visų mūsų politikos partijų programų ir palyginti tas ju vietas, kur kalbama apie sō-

cialės politikos siulomąsias reformas, tai turi pripažinti, kad pamatiniuose klausimuose beveik jokio skirtumo nesama. 8 valandų darbo diena, streikų laisvė, socialis apdraudimas, vaikų ir moterų darbo apsaugojimas ir tt., ir tt. yra visų mūsų politikos partijų programose kaip socialistinių, taip „buržuazinių“ ir net klerikalinių. Ir čia, pavyzdžiui, krikščionių demokratų partijos programa net tobuliau apdirbta ir plačiau darbininkų reikalus apima, negu buvo socialdemokratų. Net žemės klausime beveik visos mūsų partijos vienodus reikalavimus stato — fonto sudarymas, priverstinas dvarų žemių paėmimas, darbo norma ir tt. Ir čia socialdemokratai toli užpakalyje krikščionių demokratų, pas kuriuos yra konfiskacijos principas išstatyta. Ir nenuostabu. Dvarininkai pas mus svetimtaučiai, o stambesnieji ir net smulkieji pramonininkai savo masėje taip-pat, ir politikos partija, norinti lietuvių tarpe veikti ir įtakos turėti, nei dvarininkų, nei miestų buržuazijos klesinių reikalų ginti negali — ji jokios pasisekimo lietuvių tarpe neturėtų. Delto ir nenorint — reikia demokratu būti ne tik žodžiais, bet ir darbais.

Bet jeigu šitas ekonominiai klesinis lietuvių tautinio judėjimo charakteris savaimė visą judėjimą giliai demokratinio padarė ir jį surišo su tarptautinės demokratijos ieškiniais, tai iš kitos pusės tie patys veiksniai trukdė apsireikšti ir dabar trukdo subręsti savystovei lietuvių tautinei valstybinei sąmonei. Viso pastarojo šimtmečio valstybių gyvenimas ir jų plėtojimos praėjo po tam tikru demokratijos ideologų pavadinimu imperialistiniu obalsiu, nudažytu tautinio šovinizmo dažais ir paremtu ant neapribuotos konkurencijos bei silpnesniųjų išnaudojimo ekonominiame gyvenime. Nėra reikalo čia ieškoti šio apsireiškimo priežasčių ir užtenka tik pažymėti faktą, kad įsivaizdinti savystovią be imperialistinių siekinių valstybę nėra beveik galima, lygiai kaip sunku būtų nurodyti savystoviai valstybinėje gyvenančią tautą, nesistengusią antmesti kitoms sau priklausomoms tautos savo kultūros, kalbos ir tt. ir apskritai jas asimiliuoti. Tai, be abejonės, neteisinga bei žmonių kulturai kenksminga, ir tautų demokratija negalėjo ir negali šitokių apsireiškimų nesmerkti. Bet čia atsitiko tas, kas panašiuose atsitikimuose dažnai atsitinka: besmerkiant viešpataujančiųjų tautų imperializmą ir jų valdomųjų sluogsnų tautinį šovinizmą, imta su tam tikru nepasitikėjimu žiūrėti į pačių tautų nepriklausomybės idėją. Konstatuota faktas, kad šių dienų nepriklausomos valstybės veda imperialistinę grobimo politiką, ir jų viešpataujančios tautos stengiasi ištautinti bei asimiliuoti kitas joms priklausomas tautas-tanteles, taipgi kad ten viešpatauja aristokratija su buržuazija ir darbo žmonės išnaudojami — ergo, tautos valstybinė nepriklausomybė veda prie imperialistinės politikos bei šovinizmo, turtingųjų arba aristokratijos viešpatavimo ir darbo žmonių išnaudojimo.

Kad tokia logikos išvada yra pasiskolinta iš senovės sofistų ir kad ji pačiame pamate klaidinga, — tai aišku pasirodo tuojau, kaip tik giliau į dalyką pažiūri ir galvodamas vaduojiesi ne scholastikos ir sofistų, bet sveikos mokslinės logikos dėsniais. Nes jeigu ir teisybė, kad visi vilkai priklauso prie žvėrių šeimynos, tai iš to fakto dar negalima daryti išvedimo, busią visi žvėrys yra vilkai ar drasko aveles. Priešingai, yra daug žvėrių ir žvėrelių visai ramaus pobūdžio, pagalios iš pačių vilkų šeimynos per ilgą laiką gana daug naudingiausių šunų veislių yra išsivystę. Tą patį logikos dėsnį reikėtų taikinti ir prie tautų nepriklausomybės idėjos. Jeigu ir teisybė, kad lig šiol visos nepriklausomų tautų valstybės inperialistine politika užsiėmė, kad ten aristokratija su buržuazija viešpatavo bei darbo žmonės išnaudojo, tai tas dar nerodo, kad

visos tautos, įgijusios nepriklausomybę, būtina turi imperialistinę politiką, vesti ar kad ten būtina turi aristokratija su buržuazija viešpatuoti ir darbo žmones skriausti bei išnaudoti. Ypač negalima tokias išvadas daryti atsimentant, kad nepriklausomybės neturint aristokratijos su buržuazija viešpatavimui kelias taipgi nėra užkirstas, lygiai kaip nepriklausoma tauta negali būti apdrausta nei nuo šovinizmo, nei nuo dalyvavimo imperialistinėje politikoj. Lenkai buvo priklausomi kaip ir lietuviai, bet tas nekludė jiems lietuvius, baltgudžius ir ukrainus polonizuoti, o priklausomoje Lietuvoje darbo žmonių išnaudojimas ir „buržuazijos viešpatavimas“ buvo ir yra nė kiek nemažesnis, kaip nepriklausomoje Rusijoje, Vokietijoje, Belgijoje, Danijoje ar kt. Deja, šitų dviejų momentų tarptautinės demokratijos ideologai nelabai tepabrieždavo, o juos pasekusieji mūsų jauni veikėjai, per daug galvoti neturėdami laiko, nė nepastebėdavo, kaip imdavo gyventi ir viską taikinti vien prie populiariai išreikštų frazių apie imperializmą, buržuazijos viešpatavimą ir k. Ir dar šiandien (gruodžio 3 d. 1917 m. „Naujojoje Lietuvoje“ № 32) Morkus Juraitis, atiduodamas prideramą užmokestį už savo įgytą žinią bei ideologiją, atvirai ir karštai sako: „Jeigu tuojau Lietuvoje (jai nepriklausoma tapus) neįvyktų revoliucijos laimėjimas, artimiausiu laiku joje klerikalai ir buržuazija išsivyratų. „Savoji“ buržuazija, „tautinę“ prekybą-pramonę auklėdama, nuo pašalinės įtakos apsitvėrusi augštų muitų siena, nežmoniškai išnaudotą Lietuvos liaudį, priversdama augštas kainas už menkus savosios atsilikusias pramonės dirbinius mokėti. Mūsų klerikalizmas, apsitvėręs Lietuvą nuo kitų šalių demokratijos nepriklausomybės siena; naudodamasi savo įtaka *tamsioje* liandyje, stengtųsi paversti mūsų šalį teokratybės lizdu, kiek sveikas persekiodamas ir gniauzdamas dar jauną Lietuvos socialistinę eigą. Bet greičiausia maža, savo gyventojais negausi, ekonominiai silpna „nepriugulminga“ Lietuva neišvengiamai taptų (jei didžiulėse šalyse gyvenimo sąlygos griežtai neatsimainytų) stiprių kaimynų varžymosi arena, nauja „Europos Persija“, kur „nepriugulmybę“ taip begėdingai Anglijos ir Rusijos kariuomenės mindžioja.“

Sita citata charakteringa ne tik „Naujosios Lietuvos“, Morkui Juraičiui, bet visam tam mūsų ir kitų tautų demokratijos sparnui, kuris dar nepasiliuosavęs iš tarptautinės demokratijos populiarės literatūros frazeologijos hipnozo. Teisybė su neteisybe čia taip sumaišyta, kad iš pažiūros gali rodytis, jog kitaip ir būti negali. Pavyzdžiui, kas gali ginčyti, kad klerikalai su buržuazija nesistengs viršaus paimti, ar kad kaimynės valstybės nemėgins iš Lietuvos „Europos Persijos“ padaryti! Bet kas taipgi drįs tvirtinti, kad nepriklausomos Lietuvos padėjimas šiuo žvilgsniu būtų geresnis? Čia kalbama apie padėjimą Persijos, savos buržuazijos ir klerikalų viešpatavimo ir jų išnaudojimo plėnų savo pramonę-prekybą keliant ir muitų sienas statant, — kalbama delto, kad apie tai nuolat rašoma tarptautinės demokratijos populiarėje literaturoje, kalbama mitinguose ir tt. Bet užmirštama ir visai nekalbama apie padėjimą Lietuvos, muitų sienos prijungtos prie Vokietijos ir Rusijos, kur pramonė ir prekyba kelinama ir darbininkai išnaudojama ne savos, bet vokiečių, rusų ar lenkų buržuazijos, kur vietos gyventojų žemės priverstinai išperkamos, kaip Poznanių, ar kitais budais paimamos, kaip buvo Lietuvoje, ir kolonizuojamos rusais ar vokiečiais, kur tvarką daro vokiečių ar rusų žandarai ir tt., — nekalbama apie tai delto, kad tarptautinės demokratijos populiarėje literaturoje, kuomet kalbama del lig šiol pavergtųjų tautų nepriklausomybės reikalo, apie tai taipgi nekalbama. Ir šiame pa-

čių savęs apgaudinėjime prieinama ligi to, jog piešiant kaimynių valstybių galimus apetitus nors pridedame, kad tai visa atsitiks prie sąlygos, „jei didžiulėse šalyse gyvenimo sąlygos griežtai neatsimainytų“, bet nedaroma iš to jokios logiškos išvados, ir tuomi sudaroma įspudis, tarytum tauta įgijusi nepriklausomybę — toms sąlygoms atsimainyti trukdytu.

II.

Lietuvių tautiniai-valstybinei sąmonei subręsti trukdo ne vien tarptautinės demokratijos populiarės literatūros frazeologija apie nepriklausomų valstybių imperializmą, buržuazijos viešpatavimą ir tt. Ne, pačioj tarptautinės demokratijos ideologijoj yra elementų, kurie nors iš vienos pusės tautiniai valstybinę mažųjų ir pavergtųjų tautų sąmonę lyg ir žadina tautų laisvės ir jų gyvybės obalsiais, bet iš kitos — ją ir migdyte migdo neaiškiais tautų broliavimos idealais ir jų apsisprendimo teisės principais, kurie duodasi aiškinti, kaip kam norisi, — nekalbant jau apie įtekmę tos tarptautinės demokratijos srovės arba atskirų jos atstovų, kurie, išeidami iš kosmopolitinių daleidimų, tautinį elementą visai neguoja, skelbia mažųjų tautų butino išnykimo teorijas ir sako, kad esą darbo žmogus tėvynės neturi. Kas iš mūsų nebuvo tu obalsiu ir frazių užhipnotizuotas? Buvo tam ir priežasčių. Demokratija — savo dvasioje pacifistinė. Rengtis prie karo arba tikėtis iš karo, kad per tai pavergtosios tautos būtų paliusuotos, ji negalėjo, pagalios tas vestų prie karo vienos tautos darbo žmonių su kitos tautos darbo žmonėmis, kas yra priešinga vienai pamatinių tarptautinio demokratijos bei socializmo dogmai, skelbiančiai *viso pasaulio* darbininkų reikalų vienodumą ir leidžiančiai karą tik tarp darbo žmonių ir buržuazijos, o ne kitaip. Sulig šitos dogmos demokratijai buvo leista kalbėti apie tautinių suvaržymų panaikinimą, visų tautų žmonių lygybę prieš įstatymus, apie tautų liuosybę ir lygybę, taipgi svajoti apie brolišką tautų sugyvenimą pasaulinėje federacijoje, bet užsiminti apie nepriklausomybę — reiškia kompromituoti savo buržuazinius ir imperialistiniais pageidavimais. Berods, šitoks demokratijos ideologijos krypsnis nepraejo be savo rušies kovos ir krizio. Visi mes žinome, kad tautų demokratijos vadovai pavergtųjų tautų nepriklausomybės idejos buržuazine nei imperialistine nelaikė. Patsai Marksas buvo tos idejos šalininkas ir, pav., karštai pritarė Lenkų kovoms dėl Lenkijos nepriklausomybės. Ir pirmuosiuose pasaulio demokratijos rašiniuose mes nerandame nieko, kas duotų teisės pavergtųjų tautų nepriklausomybės troškimus imperialistiniais vadinti. Ir lietuvių politikos partijos — socialdemokratų ir demokratų savo pirmosiose programose ar jų projektuose aiškiai buvo išstačiusios Lietuvos nepriklausomybės reikalavimą. Nuo jo visai atsiskakė (socialdemokratai) arba labiau prie bendrosios frazeologijos prisitaikė (demokratai), tik po to, kaip per ilgą metų eilę tautų demokratijos literaturoj ir oficialiuose tarimtuose nepriklausomybės ideja visai buvo žeminama ir jos vieton statoma federacijos idealas ir autonomijos (su tendencija prie kultūrinės) reikalavimai, — po to, kai visa tai buvo formuluota pagarsėjusiam „apsisprendimo teisės“ principu.

Gana įdomi šitos terminologijos ir drauge paties nepriklausomybės principo perkreipimo istorija. Čia veikta daugelio gana skirtingų, bet prie vieno tikslo vedančių veiksmų. Dogma apie viso pasaulio darbininkų vienybę ir jų reikalų griežtą priešingumą visų tautų ir ypač savosios buržuazijos reikalams — čia sulošė, be abejonės, vieną svarbiausiųjų rolių. Metasi į akis ir tasai faktas, kad

kultūrinės autonomijos ir apsisprendimo teisės principai prieš pilnos nepriklausomybės idėją buvo pastatyti kaip tik tų tautų ir valstybių demokratijų atstovų, kur faktinai daug yra įvairių savo nepriklausomybės nustojusių tautų tautelių, — butent Rusijoj, Austrijoj, Vokietijoj. Ir dar vienas domos vertas faktas — kad karščiausiai šios naujos terminologijos ir drauge ideologijos gynėjai pasirodė esą atstovai tautos, neturinčios savo teritorijos ir visose valstybėse užimančios ypatingą miestiečių ir vertelgų sluogsnį. Dar daugiau. Tos tautos demokratijos (žydų bundistų) pastangomis tautų apsisprendimo teisės principas pirmiausia buvo priimtas ten, kur jie daugiausia įtekėmės turėjo, butent — Rusijoj ir paskui tas pats terminas, ypač jų ir rusų pastangomis, pateko į antrojo internacionalo rezoliucijas. Žydų demokratijos atstovų taipgi plačiausia ir geriausia išreklamuota kultūrinės autonomijos idėja, kuri pastatyta prieš teritorialės autonomijos idėją.

Nemanydamas kam nors tuos žydų demokratijos atstovus įtarti, aš visgi tame fakte negaliu nematyti ir tam tikrų didelės svarbos aplinkybių, turėjusių didelę ir gal net nulemiančią įtekėmę tautų demokratijos ideologijoj. Nes aišku, kad lengviausia yra nuo nepriklausomybės idėjos atsisakyti žmonėms tų tautų, kurios mažiausia vilties gali turėti tokią nepriklausomybę įgyti. Žydų gi tauta šiuo žvilgsniu kaip tik tokiam padėjime ir buvo. Net apie teritorialę autonomiją žydai svajoti negalėjo, nes niekur jie didžiojoje negyvena. Bet jie turi gana skirtingų savo tautos ypatybių ir kultūrinės autonomijos idėja šiuo žvilgsniu žydų tautai davė daugiausia vilties, kad jų ypatingieji kultūros reikalavimai gali būti aprūpinti geriau. Bet, toksai klausimo rišimas, rodosi, negali užgauti nė vienos kitos tautos interesų ir joms visoms gali užtikrinti lygią teisę ir laisvę savo kultūros reikalus patenkinti, lygiai kaip toksai rišimas, rodosi, prašalina tautinių karų pavojų ir užtikrina visų tautų darbininkams nuolatinę progą išvien savo reikalus ginti ir bendrai prieš savo tautų buržuazijas kovoti. Delto visai suprantama, kada toksai tautų klausimo aiškinimas rado sau šalininkų bei pritarėjų ne vien didžiųjų tautų demokratijose, bet ir mažųjų bei pavergtųjų tautų atstovuose. Nes, rodėsi, taip viskas čia yra ir praktiška ir drauge demokratiška. Be karų, be tautinių sukilimų ir be kraujo praliejimų tautos gali savo kultūros reikalus patenkinti, o įgiję „teisę apsispręsti“ visų tautų broliškon sąjungon arba federacijon įeiti, visą laiką neatleidžiant kovos tarp darbininkų ir savosios buržuazijos.

III.

Tokia demokratijos pozicija ir ištikrųjų galėjo būti teisinga ir naudinga tol, kol istorijos atsitikimai visai kitokių sąlygų nesudarė, t. y. kol visuotinas karas prieš demokratijų norą ir valią neiškilo ir kol visi senųjų, valstybių pamatai nesusvyravo. Šiandien vienos ar kitos pavergtos tautos nepriklausomybei įgyti visai nėra reikalo naujo karo ar sukilimo daryti, bet užtenka gyvenime demokratijos peskelbtą apsisprendimo teisės principą pritaikinti ir jo įkunijimą užtikrinti, jei demokratija dabartinėse sąlygose gali ką nors prieš vienos ar kitos tautos nepriklausomybės reikalavimą turėti, tai vien tą, kad nepriklausomaj valstybėj darbo žmonių reikalai gali būti blogiau aprūpinti, negu priklausomaj.

Bet šitokio argumento jau vien delto negalima statyti, kad tuomi būtų atmetsama patsai nepriklausomybės principas ir kad visi gyvenimo faktai rodo, jog nepriklausomose valstybėse viešpataujančios tautos darbo žmonių reikalai niekur blogiau neaprupinami už pavergtųjų. Prieš pavergtųjų tautų nepriklausomybę būtų galima dar ir tuomet stovėti, jeigu tas kenktų pasaulio demokratijos politikos idealui atsiekti, t. y. federacijai įsikunyti. Bet ir čia argumentas savaime atpuola, atsimenant, kad federacijos ryšiais susirišti gali tik nepriklausomos valstybės arba tautos.

Deja, pirmiau minėtoji tarptautinės demokratijos idealogija ir frazeologija taip yra tautų demokratijų atstovų užhipnotizavusi, kad dang kas iš jų ir ligi pastarųjų dienų dar neįstengia orientuotis naujai susidariusiose aplinkybėse. Ir nuostabus dalykas. Rusų demokratija, tautų apsisprendimo teisės principu remdamas iš visų įiegtų gina rusų carų valdžios užgrobtoms ir pavergtoms tautoms senąsias sau priklausomas teises atgauti, ir, pavyzdžiui, nė minties nedaleidžia, kad Suomija, Lietuva ar kita seniau buvusi nepriklausoma šalis nuo Rusijos atsiskirtų ir savystoviu gyvenimu imtų gyventi, o jei kur daleidžia (pav. Lenkija) tai tik aplinkybių ar įiegos verčiamas. Panašios pažiūros laikosi vokiečių ir kitų didžiųjų bei viešpataujančių tautų demokratijos linkui savo priklausomųjų tautų. Bet dar kas įdomiau, tai kad ligi šiol tame hipnoze užsiliko dar ir dalys pavergtųjų tautų demokratijų, o jų tarpe randasi ir lietuvių demokratijos atstovų. Pavyzdžiui, pirmiau minėtas Morkus Juraitis „Nauj. Liet.“ № 32 sako: „Liaudies gerove besivaduojant, nėra jokio išrokavimo Lietuvos neprigulmybės reikalauti ir del jos kovoti“. Ir toliau: „Viso pasaulio tautų federacijos siekdami, mes jokio reikalo nematome stovėti už visišką atskirų tautų išsiskirstymą (t. y. nepriklausomybę, — A. R.). Toksai reikalavimas darbo demokratijos žvilgsniu visais atvejais kenksmingas, reakcinis ir nieku būdu nepriimtinas“. Ši pažiūra nėra vien Morkaus Juraičio, Pas lietuvių socialistų liaudininkų internacionalistus jis turi ir daugiau savo vienminčių. Pati antrosios s.-l. konferencijos didžiūma stovėjo ant to paties pamato. O Lietuvos Social-Demokratų Internacionalistų kuopų ir organizacijų, veikiančių Rusijoje, Maskvos konferencija savo rezoliucijoje del Lietuvos politikinės ateities sako, kad „Lietuvos darbininkai privalo bendrai eiti su Rusijos darbininkais“, o „būsimąjį Lietuvos surėdymą konferencija vaizdinasi sau kaip Lietuvos gyventojų plačiąją politikinę autonomiją su Seimu Vilniuje“. Lietuvių bolševikai gi (Kapsukas, Angarietis...) čia eina dar toliau ir, pavyzdžiui, savo organo „Tiesos“ № 31 vadina tiesiog pardsidavėliais ir kaizerio agentais tuos Didžiosios Lietuvos veikėjus (ir savo idėjos draugus), kurie Lietuvos Taryboje darbuojasi del nepriklausomybės įgijimo, patys gi vieton to siūlo laukti to laiko, kada visur „paims viršų darbininkų ir varginųjų valstiečių revoliucija“ ir įvyks „tautų brolybė“ bei socializmas.

Berods, klaidinga būtų manyti, kad visa Rusijoj gyvenančių lietuvių demokratija taip naiviai į dalyką žifirėtų ir nebūtų pasiluosavus iš tos pseudodemokratinės frazeologijos. Mes žinome, pavyzdžiui, kad plačiosios socialistų liaudininkų internacionalistų ir socialistų-demokratų organizacijų minios gal ne tiek protu, kiek instinktu stovi už Lietuvos nepriklausomybę ir daro iš to išeinančias išvadas (pripažįsta Vyriausiojo Tautos Organo reikalą ir t. t.), nekaltant apie tą demokratijos dalį, kuri jau griežtai nuo „autonomistų“ atsirubežiuo ir drauge su visomis kitomis lietuvių politikos srovėmis sudarė Vyriausiąją Lietuvių Tary-

47
 bą Rusijoje (Voroneže, XI, 16—19 d.), kuriai uždėta pareiga „rupintis lietuvių tautos politiniais reikalais ir suvereninės Lietuvos valstybės sudarymu etnografinėse sienose su neišvengiamomis ekonominiam gyvenimui korektyvomis“. Dar daugiau. Minimas Trijų ir partijų atstovų suvažiavimas, atsižvelgdamas į D. L. lietuvių konferencijos š. m. IX, 18—22 d. išneštosios rezoliucijos antrąją dalį, kur kalbama apie galimus santykius su Vokietija, o neminama apie santykius su kitomis valstybėmis.— aiškiai pabrėžia, „kad būsimoji suvereninė Lietuvos valstybė sueis į tam tikrus Lietuvos Seimų nustatytinus santykius ne su viena Vokietija, bet su visomis pasaulio valstybėmis, ir todėl paveda Vyriausiajam Lietuvių Organui ruošti lietuvių tautai dirvą susipažinti ir susiartinti su pasaulio valstybėmis ir tautomis“.

Čia mes matome jau beveik pilnai subrendusias Rusijoje gyvenančių lietuvių tautiniai valstybinės sąmonės apsiareiškimus. Bet kiek laiko turėjo praeiti, kiek prisigūnyta ir prisinervuota, pradedant nuo karo pradžios ligi šių metų Voronežo suvažiavimo, kol pagaliao atsistota ant tikrai valstybinio pamato ir pasilikuota nieko realio neduodančios „apsisprendimo teisės“ ir vėl naujus pančius uždedančio „amžino neutraliteto“ idejos hipnozo.

Ir čia reikia vieno dalyko nepamiršti: kad ne vien kairioji demokratija ilgą laiką buvo tarptautinių ir kosmopolitinių idejų užhipnotizuota, bet ir kitos srovės, o pirmiausia pati dešinioji srovė — klerikalai. Tik čia jau veikė kitos rusiškos hipnozės ir kitoki argumentai. Socialistinės demokratijos viešpatavimo ir revoliucinių perversmijų instinktyvė baimė lošė gana svarbią rolę. Toliau — t. v. juodojo internacionalo ideologija ir frazeologija į musų klerikalų veikėjų nemažesnę įtekme darė ir daro, kaip raudonojo — į socialistus, ir, pavyzdžiui, žinomoji A. Jakšto teorija, teikianti lietuviams Rusijos įnamio vietą, savo pamaite yra tik kitais žodžiais atpasakojimas jezuitų sociologo Weiss'o ir kitų teorijos bei ideologija, sulig kurios išvadžiojimų pavergtosios arba priklausomosios tautos tik tiek teisių tegali turėti, kiek moteris sulyg katalikų Bažnyčios, mokslo turi teisių budama moterystėje, t. y. turi būti paklusni, negali atsiskirti ir imti vėl savystoviai gyventi ir t.t. Ir mes matome lietuvių kunigus ir apskritai dešiniųjų sparną taipgi gana griežtai ir ilgai šitos ideologijos laikantis, reiškiant savo ištikimybę ir net smerkiant tuos, kurie griežčiau ir aiškiau Lietuvos savystovybės reikalą statė. Net sąlygoms visai atsimainius ir jau revoliucijai įvykus negalėta dar pilnuoj savo tautiniai valstybinės sąmonės apreikšti ir imta ieškoti įvairių kombinacijų, amžinų neutralitetų ir tt., kad tik kaip nors sutaikinti savo politikinę ideologiją su naujais gyvenimo reikalavimais.

IV.

Kalbant apie *Amerikos lietuvius* reikia pasakyti, kad ten taipgi tų pačių silpnųjų esama, tik gal dar labiau jos ryškiau apsiareiškia. Galima sakyti, kad tikrai tautiniai valstybinę ideją turėjo ir visumet ją aiškiai formulavo tik vienas Dr. J. Šliupas. Bet jo ideja — lietuviškai latviška respublika, nors gana aiški, bet negali būti laikoma kiekvienam atsitikimui praktiška. Šiaip gi plačiosios minios daugiau sekė Europos lietuvius, negu savystoviai ką nors reikė. Be to, Amerikos lietuviai, laisvoje šalyje gyvendami, yra pasidarę labai dideli legalistai ir dažnai atsisako savo tikruosius troškimus aiškiai tikrais vardais pavadinti vien tik dėlto, kad gali tai „nesutikti su Suv. Valst. konstitucija“ arba kad to nėra numatyta tarptautinėse teisėse... Taip, atsimenu, jau 1916

metais, rodos, Pittsburgho seimų darbuose man pasiulius, kad prie rezolucijos dėl Lietuvos laisvės butų aiškiai pabrėžta tarptautinis šio klausimo charakteris ir reikalaujama teisės businame valstybių taikos kongrese dalyvauti lietuvių atstovams, — net Dr. J. Šliupas išsyk išreiškė abejojimą, ar galima tai rašyti... O 1915 m. Am. Liet. Sp. Draugijos suvažiavime Chicagoj tik po didelių ginčų buvo priima rezolucija, kad Amerikos viešosiose mokyklose, kur yra lietuvių didžiama, butų mokslas išguldoma gimtoje mokinių (lietuvių) kalboj — ir tai tik su švelninančiomis pataisomis. Svarbiausias prieš tai argumentas — kad gali būti „priešinga Amerikos konstitucijai“... Tie patys arba panašus motyvai buvo girdimi ir karo pradžioje visuotiname lietuvių seime Nau-Jorke ir paskui vidurinės srovės žmonių atskiroj konferencijoj, kur įsteigta L. Autonomijos Fondas.

Jeigu imti atskiras Amerikos lietuvių sroves, tai čia tautiniai valstybinės sąmonės brendimas gana savotiškai ėjo visose trijose srovėse. Katalikų klerikalai iš pat karo pradžios priėmė ir griežtai laikėsi I. Gabrio formulos — plačios autonomijos Rusijos valstybės ribose. Šita formula jų buvo proklamauta ne tam tikrose rezolucijose, bet ir karštai ginama spaudoje ir, pav. kun. Kemešio organas „Darbininkas“ jau 1916 m. (dar žiemą) polemikoje prieš pažangiuosius įtarė Vilniuj pasilikusius žymesnius socialistų ir demokratų atstovus, esant Rusijai neištikimais germanofilais, o patsai viešai dar kartą išreiškė ištikimybę Rusijos valdžiai. Bet 1916 metais, po to, kaip jų atstovai atsilankė Lietuvoj ir dalyvavo konferencijose Šveicarijoj, klerikalų frontas buvo griežtai atmainyta ir jau išstatyta L. nepriklausomybės reikalavimas su tam tikru palinkimu prie t. v. vokiškosios orientacijos. Šito, kaip matyti, laikomasi ligi pastarųjų laikų, nežiurint kad jų tarpe esama ir rusiškosios orientacijos žmonių, o kaip beveik vien kunigų skaitomas žurnalas „Tikyba ir Dora“ tai stovi ant to pamato, kad lietuviai, tikybos ir doros žvilgsniu, savystovios politikos akcijos neprivalo nė vesti, o turį tenkintis vien tuo, ką didžiosios kaimynų valstybės suteiks.

Oficialiai Amerikos lietuvių socialistai iš pat karo pradžios griežtai laikėsi bendrosios tarptautinės demokratijos frazeologijos apie tautų ir drauge Lietuvos laisvę ir nesutiko niekaip tų savo troškimų konkretizuoti, remdamies tuo, kad Amerikos lietuviai gali tik remti Lietuvos žmonių išstatytus reikalavimus ir neturi teisės savo valios aniems antmesti. Dalis socialistų, su „Naujienu“ redaktorium P. Grigaičiu priešakyje, šito principo laikėsi ligi galui ir, pavyzdžiui, kuomet atėjo žinių, kad Lietuvoj pasilikę draugai stovi už Lietuvos nepriklausomybę, tai nors su tam tikromis sąlygomis — išsireiškė už to reikalavimo parėmimą. Bet kita dalis — ir tai didesnė — ypač V. Kapsukui pasidarbavus, laikosi tos pačios pozicijos, kaip jų draugai — bolševikai ir internacionalistai — Rusijoj.

Daugiausia pastovumo ir drauge labiausia subrendusi tautiniai valstybinė sąmonė yra apsireiškusi Amerikos lietuvių t. v. vidurinėje srovėje, kuri tenai tautininkų srove vadinasi, bet kuri ištikrųjų apima viską, kas tik nepriklauso oficialiai prie klerikalų ar socialistų partinių organizacijų. Šios srovės vadovai karo pradžioje nors buvo taipogi „rusiškosios orientacijos“, bet jau pirmomis karo savaitėmis buvo mėginama aiškiai konkretizuoti lietuvių politikos siekimai, ir kuomet, pavyzdžiui, visuotiname seime oficialiai socialistai atsakė tai padaryti, tada jie susirinko atskirai, ir tarp kita ko, įsteigė tam tikrą fondą, o tam

tikroje rezoliucijoje buvo aiškiai pabrėžta, kad fondo pinigais galima šelpti Lietuvoj tik tokias sroves ar partijas, kurios tik *minimum* — arba rezoliucijos žodžiu tariant — bent *autonomijos* reikalauja. Patsai fondas buvo tada (spalių 4 d. 1914 m.) pavadinta Lietuvos Autonomijos Fondu ir visi vadovaujantieji vidurinės srovės spaudos organai, ypač populiarizavo plačios autonomijos idėją *kaip minimum reikalavimą*. Šių žodžių autorius tada, — iš dalies budamas taip pat įtekmėje bendrosios demokratijos frazeologijos, bet daugiau skaitydamos su realėmis to laiko aplinkybėmis (visų buvo manoma, kad Rusija išeis nugalėtoja ir delto apie kokia nors nepriklausomybę nė svajoti nebus leista), — taip pat autonomijos reikalavimą rėmė drauge populierizuodamas apsisprendimo teisės ir tautų federacijos idejas. Bet lig tik sąlygos atsimainė, atėjo iš Didžiosios Lietuvos žinia, kad ten visų sutartinai statoma Lietuvos nepriklausomybės reikalavimas — visi vidurinės srovės organai, taipgi jų įtekmėje esančios draugijos bei organizacijos vienu balsu tą reikalavimą parėmė ir palaiko jį ligi šios dienos. Patsai L. Autonomijos Fondas buvo pakeistas Lietuvos Nepriklausomybės Fondu, kad tuomi jau populierizuoti nepriklausomybės idėją plačiose miniose. (Nors čia pat turiu pabrėžti, kad Amerikos lietuvių plačiose miniose Lietuvos nepriklausomybės idejos populierizuoti beveik nebuvo reikalo, nes man dar tik atvažiavus Amerikon karo pradžioje visų buvo apie nepriklausomybę kalbama ir manoma, tik vadinama tai žodžiu „savivalda“). Čia dar turiu pridėti, kad tik viena Amerikos lietuvių vidurinė srovė visą laiką stovėjo ir keletą kartų darė visus galimus žingsnius, norėdama sudaryti bendrą Amerikos lietuvių vyriausijį organą arba Amerikos Lietuvių Tarybą, ir jeigu to iki šiol neįvyko, tai kaltės dalis puola ant oficialių socialistų, kurie, kelis kartus kviečiami, griežtai atsisakė tokion tarybon įeiti, ir katalikų klerikalų, kurie principe lyg pritardami visumet statydavo tokias sąlygas, kad kitas sroves statydavo padėjiman ne sau lygių bendradarbių, o kokių tai priklausomų pagalbininkų arba statistų.

Dabar kas lytisi *Didžiosios Lietuvos*, tai čia dar 1916 metų vasarą Ameriką pasiekė žinios, kad ten visų srovių ir partijų sutartinai ir vienu balsu reikalaujama Lietuvos nepriklausomybės, ir kad kairiausieji demokratijos atstovai šiame punkte stovėdami ant tautiniai valstybinės papėdės pripažįsta *visų* srovių ir partijų bendradarbiavimo principą. Vėlesnės žinios visa tai tik patvirtino, o šimet viešai apsiireiškė gyvuose rugsėjo m. konferencijos ir Lietuvos Tarybos gyvavimo faktuose.

Pati rugsėjo 18—22 d. konferencijos rezoliucija, suvienijusi visų partijų, srovių ir krypsnių žmones, yra didelės svarbos dokumentas, rodantis jos autorių tautiniai valstybinės sąmonės subrendimo laipsnį ir mes čia ją ištiesai paduodame.

„Lietuvių Konferencija, remdamos Lietuvos reikalais ir vaduodamos visuotiniu lietuvių siekimu, nutarė:

I. Luosam Lietuvos plėtojimos reikalinga yra sudaryti iš jos nepriklausoma, demokratiškai sutvarkyta valstybė etnografinėmis ribomis su butinai reikalingomis ekonominiam gyvenimui korektyvomis.

Lietuvos tautinėms mažumoms turi buti patikrintos tinkamos jų kulturos reikalams sąlygos.

Galutinai nustatyti nepriklausomos Lietuvos pamatams ir jos santykiams su kaimynėmis valstybėmis turi buti sušauktas steigiamasis Lietuvos seimas Vilniuje demokratinu budu visų jos gyventojų išrinktas.

II. Jeigu Vokietija sutiktų dar prieš taikos konferenciją proklamuoti Lietuvos valstybę ir pačioje konferencijoje paremti Lietuvos reikalus, tai lietuvių konferencija, turėdama omenyje, jog Lietuvos interesai yra normalėse taikos sąlygose pasvirę ne tiek į rytus ir ne tiek į pietus, kiek į vakarus, pripažįsta galimu sueiti busimajai Lietuvos valstybei, nepakenkiant savitam jos pletojimosi ir tam tikrus dar nustatytinus santikius su Vokietija“.

Ši antroji rezoliucijos dalis, kaip mums žinoma iš pranešimų ir matoma iš „Lietuvos Aido“ komentarų, nėra tai vaisius kokių nors germanofiliškų simpatijų, bet duoklė susidariusioms laiko aplinkybėms bei sąlygoms (žiur. „Kas girdėti Lietuvoje“). O kaip daug jau yra subrendusi Lietuvos ir tikrų demokratų tautiniai valstybinė sąmonė, tai vėl rodo straipsnis „Liet. A.“ № 8 (X. 27. d.). rašytas tokio gilaus demokrato, kaip P. Kl., kur, kalbant apie didžiumos ir mažumos tautų teises, tarp kita ko pasakyta:

„Visų lietuvių s i e k i m a s, kaip tat ypačiai paaikškėjo pastarojoje konferencijoje, yra *Lietuva etnografinėmis ribomis* tik su būtinais ekonominiam gyvenimui reikalingomis pataisomis. Tokiu budu lietuviai savajam krašte imasi, kaip dauguma, sprendžiamąją rolę, ir tada mažumos klausimas, apskritai, darosi visai aiškus. Čia nebesunku jau tartis su viena ar kita tauta, kaip kad mes su viena ar kita lygiai jungtumės, bet tik žiūrėti, kad joms būtų nūskirtos tinkamos mažumų teisės. Kitaip sakant, mažumoms turi būti duotos sąlygos savo reikalams ginti, bet jos negali spręsti dalykų, kurie eitų prieš lietuvių daugumos siekimus. Todėl lietuvių konferencija vienu balsu nutarė priimti Tarybon mažumų atstovus, bet tik tokius, kur neina prieš lietuvių bendrąjį politikos siekimą. Vadinasi, tik toki mažumų atstovai, kurie nori naujais tautiniais pamatais atstatomą Lietuvą ginti savo kulturinius vidaus reikalus, bet ne prieš bendrą lietuvių siekimą smelktis Lietuvą tais ar kitais motyvais kitų tautų ar kraštų verguvei įduoti... Antroji būtina sąlyga yra toji, kad mažumos atstovas Lietuvos taryboje kad nekalbėtų, tai bent suprastų lietuvių kalbą. Atstatomoji Lietuva, lietuvių daugumos siekimu, turės būti lietuviškas kraštas, ir todėl negalima prileisti, kad patys lietuviai mažumų delei turėtų svetimas kalbas vartoti“.

Mažosios Lietuvos lietuvių tautiniai valstybinė sąmonė, kaip ir reikėjo laukti, apsidreiskia silpniausia, teisingiau — savotiškai. Pavyzdžiui, jie pilnai pripažįsta, kad Didžioji Lietuva turi igyti pilną nepriklausomybę ir patys delto nemažai darbuojasi, bet niekaip negali suprasti, kad jiems patiems taipgi priderėtų nepriklausomos Lietuvos piliečiais būti. Ir dr. V. Gaigalaitis, kuris bene geriausia sugeba plačiųjų Prūsų lietuvių minčių mintis išreikšti, kaip 1915 metų pradžioje (žiur. jo brošiūros „Die litausch-baltische Frage“) taip 1917 m. pabaijoje (lietuvių-vokiečių susirinkime Berlyne, žiur. „Liet. A.“ № 29) vienodai užreiskia, kad Prūsų lietuviai visumet paliks ištikimi Prūsijai ir prie naujos nepriklausomos Lietuvos neprisidės. Tą pačią mintį reiškia ir „Das neue Litauen,“ tris kartus per mėnesį einantis vokiečių kalba lietuvių laikraštis, kuris yra taipgi Prūsų lietuvių veikėjų įtekmėje. Čia, aišku, yra vaisius tos pačios rūšies aplinkybių ir sąlygų, kurios laikė (ir dabar dar nevisus tepaleido) užkerėjusius lietuvius Rusijoje.

Baigiant, užtenka tik keleta žodžių pasakyti, kad lietuvių tautiniai valstybinės sąmonės nors dar nėra pilnai subrendusi, bet jau tiek pribrendusi, kad Lietuvos nepriklausomybės reikalavimas šiandien yra milžiniškos lietuvių tautos didžiumos reikalavimas, o maža saujelė pačių kraštutinių sparnų internacionalistų-kosmopolitų irgi daugiau nekenčia nepriklausomybės žodžio, negu jo turinio ar nepriklausomos Lietuvos. Žinoma, dar negana visų priimtą nepriklausomybės reikalavimą skelbti, bet reikia ir dėl jo ikunijimo visiems išvien darbuotis ir tam reikalui turi būti visų užlaikomas bendras, tautiniai valstybinės valdžios vietą užimaš organas. Šiuo žvilgsniu geriausia darbas pastatyta Lietuvoje, kur yra viena bendra Lietuvos Taryba, blogiausia Amerikoje, kur visos trys srovės lig šiol daugiau tarp savęs ginčijasi ir kiekviena turi „savo“ „tarybą“. Rusijoje gyveną lietuviai vienu laiku buvo bendran darban suėję, bet vėl išsiskirstė, ir tik pastaruoju laiku vėl pradėjo kuopon spiestis, bet dar vis pasidalinę lyg į du skirtingus lagerius. Norisi manyti, kad laikas ir jo reikalavimai suves ir čia dar visas sroves į vieną vietą ir visos jos išvien prisidės prie statymo naujo Lietuvos valstybės rumo, kur visiems būtų vietos gyventi ir progos toliau plėtotis.

A. R.

Mūsų mokytojai ir liaudies švietimas.

Atsėdūrus mūsų visuomenės daliai dėl karo aplinkybių Rusijoje, lietuvių jaunosios kartos švietimas teko varyti pačių lietuvių tvarkomoms įstaigoms. Lietuvių pradedamųjų mokyklų tvarkymą paėmė į savo rankas Lietuvių Draugija dėl karo nukentėjusiems šelpti. Ši draugija išsišakojo į daugelį skyrių. Kiekviename skyriuje buvo atidaryta ne mažiau kaip viena mokykla, o kai-kur ir keletas. Šitų visų mokyklų pilnais šeiminkais pasidarė vadinamieji „Lietuvių Komitetai“, kurie savo nuožiūra skirdavo sau mokytojus ir nustatydavo jiems algas.

Nors ant Rusijos sosto dar vis sėdėjo tas pats caras, bet lietuviams gaus šokią-tokią teisę savomis mokyklomis rūpintis atrodė, iš šalies žiūrint, kad taip dalykams virtus mūsų mokyklų reorganizavimo darbas bus vedamas tiesiuoju ir geruoju keliu. Didieji mūsų optimistai greitai apsigyvlė, kada pamatė, jog gyvenimo faktai ką kita parodė. Mūsų mokyklos, išėmus vieną kitą, kokios buvo prieš karą, tokios pat pasiliko ir karo metu atsikrausčius Rusijon, nežiūrint į tai, kad svetimoje šalyje mūsų pradedamosios mokyklos beveik pasiliuosavo nuo visokių inspektorių ir kitokių senosios tvarkos netikusių globėjų. Kai-kas dar mėgino teisintis, jog esą pavojinga būtų mokyklos savaip tvarkyti, jog esą caro vyriausybė galinti už tai smarkiai nubausti. Tokiu būdu mūsų liaudies švietimo bailesnieji darbininkai visados mokėdavo, kad sumąžinus savo kalte, atrasti pateisinamų aplinkybių.

Didžioji rusų revoliucija ir mums, manėme, padės. Bet neilgai galėjome džiaugtis pirmaisiais revoliucijos laimėjimais. Daugelis mokyklų ir mokytojų

pasijuto esą tame padėjime, kaip ir pirma. Iš kitos pusės atsirado, arba ryškiau pasirodė, nauji žmonių švietimo stabdytojai, būtent — senieji mūsų klerikalai ir jų talkininkai, kurie carizmui viešpataujant ne taip buvo gerai prasta akimi įmatomi. Caro valdžią nuvertus, mūsų klerikalai pasiliko be senojo savo ramsčio — monarchinės vyriausybės. Senajai tvarkai esant, mes pripažę būvome visą kaltę versti ant caro valdžios, būvome įsitikinę, jog užtenka nuversti tik caro valdžią, kaip viskas kitaip virstų. Bet nuvertus senąją valdžią mūsų liaudies švietėjai pamatė, kad jų priešininkų eilės nelabai pasiretino. Priešingai, ir klerikalai ėmė mobilizuoti savo jėgas, kad sutvarkius lietuvių mokyklas sulig dvasininkų arba kunigų teikiamais planais. Jie, pripažindami tikybą auklėjamo dalyku, norėtų mūsų mokytojams naują jungą uždėti ant kaklo, t. y. norėtų priversti mokytojus dėstyti mokykloje tikybos dogmas taip, kad būtų naudinga klerikalizmui.

Rusų revoliucija mums aiškiai parodė, kad ne tiktai svetimtaučių jungas mus gali slėgti, bet gali slėgti taip pat ir mūsų, kurie eina senais kitų tautų buržuazijos ir klerikalų pramintais takais. Kad visa tai geriau pamačius, užtenka akį mesti į mūsų klerikalų ir vadinamų „tautininkų“ darbus. Kaip ir seniau, taip ir dabar daugelyje vietų žiūrima, ar mokytojas pildo kunigų liepiamas pareigas, ar ne. Jeigu kur-nors „dvasiškieji tėvai“ pastebi mokytojus nelankant bažnyčios, nesilenkiant prieš kunigus, — toksai mokytojas vadinama netikusiu pedagogu arba blogu mokytoju. Todėl visai nenuostabu, kad dievo-baimingi arba dvasininkams pataikaujantieji mokytojai, klerikalų nuomone, esą geriausi pedagogai. Netoli šokę nuo klerikalų ir visokios rūšies vadinamieji tautininkai, kurių vardu daugiausiai pas mus dengiasi žmonės, kurie drovisi viešai prie klerikalų dėtis ir savo dvasioje arba konservatoriai buržuazai arba karjeristai. Išklėję viršum savo galvų tėvynės meilės ir tautybės iškaba, jie patys dažniausiai yra gerokai apirusę ar aplenkę, o ir jų įstaigose ne viskas vedama lietuviškai, kaip tatai iš paviršės atrodo. Taigi ir tautininkai nedaug ką gali duoti mokytojams, kurių sunkus medžiaginis padėjimas jiems nerūpi. Jie dažnai šaukia, kad reikalingi pinigai tautos reikalams ir t.t. Bet jeigu tų narsiųjų šaukikų stačiai paklaustume, ar mokytojų medžiaginio padėjimo gerinimas yra tautos reikalas, tai susilauktume ne visai palankų atsakymą, nes jie niekaip negali suprasti ir prisistatyti sau, kokiam sąryšyje galėtų būti mokytojų padėjimas ir toks tautos reikalas, kaip, sakysime, liaudies švietimas.

Bet daugiausiai turbūt mokytojai gauna smūgių iš vadinamųjų klerikalų, kurie dangstosi katalikų, krikščionių-demokratų, liaudies sąjungos, tautos pažangos ir kitokiais vardais. Šitos visuomenės grupės nuolatinis kovos įrankis — religija, su kurios pagalba jie bando rišti kiekvieną gyvenimo iškeltą klausimą, prieidami kartais prie didžiausio fanatizmo ir absurdo. Šitai visuomenės grupei vadovauja dažniausiai dvasininkai arba kunigai. Klerikalų įtaka pasirodė ir antrajame mokytojų suvažiavime, kuris buvo Voroneže nuo liepos 17 d. ligi 20 d. 1917 metų. Reikia tečiau pasakyti, kad antrasis mokytojų suvažiavimas negali būti visos mūsų liaudies mokytojų korporacijos reiškinys, nes jame dalyvavo ne labai daug tikrų mokytojų: buvo kunigų, kursistų arba kursisčių ir kitokių elementų, kurie dar niekad nebuvo dirbę liaudies mokytojo darbo arba bent nemažai niekadados jo dirbti. Ir tokie tai žmonės ryžosi rišti mūsų mokytojų

gyvenimo reikalus. Stebėtis tik reikia, kai imi skaityti kaikurias jų rezoliucijas, ypač tą rezoliuciją, kurioje kalbama apie religijos mokslą pradedamojoje mokykloje. Kadangi, pasak rezoliucijos autorių, „neaišku Lietuvos ateitis ir viešojo jos gyvenimo tvarka“, tai suvažiavimo nariai išranda, „jog religijos mokslas pradedamojoje mokykloje yra dalykas auklėjamas“. Del religijos mokymo mūsų klerikalai štai ką nutarė:

„Bendrujų dalykų mokytojas, kurs nesutinka mokyti religijos ir kuriam nėra pavaduotojo šiam dalykui mokykloje, keliasi arba yra keliamas į tokią mokyklą, kurioje nereikia jam dėstyti religijos mokslo“.

Šitą savo rezoliuciją mūsų klerikalai norėtų pagauti sykiu du zuikiu. Viena, norėdami nušviesti vaikų protą „auklėjamoju dalyku“ (religija), o antra, norėdami neįsileisti visiškai tų mokytojų, kurie patys nenorėtų dėstyti religijos mokslo, klerikalai mano dirbą labai naudingą visuomenei darbą. Tuo tarpu daugeliui mūsų yra aišku, kad taip dalykams virtus labai būtų lengva padaryti taip, jog nebūtų nė vienos mokyklos, kurioje nereiktų dėstyti religijos mokslo. Tokiu būdu čia būtų varžoma mokytojo sąžinės laisvė. Nors rezoliucijos autoriai ir sako, kad „del negalėjimo ar nemokėjimo dėstyti religijos mokslo mokytojas nieku būdu nėra baudžiamas“, tečiau priverčiamas mokytojo kėlimas iš mokyklos — ar tai ne bausmė? Laikui bėgant, mūsų klerikalai gal ims reikalauti, kad mokytojai taip pat baigtų ir dvasininkų seminariją, nes tada jie geriausiai mokėtų dėstyti „auklėjamą religijos dalyką“, o reikalui ištikus galėtų atstoti ir tikrąjį kunigą,

Mokytojų darbas taip sutvarkytas, kad kovoti jiems del savo sunkaus padėjimo pagerinimo ne taip jau lengva, nes jie neturi tokio kovos įrankio, kurio veikimo pasekmės galėtų būti tuojau matomos. Kada fabrikos darbininkai vartoja savo kovos įrankį, streiką, tai šito elgimos pasekmės tuojau metasi visiems į akis, ir darbdavis dažniausiai būna verčiamas išpildyti darbininkų reikalavimus. Tegul pamėgina streikuoti liaudies mokytojai! Nors jie streikuotų ir keltą mėnesių, tai streiko pasekmės nebūtų matomos, ypač ten, kur maža yra dar žmonių, branginančių kultūrą ir žmonių apšvietimą. Kada, pavyzdžiui, 1917 m. vasarą Maskvos Komiteto mokyklų mokytojai paskelbė Komitetui streiką, tai mūsų buržuazijos ideologai tyčiojosi tais mokytojais streikininkais sakydami, kad mokytojams nieko nepadės tokis esą svetimas kovos būdas. Jei gu šios rūšies veikėjams, kurie juokiasi mokytojais, tikrai rūpėtų mūsų liaudies švietimas, tai jie tokių niekų turbūt nepasakotų ir iš mokytojų nereikalautų to, ko negalima reikalauti.

Kuo toliau, tuo labiau viso pasaulio liaudies mokytojai įsitikina, kad tik-tai eidami drauge su darbo žmonėmis gali pasekmingiau kovoti del savo teisių ir tokiu būdu tikėtis sulaukti šviesesnių gyvenimo dienų. Kitų šalių mokytojų prityrimas šiuo dalyku ir mums, lietuviams mokytojams, gali būti labai geru pavyzdžiu. Gyvenimas taip pat jau yra parodęs, kad teisinis ir medžiaginis mokytojų padėjimas yra geresnis tose šalyse, kur yra geresnis toks pat darbininkų padėjimas. Šie visi faktai parodo, jog mokytojai eidami ranka į ranką, petis į petį su plačiausiais darbo žmonių sluogsniais gali praskinti tiesų kelią į šviesiąją tautos ateitį.

Šiuo svarbiuoju momentu mūsų liaudies mokytojams reikia susijungti stiprion organizacijon, kuri mokėtų ginti žmonių švietimo ir pačių mokytojų reikalus. Tokiai organizacijai geriausiai tegali vadovauti patys liaudies mokytojai, kurie ant savo sprando yra patyrę mokytojo suvaržytą visokiomis pinklėmis gyvenimą. Visokiems klerikalų peršamiems geradariams, kurie norėtų komanduoti mokytojais, turėtų būti duota griežtas atsakymas, kad ir be jų globos mes mokėsime savais reikalais rūpintis. Mūsų klerikalai visomis keturiomis stengėsi ir stengsis įvesti į mokyklas religijos mokslą. Nieko prieš tai negalima būtų turėti, jei klerikalai religijos mokslą suprastų taip, kaip mes jį suprantame, t. y. kad mokiniams būtų išguldinėjama ne tik tėvų, bet ir kaimynų ar bent jau Lietuvos esamų religijų pamatai sąryšį su jų istorija ir tt. Tada religijos dalykai ištikrųjų pageidaujami dėstyti kiekvienoje mokykloje, nes platintų mokinių supratimą ir apdraustų nuo religinio fanatizmo. Bet reikia žinoti, jog klerikalai religijos mokymą supranta kitokioj prasmėj, ir jeigu sakysime, valstybėje įsakyta dėstyti mokyklose religijos mokslą, tai mūsų klerikalai tuomi naudodamies ima per mokyklas skleisti ne tik vien savo tikybos dogmas, bet skieptinti neapykantą prie kitų tikybų bei jų išpažintųjų ir stiprinti klerikalizmo pamatus.

Ligi šiol mūsų mokyklose viešpatauja, nors ir ne visur, klerikalizmo dvasia. Kai-kur patys mokytojai nepajégia atsikratyti išgyvenusiais klerikalais, nes, bijodami nustoti kartais paskutinio duonos kąsnio, nedrįsta daryti tokio revoliucinio žingsnio. Pagaliau, patsai Lietuvos D. jos Centro Komitetas n. d. k. š. didžiumoje susideda iš pataikaujančių klerikalams žmonių, kurie visados stengiasi pakišti koją besidarbuojantiems žmonių švietimo dirvoje. Visados, kada tiktai Centro Komitetas svarstydavo mokytojų ir mokyklų reikalus, nerasdavo reikalinga tartis tokiais atsitikimais su tebegyvuojančiomis mūsų mokytojų organizacijomis arba kuopomis. Toksai Centro Komiteto šeimyninkavimas atnešė daug blogų vaisių. Mūsų liaudies švietimas negalėjo kiek reikiant pakilti. Mūsų besimokinančioji jaunuomenė, ta Lietuvos ateities viltis, begyvendama Rusijoje negalėjo kaip reikiant prisirengti artimiausios ateities gyvenimui. Bėt laikas patiems mokytojams subrukti ir savo profesijos bei mokymo reikalus pasistengti taip pastatyti, kad būtų nauda ir Lietuvos žmonėms ir mokslo reikalui.

A. Kelmutis.

Į draugus ir prijaučiančius.

Šiame „Varpo“ numeryje aiškiai pasisakome, kas esame, ko trokštame ir kokiais keliais manome prie savo tikslo žengti.

Suprantame gerai, kad prie mūsų idealų teprieisime tik ilgos ir nepaliaujamos kovos, tik didelio pasišventimo ir darbo keliais; kad tik stipriai susiorganizavę į vieną politinį kūną, partiją, tepajėgsime tinkamai darbo žmonių reikalus saugoti ir ginti.

Tat visi, kam brangūs mūsų idealai, kam aiškūs mūsų keliai, kas lygiai, kaip ir mes, dėl tų idealų kovoti norėtų, dėkites į Lietuvos Socialistų - Liaudininkų Demokratų Partiją, tverkite vietose Partijos organizacijas ir kuopas, šelpkite mūsų laikraščius raštais ir lešomis, platinkite mūsų raštus.

Atskirų žmonių ir organizacijų, taip pat ir prijaučiančiųjų, prašome pranešti mums savo adresus.

*Lietuvos Socialistų-Liaudininkų Demokratų Partijos
Centro Komitetas.*

Del „Varpo“ №1 rašybos.

Nesant vienaip nustatytos ir visų priimtos vienos rašybos, taip pat trūkstant sistematinio rašybos vadovėlio, ši „Varpo“ numerį leidžiame senąja 1913—14 m. vartota rašyba. Baigiant spausdinti, berods, gavome naujai išėjusį J. Murkos „Lietuvių kalbos vadovėlį“ (trys dalys), bet juomi vadovautis jau buvo pervėlu.

Redakcija.

Lietuvos Socialistų - Liaudininkų Demokratų Partija Centro Komitetas (Rusijoje).

Pirmininkas *Mykolas Šlezevičius*, pirm. p. *Jurgis Elisonas*, sekretorius — *Balys Matulionis*, išdin. *Filicija Bortkevičienė*. Komiteto nariai: *Dr. Kazys Grinius*, *Jonas Kriščiūnas* ir *Vladas Natkevičius*.

Susinešimams laikinas adresas per pirm. p. *Jurgį Elisoną*, Petrograde, Lermontovsky pr., № 17, b. 3, arba „Varpo“ red. adresu: *Voronež, Petrovsky spusk, № 3, kv. 9. A. Klimas.*

Visų, kurie gavo šį „Varpo“ numerį, prašoma tuojau atsilyginti, atsiunčiant pinigų *A. Klimo* vardu (pažymint kad tai „Varpui“), šiuo adresu: *Voronež, Petrovsky spusk, № 3, kv. 9. A. Klimas.*

